

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека
імені Софії та Олександра Русових

До 400-річчя з часу заснування Батурина

БАТУРИН – ГЕТЬМАНСЬКА СТОЛИЦЯ



**Чернігівська обласна універсальна наукова
бібліотека
імені Софії та Олександра Русових**

До 400-річчя з часу заснування Батурина

Батурин – гетьманська столиця

Бібліографічний покажчик

**Чернігів
2025**

УДК016:94(477.511–21)
Б 28

Б 28 Батурин – гетьманська столиця : бібліогр. покажч. / Черніг. обл. універс. наук. б-ка ім. Софії та Олександра Русових ; [упоряд.: О. І. Іваненко, О. М. Плаунова ; відп. за вип. Ю. О. Соболев]. – Чернігів : [Черніг. ОУНБ], 2025. – 190 с. : іл.

У виданні розповідається про історію Батурина, що тісно пов'язана з боротьбою українського народу за свою незалежність, про спроби назавжди стерти з людської пам'яті навіть його назву, про відбудову найвидатніших духовних і архітектурних пам'яток гетьманської столиці.

Видання буде корисним науковцям, музейним працівникам, студентам, педагогам, журналістам, краєзнавцям, фахівцям бібліотечної справи та всім, хто цікавиться історією краю.

УДК016:94(477.511–21)

© Чернігівська ОУНБ
імені Софії та Олександра Русових

ЗМІСТ

Передмова	4
З історії Батурина	6
Батурин – гетьманська столиця	44
Дем'ян Гнатович Многогрішний (Ігнатович) (1631–1703)	52
Іван Самійлович Самойлович (1630–1690)	57
Іван Степанович Мазепа (1639–1709)	64
Кирило Григорович Розумовський (1728–1803)	79
Батуринська трагедія 1708 року	93
Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця»	99
Археологічний літопис Батурина	120
Музей археології Батурина	140
Будинок генерального суду (Будинок Кочубея)	144
Воскресенська церква-усипальниця Кирила Розумовського	153
Пам'ятник жертвам Батуринської трагедії 1708 року	159
Палац гетьмана Кирила Розумовського	161
Батуринський Миколо-Крупицький монастир	171
Батуринський парк «Кочубеївський»	178
Іменний показчик	182

ПЕРЕДМОВА

Батурин є символом української державності, національної гордості та боротьби за незалежність, оскільки був резиденцією гетьманів Лівобережної України протягом 1669–1708 та 1750–1764 років. Саме тут розташований Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця».

Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» – це безцінні й цікаві пам'ятки історії, архітектури, культури, археології і природи: палацово-парковий ансамбль К. Розумовського, музей «Будинок генерального судді В. Кочубея», Музей археології Батурина, Воскресенська церква-усипальниця гетьмана К. Розумовського, парк «Кочубеївський», Микола-Крупницький монастир, Цитадель Батуринської фортеці, до складу якої входять: пам'ятний Хрест героям-оборонцям Батурина 1708 р., оборонна стіна з вежами, гетьманський будинок, дерев'яна замкова церква Воскресіння Господнього.

Аби ознайомити громадськість з літературою про складну та непересічну історію гетьманської столиці, розкрити значну історичну та культурну цінність міста, показати, яке велике значення для історії України та самосвідомості українців має Батурин, фахівці Чернігівської ОУНБ імені Софії та Олександра Русових підготували бібліографічний показник «Батурин – гетьманська столиця».

У виданні вміщено бібліографічний опис книг і статей з різноманітних за змістом періодичних видань. Матеріал систематизований за розділами, які в комплексі відображають основні питання історії та культури Батурина. Для зручності користувачів у межах кожного розділу матеріали розміщено в хронологічній послідовності, а у межах року – за алфавітом авторів та назв документів.

Опис літератури здійснено відповідно до чинних державних стандартів. За потреби бібліографічний опис супроводжується короткими анотаціями. Бібліографічні описи пронумеровані. До видання увійшло 1037 друкованих джерел.

Матеріали переглянуто «de visu».

Для зручності користування складено «Іменний покажчик».

Видання може бути корисним краєзнавцям і екскурсоводам, викладачам і студентам, журналістам і літераторам, бібліотечним і музейним працівникам, усім, хто вивчає історію України, зокрема Чернігівщини.

З онлайн-версією покажчика можна ознайомитися на сайті Чернігівської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Софії та Олександра Русових у розділі «Електронна бібліотека» за посиланням: <http://libkor.com.ua/plugin?type=lib>.

Свої зауваження та побажання надсилайте на адресу:

14002 м. Чернігів, просп. Миру, 41,

Чернігівська ОУНБ імені Софії та Олександра Русових,
відділ наукової інформації та бібліографії,

Тел.: (0462) 67-61-97, E-mail: bibliograf2016@gmail.com

З ІСТОРІЇ БАТУРИНА



Історія Батурина налічує багато сторінок, і це місто грає важливу роль у культурному та історичному спадку України. Батурин був заснований у XI ст. і відзначався своїм вигідним географічним розташуванням на березі річки Сейм, що сприяло його розвитку як торговельного центру та оборонного пункту. Протягом століть місто перебувало під владою різних держав та правителів, що зробили свій внесок у його культурне багатство.

У період з XI ст. територія сучасного міста Батурина належала до Чернігівського князівства династії Рюриковичів і входила до складу домену чернігівських князів. Як і в більшості малих міст Київської Русі, ядром батуринського граду була територія, захищена дерев'яно-земляними конструкціями. В історичному центрі Батурина, на території Цитаделі, і досі в ґрунті зберігаються залишки давньоруського городища, яке зазнало сумної долі переважної більшості інших поселень краю — було знищене монголо-татарами восени 1239 року. Після знищення городища певний час частина населення, якому вдалося вціліти, мешкала на терасі та в заплаві річки Сейм.

З другої половини XIV ст. до кінця XV ст. місцевість, на якій розташований Батурин, входила до складу Великого князівства Литовського.

За Деулінським перемир'ям 1618 року землі краю відійшли до Польщі. Необхідність утримання земель, розташованих неподалік від нових кордонів, спонукала польську владу до активного оборонного будівництва. У 1625 році осадчим Батуринського городища Матвієм Стахурським було відбудовано Батуринську фортецю.

У листопаді 1632 року замок і фортецю спалило московське військо.

Відбудував фортифікаційні споруди новгород-сіверський староста Олександр Пясочинський.

У 1635 році Батурин перейшов у власність коронного канцлера Речі Посполитої Григорія Оссолінського, а ще через деякий час – до магнатів Любомирських.

Мешканці міста не стояли осторонь національно-визвольної боротьби українського народу проти польської шляхти, одними з перших підтримали антипольські повстання, очолювані Я. Остряницею та П. Павлюком (1637–1638). Після їхньої поразки влада наказала виставити для остраху в центрі Батурина відрубані голови повстанських ватажків. Однак 1648 року батуринські козаки вибороли фортецю, створили сотню у складі Чернігівського полку, яка в 1649 році увійшла до Ніжинського полку. Першим відомим батуринським сотником був Іван Шохів.

Можемо зробити припущення, що в цей період, починаючи з 1651 р., під час повернення польської влади у місто, Батурин і отримав у 1654 р. привілей магдебурзького права [63, с. 38], що надало місту самоврядування та дозволило самостійно організовувати судочинство, торгівлю та податки. Місто управлялось магістратом на чолі з війтом. Йому підпорядковувалися міщани, а на козаків поширювалася влада сотника. Батуринський магістрат мав свої земельні володіння та збирав різні податки. Всі прибутки використовувались на публічні потреби: утримувалися гостинний двір, лазня, будівля ратуші та ін.

У 1655 році на прохання наказного гетьмана Івана Золотаренка Батурин був переданий у його користування [18, с. 311]. У цьому ж році місто вщент вигоріло під час пожежі, проте його швидко відбудували. Цитадель і фортеця після поновлення стали ще більш неприступними. Батурин перейшов до категорії вільних військових поселень [143, с. 41].

У 1663 році в Батурині були укладені «Батуринські статті».

У 1664 році польський король Ян Казимир під час спустошливого походу на Лівобережжя підійшов до Батурина, але не став його штурмувати, оскільки Батурин був добре укріплений.

За переписом 1666 року населення Батурина налічувало 5293 мешканців.

Батурин мав статус резиденції гетьманів Лівобережної України. Після обрання гетьманом Лівобережної України Дем'яна Многогрішного в 1669 році, відповідно до «Глухівських статей», до Батурина перенесено столицю Гетьманщини.

13 (2) листопада 1708 року місто було спалено російськими військами. Всіх захисників Батурина та мирне населення, без огляду на вік і стать, було вирізано.

Батурин піднявся з попелу з відродженням Гетьманщини. У 1750 році гетьманом України став Кирило Розумовський, який відновив столичний статус Батурина. Місто знову перетворилося на значний торгово-ремісничий центр.

Після смерті Кирила Розумовського у 1803 році Батуринська маєтність переходить у спадок його синові Андрію Розумовському, який доклав багато зусиль для розвитку міста. Батурин за часів Андрія Розумовського – один із головних промислових центрів Лівобережжя. Після його смерті у 1836 році економіка міста занепадала. У 1856 році промислові підприємства міста відходять до державної казни.

У 1860 році в Батурині діяло два свічкові заводи, три цегельні, один миловарний завод, п'ять кузень. Працювали

невеликі млинарські, чумацькі, гуральницькі, броварницькі підприємства, 61 торговельне підприємство.

Щорічно влаштовувалось п'ять ярмарків. У місті проживало 2580 осіб (559 дворів).

Судноплавне сполучення з іншими населеними пунктами поживляло торгівлю. Воскова свічкова фабрика Розумовських створила сприятливі умови для розвитку в Батурині та його околицях бджільництва. У 1830 році Петро Прокопович, засновник раціонального бджільництва, перевіз у с. Пальчики поблизу Батурина засновану ним школу бджільництва. Пасіка Прокоповича налічувала близько 10000 бджолиних сімей.

У 1843 році школу бджільництва відвідав Тарас Шевченко.

На початку 1890-х років кількість жителів в Батурині становила 3580 осіб (450 дворів). У місті діяли дві православні церкви.

Наприкінці ХІХ ст. на території Батурина було розміщено табірну стоянку піхотної дивізії артилерійської бригади та трьох кавалерійських полків.

На початку ХХ ст. в Батурині відкрито двокласне училище ім. М. Ф. Затворницького з курсами садівництва та городництва, діяли дві парафіяльні школи, бібліотека.

У часи Української революції 1917–1918 років Батурин через близьке розташування до залізничних вузлів перебував у зоні бойових дій, що спричинило руйнування міста, численні пожежі.

Встановлення радянської влади (січень 1918 р.) супроводжувалося червоним терором, продрозверсткою, конфіскаціями, колективізацією, голодомором.

Політика влади, що боролася «з пережитками минулого», призвела до знищення у місті пам'яток сакральної архітектури ХVІІІ–ХІХ ст.

З 1923 року Батурин одержав статус села і одночасно став районним центром. З 1960 року Батурин набув статусу селища міського типу, а за рік Батуринський район остаточно ліквідували.

Після проголошення Незалежності України Батурин переживає нове відродження. На базі місцевого краснавчого музею в 1994 році створено Батуринський державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», який отримав статус Національного 16 листопада 2007 року. У 2008 році Батурина рішенням Верховної ради України надано статус міста районного значення. Сьогодні Батурин – це місто-музей [105, с. 5–23].

Література

1892

1. **Лазаревский А.** Исторический очерк Батурина 1625–1760 гг. / А. Лазаревский // Чтение в историческом обществе Нестора Летописца. – Киев, 1892. – Кн. 6. – С. 105–122.

1915

2. **Різниченко В.** На руїнах минулої слави Батурина : матеріали для бібліогр. Батурина / Вас. Різниченко. – Київ : Друкарня 1-ої Київської друкарської спілки, 1915. – 31 с.

1916

3. **Різниченко В.** Проект Українського університету в Батурині / Вас. Різниченко. – Київ, 1916. – 16 с.

1919

4. **Різниченко В.** Матеріали до бібліографії Батурина : доповнення / Вас. Різниченко. – Київ : Дніпро, 2019. – 29, [2] с.

1990

5. **Слюнькова І.** Архітектурна спадщина Батурина / І. Слюнькова // Дніпро. – 1990. – № 4. – С. 107–110.

1993

6. **Батурин** // Енциклопедія українознавства : словникова частина. Т. 1. – Перевид. в Україні, [репр. відтворення вид. 1955–1984 рр.]. – Київ, 1993. – С. 100.

7. **Ситий І.** Герб Батурина / І. Ситий // Шоста Всеукраїнська наукова конференція з історичного краєзнавства / [Ін-т історії НАН України та ін. ; редкол.: П. Т. Тронько (голова) та ін.]. – Луцьк, 1993. – С. 58–59.

8. **Ситий І.** Яким був герб Батурина? / І. Ситий // Деснянська правда. – 1993. – 16 берез. – С. 4.

1994

9. **Ситий І.** Славне місто Батурин / І. Ситий // Чернігівські відомості. – 1994. – 27 трав. – С. 6.

1995

10. **Павленко С.** Батуринські мотиви / Сергій Павленко // Сіверянський літопис. – 1995. – № 6. – С. 66–73.

12 легенд про Батурин.

11. **Павленко С.** Золотий вік Батурина (1625–1707 рр.) / Сергій Павленко // Сіверянський літопис. – 1995. – № 4. – С. 54–68.

12. **Ситий І.** Батурин у першій чверті XVIII ст. / Ігор Ситий // Сіверянський літопис. – 1995. – № 1. – С. 65–73.

1996

13. **Задко В.** Церкви Батурина / Володимир Задко // Сіверянський літопис. – 1996. – № 5. – С. 101–105.

1997

14. **Лобовик І.** Занедбана перлина: (Відродження Батурина – Гетьманської резиденції) / І. Лобовик // Українська культура. – 1997. – № 10. – С. 34–35.

1999

15. **Коваленко В.** Основні етапи розвитку та соціально-топографічна структура середньовічного Батурина / В. Коваленко, О. Моця, Ю. Ситий // Україна на порозі XXI століття: актуальні питання історії : зб. наук. пр. – Київ, 1999. – С. 63–74.

16. **Кривошея В.** Козацько-старшинські батуринські родини / Володимир Кривошея // Сіверянський літопис. – 1999. – № 3. – С. 102–105.

2001

17. **Кравець М.** З присяжних книг Ніжинського полку 1654 р. (Батурин) / Марина Кравець, Юрій Мицик // Сіверянський літопис. – 2001. – № 5. – С. 20–37.

2003

18. **Бузун О.** Батурин / О. Бузун, Н. Реброва, Н. Дробязко // Енциклопедія Сучасної України. Т. 2: Б–Біо / НАН України, Наук. т-во ім. Т. Г. Шевченка, Координац. бюро Енцикл. Сучас. України ; голов. редкол.: Дзюба І. М. (співголова) [та ін.]. – Київ, 2003. – С. 311–312.

19. **Шаров І.** Батурин // 100 визначних місць України / Ігор Шаров ; [ред. Ю. Іванченко]. – Київ, 2003. – С. 28–32 : фот.

2004

20. **Дивосвіт** історії і природи Батурина / Держ. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; упоряд.: Н. Б. Реброва [та ін.] ; [під заг. ред. Ю. О. Карпенка]. – Чернігів : [б. в.], 2004. – 84 с. : іл.

21. **Кіяшко Л.** Церкви Батурина / Любов Кіяшко // Сіверянський літопис. – 2004. – № 4. – С. 17–21.

2005

22. **Акічев Ш.** Батурин в публікаціях Київських видань початку ХХ ст. / Шаміль Акічев // Видатні діячі Батуринського краю : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 230-ій річниці з дня народж. П. І. Прокоповича (2–3 черв. 2005 р.) / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Батурин. держ. іст.-культ. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2005. – С. 103–106.

23. **Білокінь С.** Краєзнавець і патріот Батурина Василь Різниченко / Сергій Білокінь // Видатні діячі Батуринського краю : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 230-ій річниці

з дня народж. П. І. Прокоповича (2–3 черв. 2005 р.) / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Батурин. держ. іст.-культ. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2005. – С. 106–120.

24. **Боднарчук Л.** Випускник Києво-Могилянської академії : [П. Прокопович] / Леонід Боднарчук // Видатні діячі Батуринського краю : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 230-ій річниці з дня народж. П. І. Прокоповича (2–3 черв. 2005 р.) / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Батурин. держ. іст.-культ. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2005. – С. 4–8.

25. **Бузун О.** Догетьманський період в історії Батурина / Олег Бузун // Видатні діячі Батуринського краю : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 230-ій річниці з дня народж. П. І. Прокоповича (2–3 черв. 2005 р.) / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Батурин. держ. іст.-культ. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2005. – С. 58–70.

26. **Горська Н.** Лазар Баранович і Батурин / Наталія Горська // Видатні діячі Батуринського краю : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 230-ій річниці з дня народж. П. І. Прокоповича (2–3 черв. 2005 р.) / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Батурин. держ. іст.-культ. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2005. – С. 33–39.

27. **Коваленко В.** Давньоруський Батурин / В. Коваленко, Ю. Ситий // Наукові записки з української історії : зб. наук. ст. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – Вип. 16. – С. 237–242.

28. **Реброва Н.** Батурин учора, сьогодні, завтра / Н. Реброва // Літературна Україна. – 2005. – 1 груд. – С. 3.

29. **Семенюк О.** Перебування Т. Г. Шевченка в Батурині / Олександр Семенюк // Видатні діячі Батуринського краю : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 230-ій річниці з дня народж. П. І. Прокоповича (2–3 черв. 2005 р.) / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Батурин. держ. іст.-культ. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2005. – С. 138–140.

30. **Слесарєв С.** Бджолярська школа Петра Прокоповича / Сергій Слесарєв, Микола Гурець // Видатні діячі Батуринського краю : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 230-ій річниці з дня народж. П. І. Прокоповича (2–3 черв. 2005 р.) / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Батурин. держ. іст.-культ. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2005. – С. 9–11.

31. **Терех М.** Батуринська свічкова фабрика / Микола Терех // Видатні діячі Батуринського краю : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 230-ій річниці з дня народж. П. І. Прокоповича (2–3 черв. 2005 р.) / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Батурин. держ. іст.-культ. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2005. – С. 95–102.

2006

32. **Акічев Ш. М.** Значення Конотопської битви 1659 р. для історії Батурина / Ш. М. Акічев // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 295-ї річниці з дня смерті гетьмана України Івана Мазепи та 10-річчя заповідника «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 3–5.

33. **Дивосвіт Батурина** : путівник держ. іст.-культур. заповідника «Гетьманська столиця» / під ред. Н. Б. Ребрової. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. – 80 с.

Дане видання – це спроба поєднати історію та природу Батурина.

34. **Кіяшко Л.** Діяльність Генерального суду в Батурині (1669–1708 рр.) / Л. Кіяшко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 295-ї річниці з дня смерті гетьмана України Івана Мазепи та 10-річчя заповідника «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 65–68.

35. **Павленко С.** Післямазепинська доба Батурина / Сергій Павленко // Сіверянський літопис. – 2006. – № 4. – С. 15–34.

36. **Сапухіна Л.** Батурин і Глухів – дві столиці (історичні паралелі) / Л. Сапухіна // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 295-ї річниці з дня смерті

гетьмана України Івана Мазепи та 10-річчя заповідника «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 154–157.

37. **Тищенко К. М.** Про походження назви Батурина / К. М. Тищенко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 295-ї річниці з дня смерті гетьмана України Івана Мазепи та 10-річчя заповідника «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 174–179.

2007

38. **Кіяшко Л.** Батуринські млини / Любов Кіяшко // Слово «Гетьманської столиці». – 2007. – Трав.–черв. (№ 4). – С. 2 : фот.

39. **Кіяшко Л.** Втрачені пам'ятки. Корчма / Любов Кіяшко // Слово «Гетьманської столиці». – 2007. – Листоп.–груд. (№ 7). – С. 2 : іл.

40. **Кіяшко Л. Г.** Описи Батурина другої половини XVII – XVIII ст. / Л. Г. Кіяшко // Батуринські читання 2007 : зб. наук. пр. – Ніжин, 2007. – С. 106–107.

41. **Свербигуз В.** Булава для гетьманського зятя. Як одружувалися, лялися та розважалися у Батурині / В. Свербигуз // Україна молода. – 2007. – 24 жовт. – С. 8.

42. **Свербигуз В.** Яким насправді був Батурин? / В. Свербигуз // Україна молода. – 2007. – 3 жовт. – С. 10.

43. **Семенюк О.** Батуринська сотня / Олександр Семенюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2007. – Верес.–жовт. (№ 6). – С. 3 : фот.

З історії Батуринської сотні Ніжинського полку (1654–1782).

2008

44. **Кіяшко Л.** Батурин на світлинах кінця XIX – початку XX ст. / Любов Кіяшко // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]]. – Київ, 2008. – С. 456–464.

45. **Кербут Т.** Церква Воскресіння Господнього / Тетяна Кербут // Слово «Гетьманської столиці». – 2008. – Листоп.– груд. (№ 6). – С. 3 : фот.

Церква відбудована на території Цитаделі Батуринської фортеці.

46. **Коваленко О.** Батуринська старовина в історико-краєзнавчих працях архієпископа Філарета (Гумілевського) / Олександр Коваленко, Олександр Тарасенко // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 428–455.

47. **Коваленко В.** Цвинтар Воскресенської замкової церкви в Батурині / Володимир Коваленко, Олександр Моця, Юрій Ситий // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 168–174.

48. **Кондратьєв І.** Порівняльна характеристика замків Лівобережної України XVI–XVIII ст. (на прикладі Любеча та Батурина) / Ігор Кондратьєв // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 39–51.

49. **Мищик Ю.** Кілька документів з історії Батурина в роки національно-визвольної війни українського народу 1648–1658 рр. / о. Юрій Мищик // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 62–72.

50. **Моця Б.** Батурин у системі фортифікаційних споруд Лівобережної України XVII ст. / Богдан Моця // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т

історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 52–61.

51. **Ногін Є.** Неолітичні пам'ятки Батуринського Посем'я / Євген Ногін // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 13–21.

52. **Павленко С.** Перепис Батурина 1666 року / Сергій Павленко // Пам'ятки України: історія та культура. – 2008. – № 3. – С. 39–41.

53. **Павленко С.** Післямазепинська доба Батурина / Сергій Павленко // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 373–399.

54. **Пиріг П.** Соціально-економічне становище Батурина в першій половині ХІХ століття / Петро Пиріг, Олександр Любич // Сіверянський літопис. – 2008. – № 5. – С. 52–62.

55. **Свербигуз В. Б.** Батурин. До генези українського самодержавства / В. Б. Свербигуз. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2008. – 85, [1] с. : іл.

56. **Семиволос П.** Батурин. Нові факти / П. Семиволос // Дзеркало тижня. – 2008. – 16–22 серп. – С. 15.

57. **Ситий І.** Матеріали до топографії Батурина ХVІІ ст. / Ігор Ситий // Сіверянський літопис. – 2008. – № 4. – С. 3–6.

58. **Сокирко О.** Наймані полки Батуринської залоги: відоме та невідоме / Олексій Сокирко // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 82–96.

59. **Терех М.** Промисловість Батурина доби К. Розумовського (ХVІІ–ХІХ ст.) / Микола Терех // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії

України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 400–427.

60. **Токарев С.** Нововиявлені документи про діяльність «Експедиції Батуринського та Глухівського будівництва» на початку 50-х рр. XVIII ст. / С. Токарев // Сіверянський архів. – 2008. – Вип. 2. – С. 106.

61. **Штанкіна І.** Батуринські кахлі кінця XVII – початку XVIII ст. / Ірина Штанкіна // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 248–260.

2009

62. **Батурин:** сторінки історії : зб. док. і матеріалів / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка [та ін.] ; [упоряд.: О. Б. Коваленко та ін. ; редкол.: О. Б. Коваленко (голова) [та ін.]. – Чернігів : Чернігівські обереги, 2009. – 784, [16] с. : іл., табл.

63. **Бузун О.** Догетьманський Батурин / Олег Бузун // Пам'ять століть. – 2009. – №3/4. – С. 24–45.

64. **Герасько М.** Шевченко і Чернігівщина / Марина Герасько // Слово «Гетьманської столиці». – 2009. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 5 : іл.

Т. Шевченко відвідав Батурин навесні 1843 року.

65. **Гнип Г.** Батурин відроджується втретє [тепер вже як місто] / Геннадій Гнип // Гарт. – 2009. – 17 квіт. – С. 12 : фот.

66. **Кіяшко Л.** Земський суд в Батурині / Любов Кіяшко // Слово «Гетьманської столиці». – 2009. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 2 : фот.

67. **Кіяшко Л.** Масток Дубовського [у Батурині] / Любов Кіяшко // Слово «Гетьманської столиці». – 2009. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 2.

68. **Сенюк С.** Батуринський університет / С. Сенюк // Наука і суспільство. – 2009. – № 3/4. – С. 51–53.

69. **Терех М. І.** До історії розвитку освіти в Батурині на початку ХХ ст. / М. І. Терех // Сіверщина в історії України. – 2009. – Вип. 2. – С. 154–156.

2010

70. **Блажко Ю.** Батуринська сотня – складова одиниця Гетьманщини // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи : матеріали ІХ Міжнар. студент. наук. археолог. конф., 16–18 квіт. 2010 р. / Ін-т археології НАН України, Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т історії, етнології та правознав. ім. О. М. Лазаревського ; [редкол.: В. О. Дятлов (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2010. – С. 44–47.

71. **Дегтярьов С. І.** Маловідомий опис м. Батурин 1760 р. / С. І. Дегтярьов // Сумський історико-архівний журнал. – 2010. – № 8/9. – С. 36–66.

72. **Терех М.** Із минулого Батуринської пошти / М. Терех // Ніжинська старовина. – 2010. – Вип. 10 (13). – С. 74–80.

2011

73. **Батуринська** старина : зб. ст. В. Бондаренка / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» ; [упоряд.: Ю. А. Блажко, Л. Г. Кіяшко]. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. – 167 с. : іл.

74. **Вечерський В.** Містобудівний устрій Батурина у контексті українського містобудування доби Гетьманщини / Віктор Вечерський // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 44–51.

75. **Дегтярьов С. І.** Старожитності Батурина у пам'яткоохоронній діяльності Конотопського окружного музею у 1925–1927 рр. (за матеріалами Державного архіву Сумської області) / С. І. Дегтярьов // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 101–103.

76. **Дробязко Н.** Участь родини Воронцових у розбудові Батурина в середині XVIII ст. / Наталія Дробязко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 71–72.

77. **Коваленко В.** Лубочна картина «Град Батурин» – художня вигадка чи малюнок з натури? / Володимир Коваленко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 38–41.

78. **Коваленко О.** Михайло Лілеєв та його неопублікований нарис з історії Батурина / Олександр Коваленко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 118–121.

79. **Павленко С.** Щодо 40 церков Батурина: гіпотези та реалії / Сергій Павленко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 42–43.

80. **Попельницька О.** Документальні пам'ятки з історії Батурина XVII ст. у зібранні Національного музею історії України / Олена Попельницька, Юлія Осташевська // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 28–33.

81. **Рахно О.** Батурин та його околиці у статистичних виданнях земських установ Чернігівської губернії другої половини XIX ст. / Олександр Рахно // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 114–117.

82. **Свербигуз В.** Маловідомі джерела з історії Батурина доби І. Мазепи / Володимир Свербигуз // Батуринська

старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 34–35.

83. **Ситий Ю.** До питання про іконографію Батурина кінця XVII – початку XVIII ст. / Юрій Ситий // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 36–38.

84. **Терлецький В.** Сторінки історії Батурина у творах і листах діячів вітчизняної культури / Віктор Терлецький // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 96–98.

2012

85. **Батурин:** сторінки історії : зб. док. і матеріалів / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка [та ін.] ; [упоряд.: О. Б. Коваленко та ін. ; редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Вид. 2-ге, допов. – Чернігів : Лозовий В. М., 2012. – 881, [8] с. : табл., фот.

86. **Гарига М.** Антропологічна характеристика населення гетьманської столиці Батурина / М. Гарига // *Juvenia studia* : зб. студент. наук. пр. / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т історії, етнології та правознавства ім. О. М. Лазаревського. – Чернігів, 2012. – Вип. 2. – С. 51–56.

87. **Місечко Т.** Подвижник історії Батурина : [Василь Різниченко] / Тамара Місечко // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 5–6.

88. **Обруч Т.** Антоніо Рінальді в Батурині / Тетяна Обруч // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 2–3.

89. **Павленко С.** Зображення Батуринської фортеці кінця XVII ст. / Сергій Павленко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2012. – Вип. 3 (7). – С. 24–28.

90. **Павленко С.** Чи було 40 церков у Батурині? / Сергій Павленко // *Голос України*. – 2012. – 13 лип. – С. 14.

91 **Терех М.** З історії Батуринської лікарні / Микола Терех // *Слово «Гетьманської столиці»*. – 2012. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 4 : фот.

2013

92. **Блажко Ю.** Визволення Батурина : [1943 р.] / Юлія Блажко // *Слово «Гетьманської столиці»*. – 2013. – Серп.–верес. (№ 4). – С. 3 : карти.

93. **Герасько М.** Батуринські торги та ярмарки як рушійна сила місцевої торгівлі (друга половина XVII – на початку XX ст.) / М. Герасько // *Гілея*. – 2013. – Вип. 75. – С. 14–17.

94. **Павленко С.** Перше спалення Батурина [1632 р.] / Сергій Павленко // *Голос України*. – 2013. – 15 трав. – С. 14 ; *Чернігівщина*. – 2013. – 6 черв. – С. 12.

95. **Саєнко Н.** Батурин XVII–XVIII ст. / Наталія Саєнко // *Слово «Гетьманської столиці»*. – 2013. – Черв.–лип. (№ 3). – С. 4.

96. **Хармак М. М.** До історії водяних млинів у Батурині / М. М. Хармак // *Сіверщина в історії України*. – 2013. – Вип. 6. – С. 208–212.

2014

97. **Блажко Ю.** З історії існування літніх таборів у Батурині у XVIII–XX ст. / Юлія Блажко // *Сіверянський літопис*. – 2014. – № 4. – С. 174–183.

98. **Блажко Ю.** Гусари в Батурині / Юлія Блажко // *Вісті Борзнянщини*. – 2014. – 27 груд. – С. 2.

У 20-х рр. XIX ст. в Батурині базувався 14-й гусарський Мітавський полк.

99. **Блажко Ю.** Літні військові табори у Батурині в 1924–1928 роках / Ю. Блажко // *Ніжинська старовина*. – 2014. – Вип. 18. – С. 27–34.

100. **Блажко Ю.** Мітавський гусарський полк / Юлія Блажко // Слово «Гетьманської столиці». – 2014. – Трав.–січ. (№ 3). – С. 3 : фот.

101. **Бузун О.** Баторіїв Батурина? / Олег Бузун // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 14–15.

Розглянуто дискусійне питання щодо часу заснування та походження назви Батурина.

102. **Герасько М.** Домінанта центру Батурина : [готель Стокоза] / Марина Герасько // Етнічна історія народів Європи. – 2014. – Вип. 43. – С. 74–77.

103. **Дробязко Н.** Власність С. Прокоповича в Батурині / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2014. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 5, 7.

104. **Желіхівська Н.** Стаціонарна торгівля у Батурині в XVII–XVIII ст. / Наталія Желіхівська // Ніжинська старовина. – 2014. – Вип. 18. – С. 111–116.

105. **Історія Батурина** // Батурина : путівник / [редкол.: Н. Б. Реброва та ін.]. – Київ, 2014. – С. 5–23.

106. **Кіяшко Л.** Георгій Лукомський та його внесок у вивчення і збереження пам'яток Батурина / Любов Кіяшко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 112–116.

107. **Климчук А.** Єжи Оссолінський – власник Батурина / Андрій Климчук // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 16–17.

108. **Коваленко В.** До питання про час виникнення і першоназву Батурина / Володимир Коваленко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник

«Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 5–13.

109. **Криловець М.** Батурин на картах західноєвропейських картографів XVII–XVIII ст. / Микола Криловець // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 20–22.

110. **Мицик Ю.** З опису Батуринської сотні О. О. Лазаревського / Юрій Мицик, Інна Тарасенко // Сіверянський літопис. – 2014. – № 6. – С. 364–372.

111. **Павленко С.** Спалення Батурина у 1632 р. / Сергій Павленко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 18–19.

112. **Реброва Н.** Вшанування пам'яті Петра Івановича Прокоповича Батуринською спілкою пасічництва в 20-і роки ХХ ст. / Наталія Реброва // Сіверянський літопис. – 2014. – № 1/3. – С. 43–48 : фот.

113. **Рига Д.** Релігійне життя Батурина у складі Новгород-Сіверської єпархії (1785–1797 рр.) / Данило Рига // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 75–77.

114. **Сасенко Н.** Домогосподарства мешканців Батурина середини XVIII ст.: історико-демографічні аспекти / Наталія Сасенко // Сіверянський літопис. – 2014. – № 1/3. – С. 120–129.

115. **Сасенко Н.** Підземний світ Батурина / Наталія Сасенко // Світ-інфо. – 2014. – 31 січ. – С. 10–11.

116. **Хармак М.** Ремесла Батурина у XVII–XVIII ст. / Марина Хармак // Слово «Гетьманської столиці». – 2014. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 8.

117. **Яценюк Г.** Розбудова двох столиць – Києва і Батурина – в часи гетьманування Івана Мазепи / Г. Яценюк // Питання історії України. – 2014. – Вип. 17. – С. 33–39.

2015

118. **Желіхівська Н. М.** Батуринські шинки XVII–XVIII ст. / Н. М. Желіхівська // Розумовські зустрічі : зб. наук. пр. – Чернігів, 2015. – Вип. 2. – С. 193–198.

119. **Мицик Ю.** Опис Батурина в класичній праці О. О. Лазаревського / Юрій Мицик, Інна Тарасенко // Сіверянський літопис. – 2015. – № 6. – С. 202–217.

120. **Саєнко Н.** Батуринська Гончарівка в XVII–XVIII ст. / Наталія Саєнко // Сіверянський літопис. – 2015. – № 6. – С. 42–49.

121. **Саєнко Н.** Київська вулиця Батурина у XVIII ст. / Н. Саєнко // Сіверщина в історії України. – 2015. – Вип. 8. – С. 157–160.

122. **Саєнко Н.** Козацькі родини Батурина / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2015. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 5 : іл.

123. **Саєнко Н.** Населення Батурина середини XVIII ст. за матеріалами Генерального опису Лівобережної України (1765–1769 роки) / Наталія Саєнко // Ніжинська старовина. – 2015. – Вип. 20 (23). – С. 55–64.

124. **Саєнко Н.** Таємниці Батурина / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2015. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 8.

125. **Хармак М. М.** До питання про ремесла з обробки металу жителів Батурина в XVII–XVIII ст. / М. М. Хармак // Сіверщина в історії України. – 2015. – Вип. 8. – С. 125–127.

2016

126. **Зозуля С.** Кілька нотаток про Батурин / Сергій Зозуля // «Слово «Гетьманської столиці». – 2016. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 3.

127. **Коваленко В.** Коли виник Батурин? / Володимир Коваленко // Сіверянський літопис. – 2016. – № 1. – С. 57–65.

128. **Мироненко Л.** Барокова архітектура Батурина останньої чверті XVII – початку XVIII ст. / Людмила Мироненко, Юрій Ситий // Чернігівські старожитності. – 2016. – Вип. 3 (6). – С. 107–115.

129. **Нікітін В. Г.** Лікарня гетьманської столиці: з історії зародження та розвитку лікарні, відкритої гетьманом К. Г. Розумовським у м. Батурин – столиці чотирьох гетьманів України : [монографія] / В. Г. Нікітін, М. І. Терех ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин : Лисенко М. М., 2016. – 251 с. : іл., фот., табл.

130. **Петро** Іванович Прокопович : зб. док. і матеріалів / упоряд.: Реброва Н. Б. [та ін.] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин : Лисенко М. М., 2016. – 100 с.

131. **Саєнко Н.** Батуринська Гончарівка в XVII–XVIII ст. : [передмістя Батурина] / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2016. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 3–4.

132. **Саєнко Н.** Козацькі родини Батурина другої половини XVIII ст. за даними Генерального опису Лівобережної України / Наталія Саєнко // Краєзнавство. – 2016. – № 1/2. – С. 115–122.

133. **Сіренко Ю.** До історії торгівлі євреїв у Батурині [наприкінці XIX – початку XX ст.] / Юлія Сіренко // Світ-інфо. – 2016. – 18 серп. – С. 13.

134. **Сніжок З.** Метричні книги батуринських церков : [кінця XVII – початку XIX ст.] / Зоя Сніжок // Слово «Гетьманської столиці». – 2016. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 8 : іл.

135. **Терех М.** З історії батуринських ярмарків [початку XX ст. до березня 1917 р.] / Микола Терех // Світ-інфо. – 2016. – 15 верес. – С. 14.

136. **Терех М.** Міжгетьманський період Батурина / Микола Терех // Світ-інфо. – 2016. – 4 серп. – С. 13.

137. **Хармак М.** Винокурний промисел Батурина XVII–XVIII ст. / Марина Хармак // Слово «Гетьманської столиці». – 2016. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 7 : фот.

138. **Шепіда А.** Громада звела й освятила пам'ятник Кобзареві [у Батурині] / Альона Шепіда // Деснянська правда. – 2016. – 2 черв. – С. 1–2.

2017

139. **Батюк А.** Життя в умовах війни : [Батурин 1939–1945 рр.] / Алла Батюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 5 : фот.

140. **Герасько М.** Архітектура батуринських урядових будівель XVIII ст. / Марина Герасько // Народна творчість та етнологія. – 2017. – № 3. – С. 84–97.

141. **Герасько М.** Батуринська подорож [відомого етнографа] І. М. Гончара / Марина Герасько // Сіверянський літопис. – 2017. – № 5. – С. 145–148.

142. **Герасько М.** Будівля батуринського земського суду / Марина Герасько // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 4.

143. **Звід** пам'яток історії та культури України. Чернігівська область. Вип. 2 : Бахмацький район / [А. К. Адруг та ін.] ; обл. редкол.: Валерій Куліч (голова) [та ін.] ; [упоряд.: Е. Ілляшенко та ін.] ; Черніг. обл. пошук. наук.-редакц. центр, Навч.-наук. ін-т історії, етнології та правознавства імені О. М. Лазаревського Черніг. нац. пед. ун-ту імені Т. Г. Шевченка. – 2017. – 175 с. : іл., фот.

С.: 8, 10, 12–14, 18, 20–25, 28, 30–36, 38–41, 43–49, 51, 60, 62–64, 66, 71, 72, 74, 76, 77, 79, 110, 113, 114 : Про Батурин.

144. **Кіяшко Л.** Батурин на поштових листівках початку ХХ століття / Любов Кіяшко // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 8 : фот.

145. **Мицик Ю.** Уродженці Батуринської і Борзенської сотень – студенти Києво-Могилянської академії / о. Юрій Мицик // Сіверянський літопис. – 2017. – № 4. – С. 171–174.

146. **Пільтій Н.** Батуринські шинки XVII–XVIII ст. / Наталія Пільтій // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 5 : іл.

147. **Саснко Н.** Соціальна топографія Батурина другої половини XVIII ст. (за матеріалами Рум'янцевського опису / Наталія Саснко // Сіверянський літопис. – 2017. – № 6. – С. 39–47.

148. **Саснко Н.** Топоніміка Батурина XVII–XVIII ст. / Наталія Саснко // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 6–7.

149. **Фурсова Ю.** Андрій Розумовський – власник Батуринської економії / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 7.

150. **Хармак М.** Ткацьке ремесло Батурина XVII–XVIII ст. / Марина Хармак // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 3 ; Сіверщина в історії України. – 2017. – Вип. 10. – С. 135–137.

2018

151. **Дробязко Н.** Пам'ятки Батурина в середині XX століття / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 7 : фот.

152. **Кіяшко Л.** Георгій Лукомський та Батурин / Любов Кіяшко // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 2.

153. **Мироненко Л. В.** Кахляні композиції у декорі печей Батурина останньої третини XVII – початку XVIII ст. / Л. В. Мироненко // Археологія і давня історія України. – 2018. – Вип. 3. – С. 78–87.

154. **Мицик Ю.** Бій під Батурином (вересень 1941 р.) у висвітленні німецького історика [Франца Куровськи] / о. Юрій Мицик // Сіверянський літопис. – 2018. – № 5. – С. 68–70.

155. **Огієвська Р.** До історії шкіл Батурина / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 7 : фот.

156. **Огієвська Р.** З історії Батуринської волості / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 7 : фот.

157. **Огієвська Р.** Культурно-освітня організація «Просвіта» / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 5.

На початку 1918 р. товариство «Просвіта» почало діяти у Батурині.

158. **Огієвська Р.** Сторінки з історії Батуринського лісництва / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 8 : фот.

159. **Пільтій Н.** Нетипові записки метричних книг Покровської церкви Батурина / Наталія Пільтій // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 7.

160. **Пільтій Н.** Священно- та церковнослужителі Покровської церкви Батурина (на основі клірових відомостей за 1902 рік) / Наталія Пільтій // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 4.

161. **Саєнко Н.** Батуринський район: адміністративний аспект / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 6 : іл.

162. **Саєнко Н.** Будівлі батуринської ратуші та сотенної канцелярії / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 3.

163. **Саєнко Н.** Фортечні церкви Батурина XVII–XVIII ст. / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 2.

164. **Солдатова К. О.** Батуринська сотня як військово-адміністративна одиниця Ніжинського полку в XVII та XVIII ст. / К. О. Солдатова // Література та культура Полісся. Серія : Історичні науки. – 2018. – Вип. 92. – С. 97–106.

165. **Солдатова К.** 370-річчя Батуринської сотні / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 2.

166. **Терех М.** До історії батуринських некрополів / Микола Терех // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 5.

167. **Харитонova О.** Гутні скляні вироби в побуті козацької старшини Батурина XVII – початку XVIII ст. / Олена Харитонova // Чернігівські старожитності. – 2018. – Вип. 5 (8). – С. 277–281.

168. **Хармак М.** Видатний батуринець Антон Білоус / Марина Хармак // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 4.

169. **Хармак М.** Гончарне ремесло Батурина XVII – початку XVIII ст. / Марина Хармак // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 2 : фот.

170. **Хармак М. М.** До питання про гончарне ремесло Батурина кінця XVII – середини XVIII ст. / Марина Хармак // Сіверщина в історії України. – 2018. – Вип. 11. – С. 141–144.

2019

171. **Бондар О. М.** Батурин: фортифікації та міська структура / Олександр Бондар. – Чернігів : [б. в.], 2019. – 84 с. : іл.

172. **Куртова І.** Своя хата – своя правда, своя стріха – своя вітха / Ірина Куртова // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 5.

Батуринська хата XIX – початку XX ст.

173. **Огієвська Р.** Культурно-освітня організація «Просвіта» [в Батурині почала діяти на початку 1918 р.] / Руслана Огієвська // Світ-інфо. – 2019. – 7 листоп. – С. 13.

174. **Огієвська Р. І.** Соціально-економічний розвиток Батурина у 20–30-х рр. XX ст. / Р. І. Огієвська // Сіверщина в історії України. – 2019. – Вип. 12. – С. 309–312.

175. **Павленко С.** Батуринська фортеця / Сергій Павленко. – Київ : Мистецтво, 2019. – 191 с. : іл.

176. **Пільтяй Н.** Дзвони Троїцької церкви Батурина / Наталія Пільтяй // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 4 : фот.

177. **Саєнко Н.** Гончарівка у XVII–XVIII століттях / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2019. – 6 черв. – С. 13.

Гончарний виробничий комплекс та селище гончарів на південних околицях Батурина, від яких і пішов топонім Гончарівка.

178. **Саєнко Н.** Медико-санітарні і благодійні заклади Батурина XVII–XVIII століть / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 5.

179. **Саєнко Н.** Передмістя та околиці Батурина у XVII–XVIII ст. / Наталія Саєнко // За покликом предків : зб. матеріалів П'ятих Самоквасівських читань, присвяч. пам'яті В. Коваленка. – Чернігів, 2019. – С. 178–182.

180. **Саєнко Н.** Про що говорять назви вулиць і частин міста. Топоніміка Батурина XVII–XVIII століть / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2019. – 18 лип. – С. 13.

181. **Саєнко Н.** 350 років започаткування гетьманської резиденції у Батурині / Наталія Саєнко // Слово Гетьманської столиці. – 2019. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 1.

182. **Саєнко Н.** Фортечні церкви Батурина XVII–XVIII століть / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2019. – 19 груд. – С. 13.

183. **Сніжок З.** Батуринська «Просвіта» у світлі архівно-слідчих справ / Зоя Сніжок // Сіверянський літопис. – 2019. – № 4/5. – С. 209–214.

184. **Сніжок З.** Батуринські женихи / Зоя Сніжок // Світ-інфо. – 2019. – 6 лют. – С. 13.

Шлюби батуринців другої половини XIX століття.

185. **Терех М.** Земські лікарі Батурина – меценати / Микола Терех // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 6 : фот.

186. **Фурсова Ю.** Гетьманський Батурин часів Кирила Розумовського / Юлія Фурсова // Світ-інфо. – 2019. – 5 груд. – С. 12.

187. **Батурин:** гетьманська столиця ранньомодерної доби : зб. док. і матеріалів / [упоряд.: О. Б. Коваленко та ін. ; редкол.: О. Б. Коваленко та ін.] ; Нац. ун-т «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка [та ін.]. – Чернігів : SCRIPTORIUM, 2020. – 270 с. : табл.

188. **Герасько М.** Батуринський хліб / Марина Герасько // Світ-інфо. – 2020. – 19 берез. – С. 13.

Історія хлібопекарського виробництва у ХХ ст. в Батурині.

189. **Куртова І.** Батуринські торги на світлинах початку ХХ століття / Ірина Куртова // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 7 : фот.

190. **Лелюх Н.** Унікальність історичного міста [Батурина] / Наталія Лелюх // Світ-інфо. – 2020. – 2 квіт. – С. 13.

191. **Луняк Є.** Глухів і Батурин у 1811 р. за свідченнями французького мандрівника Шарля де Лагарда де Шамбона / Євген Луняк // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 71–77.

192. **Мицик Ю.** Батуринський сотник Федір Стожок / Юрій Мицик, Інна Тарасенко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 43–62.

193. **Мицик Ю.** Листи з Батурина кінця XVIII ст. / Юрій Мицик // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 41–42.

194. **Огієвська Р.** До історії шкіл Батурина : [1919–1924 pp.] / Руслана Огієвська // Світ-інфо. – 2020. – 9 січ. – С. 13.

195. **Огієвська Р.** Соціально-економічний розвиток Батурина у 1943–1953 рр. / Руслана Огієвська // Чернігівські старожитності. – 2020. – Вип. 6 (9). – С. 112–116.

196. **Оксін Т.** Батуринський аспект діяльності архітектора Андрія Білогруда / Тетяна Оксін // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 5.

197. **Паламарюк І.** Батуринська переправа / Ірина Паламарюк // Голос Присеймів'я. – 2020. – 7 листоп. – С. 4 : іл.

198. **Паламарюк І.** До історії Батуринської переправи / Ірина Паламарюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 6 : фот.

199. **Пільтій Н.** До історії будівництва дзвіниці Покровської церкви [в Батурині 1859 р.] / Наталія Пільтій // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 6.

200. **Пільтій Н. М.** З історії Покровської церковно-парафіяльної школи / Пільтій Н. М. // Голос Присеймів'я. – 2020. – 4 лип. – С. 3.

201. **Пільтій Н.** Нетипові записи метричних книг Покровської церкви [Батурина початку ХХ ст.] / Наталія Пільтій // Світ-інфо. – 2020. – 15 жовт. – С. 15.

202. **Пільтій Н.** Священнослужителі Покровської церкви [в Батурині] / Наталія Пільтій // Світ-інфо. – 2020. – 3 верес. – С. 13.

203. **Пільтій Н.** Станове піклування у повсякденному житті парафії Покровської церкви в Батурині (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / Наталія Пільтій // Ніжинська старовина. – 2020. – Вип. 28. – С. 41–44.

204. **Саєнко Н.** Забудова Батурина ХVІІ–ХVІІІ ст.: будівлі виробничого призначення / Наталія Саєнко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 18–25.

205. **Саєнко Н.** Природні умови Батурина як містотворчий чинник / Наталія Саєнко // Ніжинська старовина. – 2020. – Вип. 28 (31). – С. 103–110 : фот.

206. **Сасенко Н.** Цехи Батурина / Наталія Сасенко // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 8.

207. **Сніжок З.** До історії діяльності батуринської «Просвіти» / Зоя Сніжок // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 8 : фот.

208. **Солдатова К.** Історико-демографічна характеристика парафіян церкви Покрови Пресвятої Богородиці міста Батурина: (за сповідними розписами 1757 року) / Каріна Солдатова // Сіверянський літопис. – 2020. – № 3. – С. 15–27.

209. **Солдатова К.** Козацьке населення Батуринської сотні Ніжинського полку за даними ревізії 1736 р. / Каріна Солдатова // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 63–67.

210. **Солдатова К.** Прізвища мешканців Батурина XVIII ст. / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 7.

211. **Сушко Н.** Проєкт Батуринського університету / Наталія Сушко // Світ-інфо. – 2020. – 3 груд. – С. 13.

212. **Сушко Н.** Самійло Величко і Батурин: до 250-ї річниці з часу народження / Наталія Сушко // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 2.

213. **Терех М.** Статут Батуринського училища імені Миколи Затворницького / Микола Терех // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 7.

214. **Фурсова Ю.** Діяльність архітекторів Венероні та Бертоліатті в Батурині / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 6–7.

2021

215. **Герасько М. О.** Батуринські фортеці та їхні святині / М. О. Герасько // Сіверщина в історії України. – 2021. – Вип. 14. – С. 133–138.

216. **Донець А.** Мельнику все – вода несе / Андрій Донець // Голос Присеймів'я. – 2021. – 13 берез. – С. 4 : фот.

Розвиток млинарства у XVII–XVIII ст. в околицях Батурина.

217. **Дробязко Н.** Батуринська бруківка XIX – поч. XX ст. / Наталія Дробязко // Світ-інфо. – 2021. – 18 листоп. – С. 13 ; Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 5.

218. **Дробязко Н.** До історії батуринського самоврядування / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 5.

219. **Дробязко Н.** Про що розкажуть старі будинки [Батурина] / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 4.

220. **Кіяшко Л.** Дослідження сакральних пам'яток у XX столітті [в Батурині] / Любов Кіяшко // Світ-інфо. – 2021. – 17 черв. – С. 13.

221. **Куртова І.** Батуринські торги початку XX століття / Ірина Куртова // Світ-інфо. – 2021. – 4 листоп. – С. 13.

222. **Куртова І.** Поштова кореспонденція початку XX століття / Ірина Куртова // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 5 : фот.

Історія Батуринської пошти.

223. **Огієвська Р.** Батурин в другій половині 1960-х років / Руслана Огієвська // Світ-інфо. – 2021. – 3 черв. – С. 13.

224. **Паламарюк І.** Штрихи до історії Батуринської пошти / Ірина Паламарюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 4.

225. **Паламарюк І.** Ярмаркова торгівля в Батурині / Ірина Паламарюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 3–4.

226. **Пільтій Н.** Дзвони Троїцької церкви / Наталія Пільтій // Світ-інфо. – 2021. – 15 квіт. – С. 13 : фот.

227. **Пільтяй Н.** З історії Покровської церкви [в Батурині] / Наталія Пільтяй // Світ-інфо. – 2021. – 3 черв. – С. 13.

228. **Саєнко Н.** Батуринські монастирі [XVII–XVIII ст.] / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2021. – 20 трав. – С. 13.

229. **Саєнко Н. А.** Історична топографія Батурина XVII–XVIII ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Н. А. Саєнко ; Нац. у-нт «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2021. – 18 с.

230. **Саєнко Н.** Медико-санітарні і благодійні заклади Батурина XVII–XVIII століть / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2021. – 18 берез. – С. 13.

231. **Саєнко Н.** Природні умови Батурина. Ґрунти і ліси. Гідрографія / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 2–3.

232. **Саєнко Н.** Природні умови Батурина. Ландшафт / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 4.

233. **Саєнко Н.** Цехи Батурина [XVII–XVIII ст.] / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2021. – 4 листоп. – С. 13.

234. **Солдатова К.** Прізвища мешканців [гетьманської столиці Батурина] у XVIII столітті / Каріна Солдатова // Світ-інфо. – 2021. – 4 листоп. – С. 13.

235. **Сохань О.** Бенкетні страви гетьманського столу [в Батурині] / Оксана Сохань // Світ-інфо. – 2021. – 7 жовт. – С. 13.

236. **Стожок З.** З історії Батуринської «Просвіти» : [1918–1921] / Зоя Стожок // Світ-інфо. – 2021. – 19 серп. – С. 13.

237. **Терех М.** Земські лікарі Батурина – меценати : [В. В. Шеболдаєв (1852–1900), М. Ф. Затворницький (1840–1900), Л. М. Окерблом (1866–після 1920)] / Микола Терех // Світ-інфо. – 2021. – 21 січ. – С. 13.

238. **Терех М.** Лікар Л. М. Окерблом [1866–після 1920] – завідувач Батуринської лікарні [1894–1920] / Микола Терех //

Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 4–5 : фот.

Земський лікар. Народився в Батурині.

239. **Терех М.** Очна хірургія в Батуринській лікарні / Микола Терех // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 7.

Батуринська військова очна лікувальна станція кінця XIX – початку XX ст.

240. **Терех М.** Шкільна освіта у Батурині на початку XX ст. / Микола Терех // Порадник. – 2021. – 15 січ. – С. 4.

2022

241. **Дробязко Н.** Водяні млини на річці Сейм / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 7.

Розвиток млинарства в Батурині.

242. **Куртова І.** Грамоті вчиться – завжди пригодиться / Ірина Куртова // Світ-інфо. – 2022. – 3 лют. – С. 13.

Церковнопарафіяльні школи Батурина, які відіграли значну роль у розвитку початкової освіти у кінці XIX – на початку XX ст.

243. **Куртова І.** Поштова кореспонденція початку XX століття / Ірина Куртова // Світ-інфо. – 2022. – 14 лип. – С. 13.

Історія Батуринської пошти.

244. **Куртова І.** Проїзд на поштових конях : [на Батуринській поштовій станції (1845–1862)] / Ірина Куртова // Світ-інфо. – 2022. – 11 серп. – С. 13.

245. **Куртова І.** Розподіл поштової кореспонденції початку XX століття / Ірина Куртова // Чернігівські старожитності. – 2022. – Вип. 7 (10). – С. 166–174 : фот.

Простежено особливості розподілу, оцінювання, прийому та видачі поштової кореспонденції у відділенні Батуринської пошти початку XX ст. в контексті діяльності поштових станцій того часу на території Чернігівської губернії.

246. **Куртова І.** Театр – дзеркало душі й культури кожного народу / Ірина Куртова // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 7.

Становлення Батуринського аматорського театру початку ХХ ст.

247. **Ломко О.** Гастрономічна спадщина Батурина ХІХ століття / О. Ломко // Голос Присеймів'я. – 2022. – 18 серп. – С. 4.

248. **Ломко О.** Як є борщ і капуста, то хата не пуста / Оксана Ломко // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 6.

Про те, що їли в Батурині в ХІХ столітті.

249. **Огієвська Р.** З історії Батуринської волості / Руслана Огієвська // Світ-інфо. – 2022. – 23 черв. – С. 13.

250. **Паламарюк І.** Пожежна справа в Батурині : [ХVІІІ–ХІХ ст.] / Ірина Паламарюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 4.

251. **Паламарюк І.** Ярмаркова торгівля в Батурині [ХVІІ – поч. ХХ ст.] / Ірина Паламарюк // Світ-інфо. – 2022. – 17 лют. – С. 13.

252. **Пільтяй Н.** Дзвіниця мурованої Покровської церкви Батурина / Наталія Пільтяй // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 7.

253. **Пільтяй Н.** Парафія Покровської церкви Батурина у 1832 р. / Наталія Пільтяй // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 2–3.

254. **Саєнко Н.** Батуринський район [1923–1960] / Н. Саєнко // Світ-інфо. – 2022. – 28 лип. – С. 13.

255. **Саєнко Н.** Давні зображення Батурина / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2022. – 22 верес. – С. 13 : фот. ; Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 2 : фот.

256. **Саєнко Н.** Дерев'яна церква на Батуринському замку / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 3.

*Церква Воскресіння Господнього на Цитаделі
Батуриńskiej фортеці.*

257. **Саєнко Н.** Природні умови Батурина : [XVII–XVIII ст.] / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2022. – 3 лют. – С. 13.

258. **Терех М.** Училище імені Миколи Затворницького [в Батурині] / Микола Терех // Світ-інфо. – 2022. – 6 січ. – С. 13.

Історія навчального закладу.

259. **Фурсова Ю.** Облаштування цегельного комплексу в Батурині [в другій половині XVIII ст.] / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 5.

260. **Фурсова Ю.** Функціонування батуринської цегельні у середині XVIII століття (на матеріалах фонду № 51 Центрального державного історичного архіву України, м. Київ) / Юлія Фурсова // Сіверянський літопис. – 2022. – № 4. – С. 19–23.

2023

261. **Денис Д.** Голодомор на заборонених колись світлинах фотографа з Батурина Миколи Боканя / Дарія Денис // Світ-інфо. – 2023. – 21 груд. – С. 12 : фот.

262. **Кудлай Т.** Батурин на старих світлинах / Тетяна Кудлай // Світ-інфо. – 2023. – 20 лип. – С. 13 ; Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 8 : фот.

263. **Ломко О.** Неалкогольні напої батуринців у XIX ст. / Оксана Ломко // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 3.

264. **Ломко О.** «Хмільна вода», або Що пили Батуринці у XIX столітті / Оксана Ломко // Світ-інфо. – 2023. – 22 черв. – С. 13 ; Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 4.

265. **Паламарюк І.** Пожежна справа у Батурині [кінець XVIII – поч. XX ст.] / Ірина Паламарюк // Світ-інфо. – 2023. – 19 січ. – С. 13.

266. **Пільтяй Н.** Батуринські шлюбні кінця XVIII ст. / Наталія Пільтяй // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 5–6.

267. **Пільтяй Н.** Парафія Покровської церкви [Батурина] у 1832 році / Наталія Пільтяй // Світ-інфо. – 2023. – 16 лют. – С. 13.

268. **Саєнко Н.** Дерев'яна церква на Батуринському замку / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2023. – 2 лют. – С. 13.

269. **Солдатова К.** Як козаки Батуринської сотні стали карабінерами Глухівського полку / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 3.

2024

270. **Батюк А.** Батуринські маєтності значкового товариша Захара Подольського / Алла Батюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 6–7.

271. **Батюк А.** До історії батуринських козацько-старшинських родів у XVIII ст. (за матеріалами Генерального опису Лівобережної України 1765–1769 рр.) / А. Батюк // Ніжинська старовина. – 2024. – Вип. 31 (34). – С. 16–20.

272. **Батюк А.** Причини продажу батуринських земельних угідь у другій половині XVIII століття / Алла Батюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 7.

273. **Білоус Л.** Від покоління до покоління : [батуринське ткацтво] / Людмила Білоус // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 4.

274. **Дробязко Н.** Нагороди Григорія Орлика / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 4.

Уродженець гетьманського Батурина Григорій Орлик відіграв важливу роль у французькій дипломатії XVIII ст.

275. **Нескуба М.** Ремесло на плечах не висить і хліба не просить, а хліб дає / Максим Нескуба // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 3.

Ковальська справа на теренах Батурина.

276. **Огієвська Р.** Володіння підкоморія Григорія Долинського в Батурині / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 6.

277. **Огієвська Р.** Володіння родини Савичів у Батурині / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 6.

278. **Огієвська Р.** Володіння родини Савичів у Батурині за матеріалами Генерального опису Лівобережної України 1765–1769 рр. / Р. Огієвська // Ніжинська старовина. – 2024. – Вип. 31 (34). – С. 10–16.

279. **Оксінь Т.** Федір Ернст і Батурин / Тетяна Оксінь // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 3.

Федір Ернст (1891–1942) – активний захисник історії України, старожитностей, пам'яток старовини, київський краєвий інспектор з охорони пам'яток культури.

280. **Пільтай Н.** Демографічні аспекти в Батурині в кінці XVIII ст. / Наталія Пільтай // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 6.

281. **Пільтай Н.** Дітонародження в Батурині кінця XVIII ст. / Наталія Пільтай // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 6–7.

282. **Пільтай Н.** Матеріальне забезпечення парафіян Покровської церкви Батурина на початку XX ст. / Наталія Пільтай // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 7.

283. **Прокопенко Н.** Козацький рід Боканів [Батурина] / Надія Прокопенко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 4–5.

284. **Різниченко В. Ф.** Батуринське пасічництво / Василь Різниченко // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 397–406.

285. **Різниченко В. Ф.** Богословська церква в Батурині // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 237.

286. **Різниченко В. Ф.** Петро Іванович Прокопович // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 418–427.

287. **Різниченко В. Ф.** Проект українського університету в Батурині // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 156–164.

288. **Саєнко Н.** Батуринське духовенство 1760-х років / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 6.

289. **Фурсова Ю.** Діяльність Експедиції Батуринського та Глухівського будівництва (розкриття питання виробництва й постачання кахлів до міст Батурина та Глухова на основі аналізу архівних документів ЦДІАК) / Юлія Фурсова // Сіверянський літопис. – 2024. – № 5. – С. 51–54.

290. **Хармак М.** Про козацький рід Стовпців / Марина Хармак, Надія Прокопенко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 6.

291. **Хармак М.** Козацька родина Небожчицьких / Марина Хармак, Надія Прокопенко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 7.

292. **Різниченко В. Ф.** Матеріали до бібліографії Батурина : доповнення // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 264–282.

293. **Різниченко В. Ф.** На руїнах минулої слави Батурина (Матеріали для бібліографії Батурина) // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 250–263.

2025

294. **Батюк А.** Маєтності старшинського роду Рижих / Алла Батюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 6–7.

295. **Кіяшко Л.** До 100-річчя музейної справи в Батурині / Любов Кіяшко // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Серп.–верес. (№ 4). – С. 3 : фот.

296. **Огієвська Р.** Петро Прокопович: історія життя і пошана крізь покоління / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Серп.–верес. (№ 4). – С. 2 : фот.

297. **Сніжок З.** Батуринці – жертви комуністичних репресій. Зламані долі / Зоя Сніжок // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 7.



БАТУРИН – ГЕТЬМАНСЬКА СТОЛИЦЯ

Батурин був гетьманською столицею Лівобережної України у періоди з 1669 по 1708 та з 1750 по 1764 роки. За цей час у Батурині перебували гетьмани Дем'ян Многогрішний (Ігнатович), Іван Самойлович, Іван Мазепа та Кирило Розумовський.

Гетьманською столицею називають міста й містечка, де під час виконання своїх владних повноважень мешкали українські гетьмани та функціонували їхні адміністрації.

Батурин займає особливе місце серед гетьманських резиденцій, адже гідно виконував специфічні столичні функції Козацької держави найдовше – 53 роки.

Особливий статус Батурина було встановлено Глухівськими статтями 6 (16) березня 1669 року, а на початку квітня того року у місті поселився гетьман Дем'ян Ігнатович. Треба підкреслити, що саме особиста ініціатива гетьмана Дем'яна Ігнатовича була головним рушієм вирішення питання на користь перенесення столиці до Батурина. Всі дослідники сходяться в тому, що народився гетьман в якомусь із сіл поблизу сучасного селища Короп, тобто в околицях Батурина. Тому не дивно, що обираючи собі столицю, гетьман надав перевагу найбільшому місту своєї малої батьківщини. Втім, особисті вподобання навіть найвпливовіших людей, коли вони самі по собі відірвані від реальних практичних міркувань, ніколи не були достатніми для прийняття тих чи інших рішень. Тому гетьманом передусім керував стратегічний розрахунок. Логічно припустити, що на вибір резиденції в першу чергу вплинуло те, що на той час Батурин мав містобудівну інфраструктуру, якнайкраще підготовлену до набуття столичних функцій. Це і потужна фортифікація, що складалася з двох взаємопов'язаних елементів: замку (Цитаделі) та загальноміських укріплень (Фортеці), і забудова,

яка змогла прийняти гетьманську адміністрацію з військом та артилерією й забезпечити її функціонування.

Та вже за три роки Дем'яна Ігнатовича змінив Іван Самойлович, наступником якого став Іван Мазепа. Саме Мазепа підніс на найвищий щабель політичну роль Батурина. Тому Батурин першим і потрапив на жертвний вівтар восени 1708 року. Місто було знищене. Ця акція окрім військово-стратегічної мала насамперед політичну мету: підкорення та знищення ядра суверенної влади, яким в очах народу і міжнародної спільноти була столиця.

У 1750 році новий гетьман України, Кирило Розумовський домігся повернення гетьманської резиденції до Батурина. Він мав грандіозні плани щодо перебудови міста і повернення йому столичних функцій та втілював ці плани упродовж 14 років свого гетьманування. У місті, яке мало відповідати своєму високому державному значенню, Кирило Григорович розпочав будівництво низки державних та приватних споруд. Таке планове будівництво столиці отримало від гетьмана назву «Національні строєнія» і дало поштовх до економічного та промислового розвитку міста, адже виготовлення та постачання будівельних матеріалів потребувало значних коштів та їх місцевого виробництва. Тому для забезпечення потреб гетьманського будівництва запрацювала потужна батуринська промисловість: цегельні заводи, суконна мануфактура, завод воскових свічок, завод по виготовленню кахлів, лісопилля, млини та ін.

Скасування інституту гетьманства (1764) й полково-сотенного устрою (1782), а також смерть Кирила Розумовського (1803), який, проживаючи у Батурині, підтримував його особливу роль, *de jure* поклали край «столичному» статусу Батурина.

На два наступні століття фортуна відвела Батурина роль «заштатного містечка». Повернення до нього «Гетьманської столиці» у вигляді однойменного заповідника, зусиллями працівників якого до міста знову була привернута увага влади, стало «новітнім Феніксом» його історії [315, с. 1.].

Література

1992

298. **Герасименко Н. О.** Батурин – резиденція гетьманів Лівобережної України / Н. О. Герасименко // Історико-географічні дослідження в Україні : [зб. наук. пр.]. – Київ, 1992. – С. 36–41.

2007

299. **Киркевич В. Г.** Гетьманська столиця Батурин / В. Г. Киркевич, В. Д. Віроцький. – Київ : Техніка, 2007. – 192 с. – (Національні святині України).

300. **Свербигуз В.** Музи гетьманські: (Батуринські правителі покровительствували поетам, іконописцям, будівничим. Меценати XVII століття) / В. Свербигуз // Україна молода. – 2007. – 14 листоп. – С. 9.

2008

301. **Вечерський В.** Гетьманські столиці України / Віктор Вечерський. – Київ : Наш час, 2008. – 320 с. – (Невідома Україна).

С. 157–203 : Про Батурин.

2009

302. **Дзира І.** До питання про офіційний характер історичних творів у Гетьманщині за Кирила Розумовського / Іван Дзира // Сіверянський літопис. – 2009. – № 2/3. – С. 28–39.

Розглядається питання щодо причетності офіційних органів влади до появи історичних портретів на Лівобережній Україні в середині XVIII ст.

2010

303. **Свербигуз В.** Батурин. Замкові господарі гетьманської булави / Володимир Свербигуз. – Київ : МайклСофт, 2010. – 52, [2] с.

2011

304. **Сердюк Н.** Гетьманська столиця – Батурин / Н. Сердюк // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – № 2. – С. 30–32.

305. **Україна** Гетьманська в образах сучасних українських художників = Hetman's Ukraine in the images of modern Ukrainian artist : фотоальбом-каталог / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» ; [керівник проєкту, передм. Наталія Реброва]. – Батурин ; Чернігів : [б. в.], 2011. – 52 с. : іл. – (Колекція Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця»).

2012

306. **Гутник Ю.** Родина Пилипа Орлика / Юлія Гутник // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 6 : іл.

307. **Хармак М.** Жолдацькі формування гетьманського двору / Марина Хармак // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 2.

*Жолдаки – караульний підрозділ при главі держави.
З'явилися наприкінці XVII ст. за гетьманування І. Мазепи.*

2014

308. **Пришляк В.** «Что за прежнихъ гетмановъ резиденці гетманска была в Батурин»: спроба віднови гетьманської столиці за Данила Апостола / Володимир Пришляк // Сіверянський літопис. – 2014. – № 6. – С. 93–103.

309. **Яценюк Г.** Останній етап життя та діяльності гетьмана-емігранта Пилипа Орлика (1734–1742 рр.) / Галина Яценюк // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – 2014. – Вип. 684/685. – С. 27–31.

2017

310. **Павленко С.** Портрети гетьманів І. Мазепи, І. Самойлович, Ю. Хмельницького у кужбушку 1749 р. / Сергій Павленко // Сіверянський літопис. – 2017. – № 5. – С. 161–165.

У статті розповідається про гетьманські портрети, які збереглися в учнівському альбомі малярської майстерні Києво-Печерської лаври середини XVIII ст.

2018

311. **Дробязко Н.** Життєві дороги Григорія Орлика / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 4–5.

312. **Хармак М.** Гетьманська військова музика [в Батурині] / Марина Хармак // Світ-інфо. – 2018. – 1 листоп. – С. 13.

2019

313. **Дробязко Н. М.** До історії родоводу Пилипа Орлика / Н. М. Дробязко // Сіверщина в історії України. – 2019. – Вип. 12. – С. 127–129 : іл.

314. **Дробязко Н.** Родовід автора першої конституції [П. Орлика] / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 4.

315. **Саєнко Н.** 350 років з дня започаткування гетьманської резиденції у Батурині [16 березня 1669 р.] / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 1.

2020

316. **Дробязко Н.** Пакти і Конституції законів і вольностей / Наталія Дробязко // Світ-інфо. – 2020. – 6 лют. – С. 13.

П. Орлик та його Конституція – одна з перших в Європі. П. Орлик і Батурин.

317. **Ломко О.** Напої батуринського гетьманського двору / Оксана Ломко // Світ-інфо. – 2020. – 20 серп. – С. 13 : фот. ; Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 4–5 : фот.

318. **Сохань О.** Бенкетні страви гетьманського столу Івана Самойловича та Івана Мазепи / Оксана Сохань // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 3–4 : іл.

319. **Сохань О.** Посуд батуринського гетьманського двору / Оксана Сохань // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 6.

320. **Терех М.** Лікарі батуринських гетьманів / Микола Терех // Ніжинська старовина. – 2020. – Вип. 28 (31). – С. 9–13.

2021

321. **Дробязко Н.** Документи, які бережуть згадки про Пилипа Орлика : (на матеріалах Центрального державного історичного архіву України, м. Київ) / Наталія Дробязко // Сіверянський літопис. – 2021. – № 2. – С. 35–39.

322. **Саєнко Н.** Між Азією та Європою : традиції харчування батуринських гетьманів / Наталія Саєнко // Порадник. – 2021. – 1 січ. – С. 5.

323. **Сохань О.** Посуд гетьманського двору [в Батурині] / Оксана Сохань // Світ-інфо. – 2021. – 17 черв. – С. 13.

2022

324. **Дробязко Н.** Конституція Пилипа Орлика / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 1.

325. **Дробязко Н.** Перший відомий лист Пилипа Орлика з Батурина / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 3.

326. **Дробязко Н.** Ушануймо пам'ять гетьмана Пилипа Орлика! / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 4.

327. **Дробязко Н.** Шлях гетьмана Пилипа Орлика / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 2.

До 350-ї річниці з дня народження.

328. **Огієвська Р.** Михайло Вуяхевич, представник гетьманського уряду / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 2.

329. **Фурсова Ю.** Господарська складова гетьманської садиби / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 2.

2023

330. **Дробязко Н. М.** На пошанування гетьмана Пилипа Орлика, до 350-ї річниці від дня народження / Дробязко Н. М. // Розумовські зустрічі : зб. наук. пр. / Сівер. центр післядиплом. освіти, Сівер. ін-т регіон. дослідж. ; [редкол.: Є. І. Бородін та ін.]. – Чернігів, 2023. – Вип. 10. – С. 126–131.

Стаття привертає увагу до значущості пошанування та вивчення діяльності гетьмана Пилипа Орлика як видатної історичної постаті української історії.

331. **Дробязко Н.** Перший відомий лист Пилипа Орлика з Батурина / Наталія Дробязко // Світ-інфо. – 2023. – 16 лют. – С. 13.

2024

332. **Ломко О.** Дичина на гетьманському столі / Оксана Ломко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 3.

333. **Ломко О.** Різноманіття риби на гетьманських столах / Оксана Ломко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 2.

334. **Різниченко В. Ф.** З гетьманських покоїв в Батурині // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 248–249.

335. **Різниченко В. Ф.** Пилип Орлик (гетьман-емігрант) // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 82–150.

336. **Сердюк Н.** Батурин як символ гетьманщини у творах Миколи Лазорського / Наталія Сердюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 6–7.

2025

337. **Дробязко Н.** «Резиденція Орлика. Віднайдення України в архівах світу» / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 2.

Участь в однойменному проєкті команди істориків заповідника з програмою дослідження постаті Пилипа Орлика у Державному архіві Швеції.

338. **Сердюк Н.** Батурин гетьманський у драматичній поемі Юрія Липи «Офіра» / Наталія Сердюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 5.



ДЕМ'ЯН ГНАТОВИЧ МНОГОГРІШНИЙ (ІГНАТОВИЧ) (1631–1703)



Дем'ян Многогрішний народився у Коропі на Чернігівщині. Про походження та першу половину життя Дем'яна Многогрішного майже нічого не відомо.

Брав активну участь у Національно-визвольній війні проти національного, релігійного й соціального гноблення під керівництвом Богдана Хмельницького 1648–1657 рр. Певний час він очолював чигиринський полк, а згодом став чернігівським полковником.

У 1668 році – учасник антимосковського повстання, яке розпочалось під проводом Івана Брюховецького. Підтримував політику гетьмана Петра Дорошенка. У 1668 році Петро Дорошенко призначив Дем'яна Многогрішного наказним гетьманом Лівобережної України. Наступ московських військ на Сіверщину, відсутність військової допомоги від Петра Дорошенка, тиск промосковськи налаштованої частини старшини і православного духовенства примусили його піти на переговори з царським урядом.

На старшинській раді у Новгороді-Сіверському 17 грудня 1668 року Дем'ян Многогрішний був обраний «сіверським гетьманом».

Генеральна рада в Глухові 3 березня 1669 року повторно обрала гетьманом Дем'яна Многогрішного і він присягнув на вірність цареві. Переговори між московським урядом і Дем'яном Многогрішним завершилися укладенням «Глухівських статей» 1669 року.

Дем'ян Многогрішний намагався проводити політику, спрямовану на захист державних інтересів України: домігся, щоб Київ з округою, незважаючи на умови Андрусівського перемир'я, залишились у складі Лівобережної Гетьманщини; прагнув зміцнити гетьманську владу, поступово ослаблюючи політичну роль козацької старшини. Така діяльність викликала незадоволення і частини старшинської верхівки, і московського уряду.

У ніч з 12 на 13 березня 1672 року у Батурині козацька старшина за підтримки начальника московської залози заарештувала Дем'яна Многогрішного й видала представникам царського уряду. Гетьман був звинувачений у державній зраді, підданий тортурам, засуджений до страти. Згодом кара була замінена на довічне заслання.

Дем'ян Многогрішний став першим керівником української держави, засланим до Сибіру.

У 1696 році колишній гетьман постригся в ченці.

Дем'ян Многогрішний помер в Селенгінську 1703 року [350, с. 10].

Література

2006

339. **Огієнко І.** Гетьман Дем'ян Многогрішний (1669–1672) / І. Огієнко // Українська церква за час Руїни (1657–1687) / упоряд. М. Тимошик. – Київ, 2006. – С. 43–44.

2008

340. **Крижанівський М.** Чим нагрішив Многогрішний? Козацька експедиція відшукала могилу гетьмана, який став першим українським політичним вигнанцем / М. Крижанівський // Україна молода. – 2008. – 10 жовт. – С. 18.

341. **Шудря М. А.** Многогрішний Дем'ян Гнатович / М. А. Шудря // Січ-мати. – Київ, 2008. – С. 495–501.

2009

342. **Пиріг П.** Штрихи до соціально-політичного портрета гетьмана Дем'яна Многогрішного / Петро Пиріг // Сіверянський літопис. – 2009. – № 2/3. – С. 9–21.

2011

343. **Блажко Ю.** Наймане військо Д. Многогрішного / Юлія Блажко // Слово «Гетьманської столиці». – 2011. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 3 : іл.

344. **Блажко Ю.** Останній рубіж Д. Многогрішного / Юлія Блажко // Слово «Гетьманської столиці». – 2011. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 6 : іл.

345. **Блажко Ю.** «Син боярський» – Д. Многогрішний / Юлія Блажко // Слово «Гетьманської столиці». – 2011. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 4 : іл.

346. **Михайленко В.** Дем'ян Многогрішний – гетьман Сіверський / Валентина Михайленко ; Короп. центр. район. б-ка. – Мена : Домінант, 2011. – 62, [1] с. : іл.

2012

347. **Блажко Ю.** До історії обрання гетьманом Дем'яна Многогрішного (1669–1672 рр.) / Ю. Блажко // Сіверщина в історії України. – 2012. – Вип. 5. – С. 153–156.

348. **Гончарук Т. Г.** Дем'ян Многогрішний / Т. Г. Гончарук. – Київ : Прадес, 2012. – 117, [2] с.

2014

349. **Блажко Ю.** Многогрішний чи Перевязка... / Юлія Блажко // Слово «Гетьманської столиці». – 2014. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 4.

Дем'яна Ігнатовича в народі називали ще «Перевязкою».

350. **Дем'ян** (Демко) Гнатович Многогрішний (Ігнатович) (1631–1703) // Батурин : путівник / [редкол.: Н. Б. Реброва та ін.]. – Київ, 2014. – С. 10.

2015

351. **Горобець В.** Чи був Демко Многогрішний гетьманом Війська Запорозького? / Віктор Горобець // Україна в Центральній-Східній Європі. – 2015. – Вип. 15. – С. 279–298.

352. **Чухліб Т.** Дем'ян Ігнатович (Многогрішний) / Тарас Чухліб // Гетьман. – 2015. – № 5. – С. 50–53 : іл.

2016

353. **Гончарук Т.** Дем'ян Многогрішний / Т. Гончарук. – Харків : Бібколектор, 2016. – 117, [2] с.

354. **Мамалага В.** У боротьбі за незалежність : [Дем'ян Ігнатович] / Віталій Мамалага // Слово «Гетьманської столиці». – 2016. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 4.

2017

355. **Мамалага В.** Міфи про гетьмана Дем'яна Ігнатовича / Віталій Мамалага // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 4.

2018

356. **Мамалага В.** До 350-ї річниці обрання Дем'яна Ігнатовича на гетьманство / Віталій Мамалага // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 1 : іл.

357. **Мамалага В.** Кадрова спадщина Дем'яна Ігнатовича / Віталій Мамалага // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 3 : іл.

358. **Мамалага В.** Обрання гетьмана Дем'яна Ігнатовича на гетьманство / Віталій Мамалага // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Листоп.–груд. (№ 6). – С.1.

2019

359. **Мамалага В.** Родина гетьмана Дем'яна Ігнатовича / Віталій Мамалага // Сіверянський літопис. – 2019. – № 4/5. – С. 231–236.

360. **Чепурний В.** Гетьман, що не загубився навіть у Сибіру : [Дем'ян Многогрішний] / Василь Чепурний // Голос України. – 2019. – 27 лют. – С. 12.

2020

361. **Мамалага В.** Засланий за любов до свободи й України : [Д. Многогрішний] / Віталій Мамалага // Україна молода. – 2020. – 13 трав. – С. 8 : фот.

362. **Мамалага В.** Поширення влади гетьмана Д. Ігнатовича на території Лівобережжя наприкінці 1668 – на початку 1669 років / Віталій Мамалага // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 5–9.

363. **Подволоцький А.** Поневіряння Многогрішного гетьмана / Андрій Подволоцький // Маловідома історія: далеке і близьке. – 2020. – № 2. – С. 10–11 : портр.

2025

364. **Захарчук Ю.** Долі жінок роду Ігнатовичів / Юлія Захарчук // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Берез.– квіт. (№ 2). – С. 4.



ІВАН САМІЙЛОВИЧ САМОЙЛОВИЧ

(1630–1690)



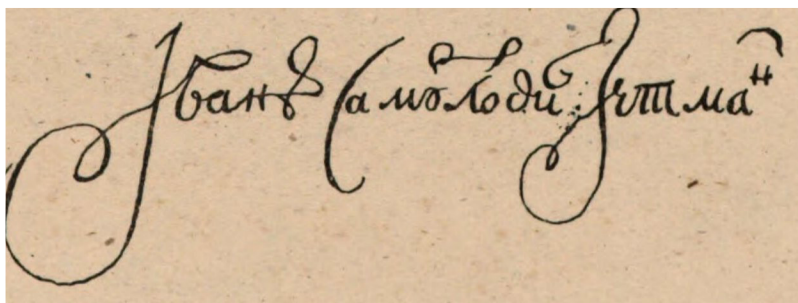
Гетьман Іван Самойлович. Наталія Гавлушенко, 2022 р.
Збірання Національного заповідника «Гетьманська»

Іван Самойлович народився у сім'ї священника Самійла Самойловича на Житомирщині. Освіту здобув у Києво-Могилянській колегії. Службу в козацькому війську розпочав військовим писарем. Згодом був веприцьким сотником Гадяцького повіту, сотником красноколядинським (1664) Прилуцького полку. Отримав звання значкового товариша. Брав участь у повстанні 1668 року проти московської влади в Україні. Після загибелі гетьмана Івана Брюховецького приєднався до наказного гетьмана Дем'яна Многогрішного.

Наказний полковник та полковник чернігівський (1668–1669). Виконував обов'язки Генерального судді (1669–1672). Брав участь у старшинській змові проти гетьмана Дем'яна Многогрішного. У 1672 році обраний гетьманом Лівобережної України.

За часи його 15-річного гетьманування на Лівобережжі запанувала політична і економічна стабільність. Гетьман обстоював ідею об'єднання України, в березні 1676 року домігся проголошення себе єдиним гетьманом над усім Військом Запорозьким на обох боках Дніпра. Іван Самойлович виступав проти московсько-польського зближення, засуджував «Вічний мир» 1686 року, вважаючи, що цей документ є перешкодою на шляху об'єднання України. Саме це і стало основною причиною усунення його від влади у 1687 році. Формальна ж причина його арешту – невдача Кримського походу 1687 року,

в якому брало участь українське військо на чолі з гетьманом. Івана Самойловича заарештували, звинувативши у державній зраді, та відправили на заслання до Сибіру, де 1690 року він помер [383, с. 11].



Література

2000

365. **Станіславський В.** «Статті» гетьмана Івана Самойловича щодо «Вічного миру» / В. Станіславський // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.). – Київ, 2000. – Вип. 1. – С. 360.

2004

366. **Універсали** українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) : [збірка] / [упоряд.: І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко ; редкол.: П. Сохань (голова) та ін.] ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Наук. т-во ім. Шевченка, Центр. держ. іст. архів України, м. Київ. – Київ ; Львів : НТШ, 2004. – 1085, 33, [1] с. : іл.

2005

367. **Чухліб Т. В.** Особливості зовнішньої політики І. Самойловича та проблема міжнародного становища Українського гетьманату в 1672–1686 рр. / Т. В. Чухліб // Український історичний журнал. – 2005. – № 2. – С. 48–67.

2006

368. **Карацюба Є.** До питання про одяг гетьманів Лівобережної України кінця XVII – середини XVIII ст. / Є. Карацюба, А. Карацюба // Культурно-релігійний розвиток Гетьманщини кінця XVII – початку XVIII століття : матеріали наук.-практ. конф. / Батурин. держ. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 77–81.

Розглядається питання, що стосується вбрання гетьманів І. Самойловича та П. Полуботка.

369. **Огієнко І.** Гетьман Іван Самойлович (1672–1687) / І. Огієнко // Українська церква за час Руїни (1657–1687) / упоряд. М. Тимошик. – Київ, 2006. – С. 44.

370. **Яковлева Т. Г.** Донос старшини на І. Самойловича: аналіз першоджерела / Т. Г. Яковлева // Український історичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 190–200.

2007

371. **Шевчук В.** Державні заходи Івана Самойловича / В. Шевчук // Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI–XVIII ст. – Київ, 2007. – Кн. 1. – С. 333–362.

2008

372. **Шудря М. А.** Самойлович Іван Самойлович / М. А. Шудря // Січ-мати. – Київ, 2008. – С. 506–513.

2009

373. **Піріг П. В.** Церковна політика гетьмана Івана Самойловича у світлі ідей глобалізації / П. В. Піріг, О. А. Любич // Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці. Серія : Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки. – 2009. – Вип. 1. – С. 250–252.

2011

374. **Когут З.** Кордони України: територіальні візії козаків від гетьмана Б. Хмельницького до гетьмана І. Самойловича /

3. Когут // Український історичний журнал. – 2011. – № 3. – С. 50–73.

375. **Харченко О.** Іван Самойлович будівничий української культури періоду Руїни / Олена Харченко // Українське слово. – 2011. – 22–28 черв. – С. 11.

376. **Шкрібляк М.** Українська церква (Київська митрополія) в контексті зовнішньої політики гетьмана Івана Самойловича / Микола Шкрібляк // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. – 2011. – Т. 1. – С. 192–200.

2012

377. **Сушко Н.** Гедеон Четвертинський та Іван Самойлович / Наталія Сушко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2012. – Вип. 3 (7). – Чернігів, 2012. – С. 22–24.

378. **Харченко О.** Дипломатичний етикет гетьманського Батурина за Івана Самойловича / Олена Харченко // Ніжинська старовина. – 2012. – Вип. 14. – С. 90–96.

379. **Харченко О.** Небесний покровитель І. Самойловича / Олена Харченко // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 2 : іл.

Припускають, що Іван Самойлович був названий на честь преподобного Іоанна Кущника.

2013

380. **Лунін С.** Іван Самойлович / Сергій Лунін. – Харків : ПЕТ, 2013. – 122, [1] с.

381. **Нечипоренко М.** Рід Самойловичів і початок політичної кар'єри Івана Самойловича / Михайло Нечипоренко // Питання історії України. – 2013. – Т. 16. – С. 162–166.

2014

382. **Нечипоренко М.** Позиція гетьмана Івана Самойловича щодо укладення «Вічного миру» 1686 р. / Михайло

Нечипоренко // Питання історії України. – 2014. – Т. 17. – С. 184–189.

383. **Самойлович** Іван Самійлович (1630–1690) // Батурин : путівник / [редкол.: Н. Б. Реброва та ін.]. – Київ, 2014. – С. 11.

2015

384. **Алмазов О.** Гетьманські агенти як канал отримання гетьманом Лівобережної України І. Самойловичем відомостей про стан справ у Речі Посполитій (1672–1687 рр.) / Олександр Алмазов // Сіверянський літопис. – 2015. – № 3. – С. 3–10.

385. **Лунін С.** Іван Самойлович / С. Лунін. – Харків : Антологія, 2015. – 122, [1] с.

386. **Солдатова К.** Дружина гетьмана І. Самойловича / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2016. – Берез.–черв. (2/3). – С. 5.

Марія Самойлович (в дівоцтві – Голуб).

387. **Солдатова К. О.** Розвиток народних промислів в умовах фінансової реформи Івана Самойловича 1678 р. / К. О. Солдатова // Історія торгівлі, податків та мита. – 2015. – № 1. – С. 90–94.

2017

388. **Солдатова К.** Гетьман Іван Самойлович – меценат / Каріна Солдатова // Слово Гетьманської столиці». – 2017. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 3 : фот.

389. **Солдатова К.** Маєтності гетьмана Івана Самойловича / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 3 : іл.

2018

390. **Солдатова К.** Маєтності гетьмана Івана Самойловича [на Чернігівщині і Лівобережній Україні] / Каріна Солдатова // Світ-інфо. – 2018. – 5 лип. – С. 13.

2019

391. **Саєнко Н.** Вогнепальна зброя гетьмана Івана Самойловича / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Берез.– квіт. (№ 2). – С. 1 : фот.

Після заслання гетьмана, статки родини Самойловичів були зібрані в Батурині й описані. Так з'явився унікальний документ «Опис рухомого майна гетьмана Самойловича» 1690 року. Поміж інших речей, до «Опису...» було внесено і вогнепальну зброю.

392. **Солдатова К.** Гетьман обох берегів Дніпра [Іван Самойлович] / Каріна Солдатова // Україна молода. – 2019. – 12–13 квіт. – С. 5 : іл.

393. **Солдатова К.** Соборна українська держава : [про І. Самойловича] / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 5.

2020

394. **Мицик Ю.** Відомості про Сіверщину в неопублікованих листах гетьмана Івана Самойловича до полковника Іллі Новицького / Юрій Мицик // Сіверянський літопис. – 2020. – № 6. – С. 4–12.

395. **Саєнко Н.** Скарбниця гетьмана Івана Самойловича / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2020. – 20 лют. – С. 13.

Скарбниця знаходилася в будинку гетьмана на Цитаделі в Батурині. Дається її опис.

396. **Солдатова К.** Весілля Параскеви Самойлович [доньки гетьмана І. Самойловича в Батурині 1682 року] / Каріна Солдатова // Світ-інфо. – 2020. – 4 черв. – С. 13.

397. **Солдатова К.** Гетьманські палаці Івана Самойловича / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 2 : фот.

398. **Солдатова К.** Обід гетьмана Самойловича / Каріна Солдатова // Голос Присеймів'я. – 2020. – 1 серп. – С. 5 : іл.

2021

399. **Мокляк В.** Забутий гетьман Іван Самойлович / Володимир Мокляк. – Полтава : АСМІ, 2021. – 57 с. : іл.

400. **Солдатова К.** Музичні уподобання гетьмана Івана Самойловича / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 4.

2022

401. **Нікітін С.** Гетьманський стяг Івана Самойловича / Сергій Нікітін // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 3.

402. **Солдатова К.** Гетьманські палаци Івана Самойловича / Каріна Солдатова // Світ-інфо. – 2022. – 12 трав. – С. 13.

403. **Солдатова К.** Дипломатичний етикет гетьмана Івана Самойловича / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 4–5 : фот.

404. **Солдатова К.** 350 років з часу обрання гетьманом Івана Самойловича / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 1.

2023

405. **Батюк А.** Міжнародна торгівля Гетьманщини за Івана Самойловича / Алла Батюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 4.

406. **Солдатова К.** «Гетьман Іван Самойлович» Наталії Павлусенко / Каріна Солдатова // Світ-інфо. – 2023. – 22 черв. – С. 13.

На замовлення Національного заповідника «Гетьманська столиця» відома художниця Н. Павлусенко написала портрет гетьмана І. Самойловича.

407. **Солдатова К.** Проект спадкового гетьманства Івана Самойловича / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 2.

ІВАН СТЕПАНОВИЧ МАЗЕПА

(1639–1709)



Іван Мазепа – військовий, політичний і державний діяч. Гетьман Війська Запорозького, голова Української козацької держави на Лівобережній (1687–1709) і Наддніпрянській Україні (1704–1709). Князь Священної Римської імперії. Народився на хуторі Мазепинці Київського воєводства (неподалік Білої Церкви) у шляхетній родині. Служив при дворі короля Яна II Казимира. Після отримання гетьманської булави у 1687 році мав намір об'єднати українські землі у складі єдиної Української держави європейського типу зі збереженням традиційної системи козацького устрою. Йому вдалося відновити авторитет інституту гетьманства в Україні.

Іван Мазепа був першим українським гетьманом, який незмінно тримав гетьманську булаву протягом майже 22 років. Цей період характеризувався економічним розвитком України-Гетьманщини, стабілізацією соціальної ситуації, піднесенням церковно-релігійного життя та культури. Незважаючи на заборону міжнародних дипломатичних відносин, зафіксовану у «Коломацьких статтях», він мав численні зв'язки з монархічними дворами Європи.

Іван Мазепа в різні способи сприяв розвитку економіки держави, насамперед промисловому виробництву та торгівлі. Усвідомлюючи значення освіти для розбудови держави, гетьман постійно опікувався навчальними закладами. Зокрема, його коштом будувалися корпуси Києво-Могилянської академії та Чернігівського колегіуму.

Діяльність гетьмана Мазепи мала значний вплив на розвиток архітектури та образотворчого мистецтва, що дало підстави вченим-мистецтвознавцям говорити про становлення в Україні наприкінці XVII – на початку XVIII ст. унікального стилю – «мазепинського бароко». Крім того, цілеспрямована політика Івана Мазепи призвела до загального відродження, яке позначилося не лише на розвиткові усіх галузей мистецтва, але й у сфері філософії, теології, суспільних та природничих наук. Коштом Івана Мазепи було збудовано, реставровано та оздоблено велику кількість церковних споруд. Найвідомішими з них були будівлі в таких монастирях, як Києво-Печерська лавра, Пустинно-Миколаївський, Братський Богоявленський, Кирилівський, Золотоверхий Михайлівський, Чернігівський Троїцько-Іллінський, Лубенський Мгарський, Густинський, Батуринський Миколо-Крупицький, Глухівський, Петропавлівський, Домницький, Макошинський, Бахмацький, Каменський, Любецький; кафедральні собори в Києві, Переяславі та Чернігові, церкви у Батурині, Дігтярівці та інші.

Крім будівництва нових або перебудови старовинних храмів княжої доби, гетьман робив церквам коштовні подарунки. Серед них ікони, хрести, чаші, митри, ризи, дзвони, богослужбові книги, виготовлені з коштовних матеріалів, оправлені та оздоблені золотом, сріблом, коштовним камінням, парчею, оксамитом та шовком.

За підрахунками козацької старшини, зробленими одразу після смерті І. Мазепи, за 22 роки свого гетьманування він витратив на меценатські цілі щонайменше 1 110 900 дукатів, 9 243 000 злотих та 186 000 імперіалів.

На початку XVIII ст., в умовах Північної війни (1700–1721), гетьман Іван Мазепа в союзі з польським королем Станіславом Лещинським та шведським королем Карлом XII здійснив спробу реалізувати свій військово-політичний проект, метою якого був вихід з-під протекторату московської держави і утворення на українських землях незалежної держави.

Помер Іван Мазепа у ніч з 21 на 22 вересня 1709 року у с. Варниця поблизу м. Бендери. Похований у монастирі Св. Георгія (Юрія) м. Галац (Румунія) [470, с. 13].

Література

1991

408. **Мазепа** – людина й історичний діяч / упоряд. Й. М. Чікало. – Київ : Ритм-П, 1991. – 48 с.

1992

409. **Єнсен А.** Мазепа. Історичні картини / Альфред Єнсен ; [пер. зі швед. Н. Р. Іваничук]. – Київ : Український письменник, 1992. – 203, [5] с. : іл.

1993

410. **Павленко С.** Міф про Мазепу / Сергій Павленко // Голос України. – 1993. – 13 листоп. – С. 6.

1994

411. **Павленко С. О.** Іван Мазепа і книга / С. О. Павленко // Бібліотечний вісник. – 1994. – № 3. – С. 26–28.

1995

412. **Мацьків Т.** Гетьман Іван Мазепа в західноєвропейських джерелах 1687–1709 [років] / Теодор Мацьків. – 2-е вид., допов. – Київ : Полтава, 1995. – 311, [1] с. : іл.

1998

413. **Павленко С.** Міф про Мазепу / Сергій Павленко ; [ред. О. Б. Коваленко]. – Чернігів : Сіверянська думка, 1998. – 245, [1] с. : іл., портр.

2003

414. **Гетьман Іван Мазепа.** Погляд крізь століття / Львів. галерея мистецтв ; [уклад., фот., худож. В. Недяк]. – Київ : ЕММА, 2003. – 63 с. : іл.

415. **Гончарук П. С.** Гетьман України Іван Мазепа: державотворець, політик, людина / П. С. Гончарук // Вісник Київського славистичного університету. – 2003. – Вип. 15. – С. 237–252.

416. **Крупницький Б. Д.** Гетьман Мазепа та його доба / Б. Д. Крупницький ; [пер. з нім. О. К. Струкевича ; передм., комент. В. М. Горобця]. – Київ : Україна, 2003. – 237 с. : іл.

417. **Ленченко В.** Палац гетьмана Івана Мазепи в Батурині / Володимир Ленченко // Пам'ятки України: історія та культура. – 2003. – № 3. – С. 19–33.

418. **Оглоблин О. П.** Гетьман Іван Мазепа та його доба / О. П. Оглоблин ; [ред. Л. Винар] ; Укр. іст. т-во. – Нью-Йорк : [б. в.], 2003. – 495 с. : іл.

419. **Павленко С. О.** Іван Мазепа / С. О. Павленко. – Київ : Альтернативи, 2003. – 416 с. : іл.

2004

420. **Павленко С.** Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники / Сергій Павленко. – Київ : Академія, 2004. – 602 с.

2005

421. **Мазепина** книга / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України [та ін.] ; упоряд. та вступ. ст. І. Ситого, [відп. ред. С. Леп'явко]. – Чернігів : ЦНТЕІ, 2005. – 524 с. : іл.

422. **Павленко С. О.** Іван Мазепа як будівничий української культури / С. О. Павленко. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2005. – 300, [2] с.

2006

423. **Ворона В. В.** І. С. Мазепа – як покровитель Києво-Печерської лаври / В. В. Ворона // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 295-ї річниці з дня смерті гетьмана України Івана Мазепи та 10-річчя заповідника «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 29–34.

424. **Ленченко В.** Резиденція гетьмана Івана Мазепи в Батурині / В. Ленченко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 295-ї річниці з дня смерті гетьмана України Івана Мазепи та 10-річчя заповідника «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 120–126.

425. **Мезенцев В. І.** Декор Мазепинського палацу в Батурині: італійське та українське бароко / Володимир Мезенцев // Історико-культурні надбання Сіверщини у контексті історії України : матеріали п'ятої наук.-практ. конф. (18–19 трав. 2006 р.). – Глухів, 2006. – С. 72–82.

426. **Мицик Ю.** Гетьман Іван Мазепа як покровитель Православної церкви / о. Юрій Мицик // Сіверянський літопис. – 2006. – № 6. – С. 38–46.

427. **Павленко С.** Гетьман Мазепа як натхненник перетворення Києва у II Єрусалим / Сергій Павленко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 295-ї річниці з дня смерті гетьмана України Івана Мазепи та 10-річчя заповідника «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 127–141.

428. **Шевчук В.** Просвічений володар. Іван Мазепа як будівничий Козацької держави і як літературний герой / Валерій Шевчук. – Київ : Либідь, 2006. – 459, [2] с. : іл.

429. **Яковенко Н.** Мазепа і мазепинці / Н. Яковенко // Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – Київ, 2006. – С. 398–424.

2007

430. **Доба** гетьмана Івана Мазепи в документах / Черніг. іст. музей ім. В. В. Тарновського ; [упоряд. С. О. Павленко]. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2007. – 1142 с.

431. **Мицик Ю.** Іван Мазепа / о. Юрій Мицик. – Київ : [б. в.], 2007. – 69, [1] с. : іл., портр.

432. **Перепеляк І.** Остання любов гетьмана [І. Мазепи] / І. Перепеляк // Рідний край. – 2007. – № 2. – С. 18–25.

433. **Ситий І.** Сіверський слід походження роду Мазеп / Ігор Ситий // Сіверянський літопис. – 2007. – № 5. – С. 44–52.

2008

434. **Гетьманський** прапор Івана Мазепи = Choragiev hetmanska Iwana Mazepu = Ivan Mazepa's hetmans banner / [Нац. музей у Кракові ; ред. М. Колпановіч]. – Krakow : [б. в.], 2008. – 217, [4] с. : іл.

435. **Іван** Мазепа і його доба: історія, культура, національна пам'ять : матеріали міжнар. наук. конф., [15–17 жовт. 2008 р.] / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». – Київ : Темпора, 2008. – 486 с.

436. **Ленченко В.** Невідомий палац гетьмана Івана Мазепи в Батурині / Володимир Ленченко // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 236–247.

437. **Павленко С.** Кохання гетьмана Мазепи : іст.-док. студія / Сергій Павленко. – Чернігів : Русь, 2008. – 110, [8] с. : іл.

438. **Ричка В.** Остання таємниця Івана Мазепи / Володимир Ричка // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 329–338.

439. **Руденок В.** Гетьман Іван Мазепа і Чернігів / Володимир Руденок // Чернігівські відомості. – 2008. – 6 лют. – С. 18.

440. **Станіславський В. В.** Іван Мазепа в таборі Карла XII: турецький вектор дипломатичної діяльності / В. В. Станіславський // Український історичний журнал. – 2008. – № 5. – С. 39–49.

441. **Філоненко С.** Невідомий Іван Мазепа: в пошуках історичної об'єктивності / С. Філоненко // Віче. – 2008. – № 3. – С. 73–76.

2009

442. **Військові** кампанії доби гетьмана Івана Мазепи в документах / Укр. ін-т нац. пам'яті [та ін.] ; упоряд. Сергій Павлишко. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2009. – 1053 с.

443. **Дзюба О. М.** Чи писав гетьман Іван Мазепа листи Мотрі Кочубеївні? / О. М. Дзюба // Український історичний журнал. – 2009. – № 6. – С. 16–24.

444. **Денисенко В.** Гетьман Іван Мазепа і духовна освіта / В. Денисенко // Пам'ять століть. – 2009. – № 1/2. – С. 155–158.

445. **Іван Мазепа:** до 370-річчя від дня народження гетьмана України, мецената : зб. матеріалів / Черніг. центр перепідготов. та підвищ. кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місцев. самоврядування, держ. підприємств, установ і орг. ; [уклад. С. В. Бутко]. – Чернігів : [б. в.], 2009. – 137 с. : іл.

446. **Кочерга В. А.** Гетьман Мазепа – творець духовно-культурних засад Української державності / В. А. Кочерга // Вісник Черкаського університету. Серія : Історичні науки. – 2009. – Вип. 160/161. – С. 105–110.

447. **Рендюк Т. Г.** Гетьман Іван Мазепа: українські і румунські шляхи / Т. Г. Рендюк. – Чернівці : Букрек, 2009. – 286 с. : іл.

448. **Халимон Н.** Іван Мазепа очима його сучасників / Наталія Халимон // Слово «Гетьманської столиці». – 2009. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 1 : портр.

449. **Мазепіана** : матеріали до бібліографії (1688–2009) / Ін-т історії НАН України ; упоряд. та авт. передм. О. О. Ковалевська ; ред. О. А. Удод. – Київ : Темпора, 2009. – 248 с.

2010

450. **Бородюк Н.** Мазепа і Могилянська: невідомі універсали / Н. Бородюк // Урядовий кур'єр. – 2010. – 12 берез. – С. 19.

451. **Іван Мазепа** – видатний український державотворець : зб. матеріалів міжвуз. наук.-практ. конф., присвяч. 370-річчю від дня народж. І. С. Мазеви (1640–1709), 23 лют. 2010 р. / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка ; [за ред. І. В. Зайченка]. – Чернігів : ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2010. – 87 с. : іл.

452. **Павленко С.** Зображення гетьмана І. Мазеви (кінець XVII – початок XX століть) / Сергій Павленко. – Чернігів : Лозовий В. М., 2010. – 143 с. : іл.

2011

453. **Корнієнко М. В.** До участі сіверського люду в розвідувальній справі гетьмана І. Мазеви / М. В. Корнієнко // Сіверщина в історії України. – 2011. – Вип. 4. – С. 170–173.

454. **Рева Л.** Іван Мазепа та гетьманська столиця Батурин у творчості Ілька Борщака (за матеріалами Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського) / Лариса Рева // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 99–100.

455. **Станіславський В.** Гетьман Іван Мазепа як реформатор Козацької держави / В'ячеслав Станіславський // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 16–18.

456. **Чухліб Т.** Європейська людина: Іван Мазепа на тлі епохи / Тарас Чухліб // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 7–15.

457. **Шевчук В. О.** Просвічений володар: Іван Мазепа як будівничий Козацької держави і як літературний герой / Валерій Шевчук. – Київ : Либідь, 2011. – 461, [1] с.

458. **Якубова Т.** Джерела про військово-адміністративну діяльність гетьмана І. Мазепи / Тетяна Якубова // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 25.

2012

459. **Зуй В. Д.** Найвидатніший гетьман України / В. Д. Зуй, М. П. Недюха // Сіверщина в історії України. – 2012. – Вип. 5. – С. 173–176.

460. **Сушко Н. М.** Гетьман Іван Мазепа / Сушко Н. М. ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Чернігів, 2012. – 12 с.

461. **Мезенцев В. І.** Закладна дошка домової церкви І. Мазепи в Батурині та керамічні рельєфи Чернігівщини рубежу XVII–XVIII ст. / В. І. Мезенцев // Сіверщина в історії України. – 2012. – Вип. 5. – С. 176–188.

2013

462. **Дмитрієнко М. Ф.** Іконографія гетьмана Івана Мазепи у вітчизняних та іноземних пам'ятках / М. Ф. Дмитрієнко, О. Б. Походяща // Сіверщина в історії України. – 2013. – Вип. 6. – С. 212–220.

463. **Кентржинський Б.** Мазепа / Богдан Кентржинський. – Київ : Темпора, 2013. – 495 с.

464. **Ковалевська О. О.** Іконографія Івана Мазепи в образотворчому мистецтві XX – поч. XXI ст. / О. Ковалевська. – Київ : Темпора, 2013. – 419 с. : іл.

465. **Маслянка Ю.** Іван Мазепа: від історії до літератури і мистецтва / Ю. Маслянка // Київські полоністичні студії. – 2013. – Т. 23. – С. 143–173.

466. **Павленко С.** Яким був справжній Мазепа? / Сергій Павленко // Гарт. – 2013. – 28 берез. – С. 21.

467. **Яценюк Г.** Гетьман Мазепа на захисті українського книговидання / Галина Яценюк // Питання історії України. – 2013. – Т. 16. – С. 32–37.

2014

468. **Білокриницька Т. І.** Гетьман Іван Мазепа та його роль в національно-визвольному русі України / Т. І. Білокриницька // Все для вчителя. – 2014. – № 1. – С. 53–56.

469. **Дубина О.** Чи укладав Іван Мазепа договір зі Станіславом Лещинським? / Олександр Дубина // Сіверянський літопис. – 2014. – № 6. – С. 71–90.

470. **Мазепа Іван Степанович (1639–1709)** // Батурин : путівник / [редкол.: Н. Б. Реброва та ін.]. – Київ, 2014. – С. 13.

2015

471. **Мезенцев В. І.** Мощення підлог палацу І. Мазепи у Батурині: комп'ютерні реконструкції та порівняльний аналіз / В. І. Мезенцев // Сіверщина в історії України. – 2015. – Вип. 8. – С. 133–144.

472. **Мицик Ю.** З нововиявлених документів Івана Мазепи та міста Батурина / о. Юрій Мицик // Сіверянський літопис. – 2015. – № 2. – С. 143–148.

473. **Полюшко Г.** Герб гетьмана Івана Мазепи / Григорій Полюшко ; Нац. Києво-Печерський іст.-культур. заповідник. – Київ : АДЕФ-Україна, 2015. – 67, [8] с. : іл.

2016

474. **Іван Мазепа** та українське козацтво в Полтавській битві : турист. путівник. – Полтава : Головчак А. І., 2016. – 1 арк. : мапа, іл.

475. **Клімашевський А.** Що ж насправді подарував гетьман Іван Мазепа храму Гробу Господнього в Єрусалимі? / Андрій Клімашевський // Народознавчі зошити. – 2016. – № 5. – С. 1102–1109.

476. **Шумило С.** Нове джерело до біографії І. Мазепи та історії зв'язків української козацької старшини з центром православного чернецтва на Афоні / Сергій Шумило // Сіверянський літопис. – 2016. – № 6. – С. 73–84 : іл.

2017

477. **Лавренчук В.** Гетьман Мазепа в козацькій історії України / Володимир Лавренчук // Нова педагогічна думка. – 2017. – № 2. – С. 68–70.

478. **Мамалага В.** Де Іван Мазепа став гетьманом? / Віталій Мамалага // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 3 : іл.

479. **Миколайко Т.** Іван Мазепа – ктитор [меценат] Троїцького собору в Чернігові / Тетяна Миколайко // Сіверянський літопис. – 2017. – № 6. – С. 84–88.

480. **Цапко Н.** Полювання – не тільки розвага / Наталія Цапко // Світ-інфо. – 2017. – 18 трав. – С. 14.

Про традиції, які існували у гетьманській резиденції в Батурині часів І. Мазепи.

2018

481. **Бондар О.** «Palazzo en fortezza» на Гончарівці в Батурині / Олександр Бондар // Сіверянський літопис. – 2018. – № 1/2. – С. 41–49.

Про укріплення замиської резиденції гетьмана І. Мазепи.

482. **Дятлов В.** Гетьман Мазепа і події Північної війни в Україні (1708–1709) на сторінках газети «Віннерішес діаріум» / Володимир Дятлов // Сіверянський літопис. – 2018. – № 1/2. – С. 163–174.

483. **Крालюк П.** Справжній Мазепа / Петро Крालюк. – Київ : Довженко Букс, 2018. – 218, [1] с.

484. **Павленко С.** Іван Мазепа. Прижиттєві зображення гетьмана та його наближених / Сергій Павленко. – Київ : Мистецтво, 2018. – 207 с. : іл.

2019

485. **Гейда О.** Церковна політика гетьмана Івана Мазепи / Ольга Гейда // Сіверянський літопис. – 2019. – № 2. – С. 188–195.

486. **Главацький М.** Іван Мазепа після обрання гетьманом / Максим Главацький // Визвольна боротьба. – 2019. – № 4/6. – С. 202–241.

487. **Мамалага В.** Івану Мазепі – 380! / Віталій Мамалага // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 4.

488. **Ростовська О.** Гетьман Іван Мазепа та Ніжинський козацький полк / Ольга Ростовська, Роман Железко // Нариси історії Ніжина козацької доби : зб. публ. та матеріалів. – Ніжин, 2019. – С. 232–244 : фот.

489. **Солдатова К.** Турецька порцеляна у побуті гетьмана Івана Мазепи / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 5 : фот.

490. **Сушко Н.** Церква в резиденції Івана Мазепи / Наталія Сушко // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 5.

Домова дерев'яна церква в садибі на Гончарівці.

491. **Травкіна О.** Гетьман Іван Мазепа та заснування Чернігівського колегіуму / Ольга Травкіна // Сіверянський літопис. – 2019. – № 2. – С. 181–184.

2020

492. **Журавльов Д.** Іван Мазепа: людина, політик, легенда / Денис Журавльов. – Харків : Фоліо, 2020. – 348 с. : іл.

493. **Зозуля С.** Таємниця ніжинської ігумені Меланії / Сергій Зозуля // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 6.

Про Мотрю Кочубей – кохану гетьмана.

494. **Ломко О.** Бенкетний церемоніал при Мазепинському дворі [в Батурині] / Оксана Ломко // Світ-інфо. – 2020. – 21 трав. – С. 13.

495. **Мамалага В.** Тернистим шляхом Мазепи / Віталій Мамалага // Світ-інфо. – 2020. – 17 верес. – С. 13.

Шлях гетьмана від загибелі Батурина – до еміграції та смерті в Молдові (м. Бендери).

496. **Мицик Ю.** Гетьман Іван Мазепа та обрання ректора Києво-Могилянської колегії у 1693 р. / о. Юрій Мицик // Сіверянський літопис. – 2020. – № 1. – С. 164–167.

497. **Мицик Ю.** З нововідкритого листування Івана Мазепи / о. Юрій Мицик // Сіверянський літопис. – 2020. – № 2. – С. 9–26.

Листи, які гетьман писав з Батурина.

498. **Павленко С.** Багато біографічної інформації про Мазепу крилося в панегіриках / Сергій Павленко ; інтерв'ю Валентини Самченко // Україна молода. – 2020. – 2 верес. – С. 9.

499. **Павленко С.** Іван Мазепа. Догетьманський період / Сергій Павленко. – Київ : Мистецтво, 2020. – 262, [1] с. : іл.

500. **Павленко С.** До питання про день народження Івана Мазепи: 20 березня чи 11 вересня? / Сергій Павленко // Батурина-ська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 32–40.

2021

501. **Бовгиря А.** «Наш Мазепа свят...» – гетьман у сприйнятті мешканців Гетьманщини / Андрій Бовгиря // Сіверянський літопис. – 2021. – № 3. – С. 4–10.

502. **Дятлов В. О.** Україна та І. Мазепа на сторінках журналу «Europeische Fata» в 1706–1709 рр. / Володимир Дятлов // Сіверянський літопис. – 2021. – № 4. – С. 83–98.

503. **Курико В.** Мазепа. Право на шаблю / Віра Курико ; наук. ред. Ольга Ковалевська ; [іл. О. Грищенко]. – Київ : Портал, 2021. – 142, [1] с. : іл.

504. **Павленко С.** Гетьман Іван Мазепа. Перше п'ятиріччя правління / Сергій Павленко. – Київ : Мистецтво, 2021. – 319, [1] с. : іл.

505. **Солдато́ва К.** Турецька порцеляна у побуті гетьмана Івана Мазепи / Карі́на Солдато́ва // Сві́т-інфо. – 2021. – 1 квіт. – С. 13.

506. **Сушко Н.** Церква в резиденції Івана Мазепи [в Батурині] / Ната́лія Сушко // Сві́т-інфо. – 2021. – 18 лют. – С. 13.

2023

507. **Хармак М.** На терезах вічності : [І. Мазепа] / Марина Хармак // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 1.

2024

508. **Дятлов В.** Початки гетьманування Івана Мазепи у висвітленні німецької хроніки «Театр Європи» / Володимир Дятлов, о. Юрій Мицик, Сергій Павленко // Сіверянський літопис. – 2024. – № 1. – С. 39–46.

509. **Ломко О.** Музична культура і освіта України в період гетьманування Івана Мазепи (1687–1709) / Оксана Ломко // Ніжинська старовина. – 2024. – Вип. 31(34). – С. 5–9 : іл.

510. **Ломко О.** Музична культура України за часів Івана Мазепи / Оксана Ломко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Верес.-жовт. (№ 5). – С. 3.

511. **Ломко О.** Образ Івана Мазепи пером і пензлем Богдана Лепкого / Оксана Ломко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 4 : фот. ; Сві́т-інфо. – 2024. – 20 черв. – С. 13 : фот.

512. **Нікітенко Н.** Ктитор Софії Київської Іван Мазепа та його склеп у некрополі собору / Надія Нікітенко // Сіверянський літопис. – 2024. – № 4. – С. 5–21.

513. **Павленко С.** Лист французького дипломата Жана Балюза про його перебування в Батурині в 1704 р. та зустріч з Іваном Мазепою – фальсифікат історика Ілька Борщака чи його переклад тексту джерела? / Сергій Павленко // Сіверянський літопис. – 2024. – № 4. – С. 156–172.

514. **Різниченко В. Ф.** На могилі гетьмана Мазепи // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 74–81.

515. **Різниченко В. Ф.** Переписка гетьмана Мазепи з Мотрею Кочубеївною у Батурині // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 64–73.



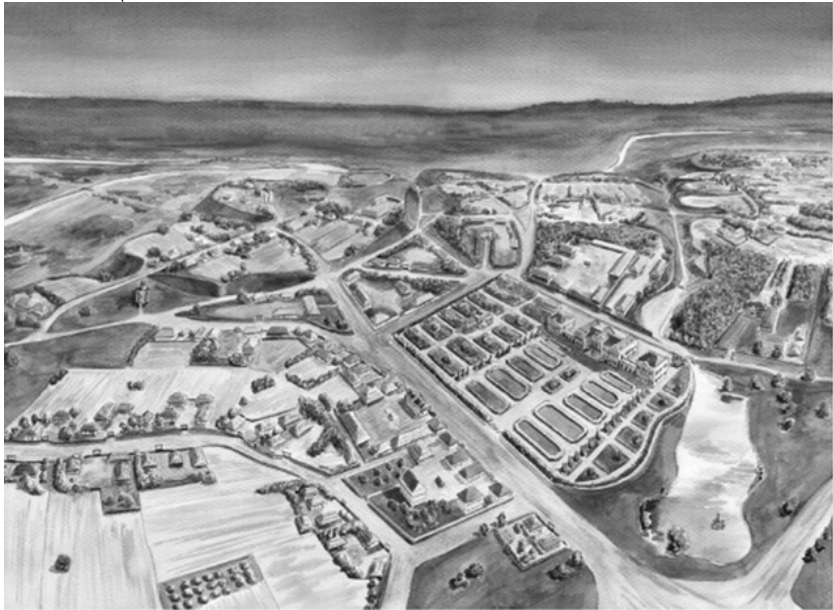
КИРИЛО ГРИГОРОВИЧ РОЗУМОВСЬКИЙ (1728–1803)



Кирило Розумовський – останній гетьман Лівобережної України (1750–1764). Народився в 1728 році (за іншими даними у 1724 році) [524, с. 43; 536, с. 267] в селі Лемеші Козелецької сотні Київського полку в сім'ї козака Григорія Розума. За сприяння брата Олексія (фаворита імператриці Єлизавети Петрівни) був у 1742 році викликаний до Петербурга, звідки направлений на навчання за кордон (Німеччина, Франція, Італія), де перебував у 1743–1745 роках [590, с. 604]. У 1744 році був удостоєний графського титулу. У 1746 році 18-річного Кирила Розумовського було призначено президентом Петербурзької Академії наук. На прохання Олексія Розумовського та української старшини, Єлизавета Петрівна відновила гетьманство, скасоване після смерті гетьмана Данила Апостола (1734).

На Глухівській раді в лютому 1750 році гетьманом Лівобережної України було обрано Кирила Розумовського. Відзначаючи значення Батурина в історії України, він переніс до міста гетьманську резиденцію. За часи гетьманування Кирило Григорович намагався перетворити Україну на самостійну державу європейського типу: Гетьманщину було поділено на повіти, запроваджено систему шляхетських судів, війтівські посади у великих містах передано козацькій

старшині, політичні права якої було розширено. Кирило Розумовський намагався дістати право дипломатичних зносин, дбав про розвиток української торгівлі й промисловості, розпочав розбудову Батурина та Глухова, реформував козацьке військо, сприяв розвитку української науки, літератури й мистецтва.



*Центральна частина м. Батурина, друга половина XVIII ст.
із зображенням гетьманського палацу Кирила Розумовського.
(Малюнок-реконструкція Ю. Ситого, О. Терещенка, М. Тереха. 2014 р.).*

Кирило Розумовський облаштовував свою резиденцію за найвищими тогочасними стандартами: для планування, ведення будівельних робіт та контролю за новоствореними підприємствами він організовує нову адміністративну структуру – «Експедицію Батуринського та Глухівського будівництва». Відбудова гетьманського Батурина здійснювалася швидкими темпами за безпосередньої участі видатних майстрів XVIII ст., зокрема Андрія Квасова та Антоніо Рінальдї.

До нашого часу центр міста зберіг планування вулиць, виконане за бажанням Кирила Розумовського ще у другій половині XVIII ст.

Щоб гетьманська столиця стала осередком освіти Гетьманщини, Кирило Григорович виношував амбітний задум – відкриття Батуринського університету. Проєкт цього навчального закладу було розроблено в 1760 році на основі статутів німецьких університетів, серед яких він вирізнявся новітньою структурою навчальної програми.

Переймався гетьман і наданням медичної допомоги жителям столиці. Саме йому належить ініціатива відкриття першої лікарні у Батурині. Медичний заклад, відкритий у 1751 році, планувався на 40 ліжок, мав декілька будівель, у яких розміщувалися хворі, лікар, фельдшер та інші служби й у повній мірі відповідав вимогам того часу, був першим подібним медичним закладом на теренах Гетьманщини.

Не забував Кирило Розумовський і про культуру. Його захоплення музикою, театром, образотворчим мистецтвом та літературою вплинуло на культурний розвиток столиці, згуртувавши навколо гетьмана цінителів прекрасного. У своєму гетьманському мастку в Батурині він мав велику картинну галерею, в якій свято зберігав портрети Івана Мазепи, Пилипа Орлика, Павла Полуботка, Семена Палія та Петра Дорошенка. Далеко за межами Батурина була відома і його численна бібліотека, що нараховувала близько 2000 томів книг, написаних кількома європейськими мовами. Також у бібліотеці гетьмана зберігався Літопис Батурина, який висвітлював історію міста XVII–XVIII ст.

Така його діяльність суперечила намірам російського уряду. Катерина II посилила централістичну політику щодо України. З іншого боку, соціальна політика Кирила Розумовського й перетворення Гетьманщини на державу

шляхетського типу поглибили соціальні суперечності, а династичні плани Кирила Розумовського викликали опір шляхетської аристократії. За таких умов Катерина II 1764 року примусила Кирила Розумовського відмовитися від гетьманства.

Позбавлений булави, він жив у Петербурзі або за кордоном. На схилі свого життя Кирило Розумовський повертається вікувати до Батурина, будує величний палацово-парковий ансамбль і Воскресенську церкву, свою усипальницю, поряд з Мазепиною Цитаделлю – там, де полягли і навіки спочили борці за незалежність України 1708 року. Останні дев'ять років мешкав у Батурині, де й помер 1803 року. Заповів поховати себе в склепі Воскресенської церкви. Саме похованням у Батурині Кирило Розумовський зробив це місце пам'ятним для багатьох наступних поколінь, адже де тлін гетьмана – там і гетьманський дух. [549, с. 19].

Література

1998

516. **Бузун О.** Батурин часів гетьманування К. Г. Розумовського / Олег Бузун // Сіверянський літопис. – 1998. – № 5. – С. 26–41.

517. **Ситий І.** Невідомі печатки Івана Скоропадського [1708 р.] та Кирила Розумовського [1762 р.] / І. Ситий // Знак. – 1998. – Число 15. – С. 3.

2002

518. **Ситий І.** Клейноди останнього українського гетьмана (за матеріалами Чернігівського обласного історичного музею імені В. В. Тарновського) / І. Ситий // Український археографічний щорічник. – 2002. – Вип. 7. – С. 147–150.

2003

519. **Лазорський М.** Гетьман Кирило Розумовський / Микола Лазорський ; [післямова О. Мишанича]. – Київ : Обереги, 2003. – 651, [1] с. : портр.

520. **Соколов В.** Портрет на тлі епохи : [Кирило Розумовський] / В. Соколов // Українська культура. – 2003. – № 7. – С. 35–36.

2005

521. **Бєлашов В. І.** Гетьман Кирило Розумовський (1750–1764 рр.) / В. І. Бєлашов // Глухів – столиця Гетьманщини. – Глухів, 2005. – С. 52–59.

2007

522. **Вечерський В. В.** Гетьман К. Розумовський і пам'ятки, пов'язані з його діяльністю / В. В. Вечерський // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. – Київ, 2007. – Вип. 3. – С. 186–218.

2008

523. **Дубов В.** Останній гетьман козаччини: граф Кирило Розумовський / В. Дубов // Урядовий кур'єр. – 2008. – 8 серп. – С. 17.

524. **Путро О. І.** Гетьман Кирило Розумовський та його доба (з історії українського державотворення XVIII ст.) : монографія : в 2 ч. Ч. 1 / О. І. Путро. – Київ : Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2008. – 239 с. : іл.

525. **Путро О. І.** Гетьман Кирило Розумовський та його доба (з історії українського державотворення XVIII ст.) : монографія : в 2 ч. Ч. 2 / О. І. Путро. – Київ : Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2008. – 287 с.

526. **Родина** Розумовських у пам'ятках Чернігівщини / Упр. культури і туризму Черніг. облдержадмін. – Чернігів : Домінант, 2008. – 1 розг. арк. : іл.

2010

527. **Рудчук Ю.** Гетьман Кирило Григорович Розумовський – знавець і любитель витонченої музики / Ю. Рудчук // Мистецтвознавство України. – 2010. – Вип. 11. – С. 76–82.

528. **Цапко Ю.** Дружина Кирила Розумовського / Юлія Цапко // Слово «Гетьманської столиці». – 2010. – Жовт.–листоп. (№ 5). – С. 7 : іл.

Катерина Нарішкіна.

2011

529. **Кіяшко Л.** Останні роки життя К. Розумовського в Батурині / Любов Кіяшко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 72–74.

530. **Корж-Усенко Л.** Доброчинна і меценатська діяльність родини Розумовських / Лариса Корж-Усенко, Дарина Мартиненко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 60–64.

531. **Шепель І.** Освіта Кирила Розумовського / Ірина Шепель // Слово «Гетьманської столиці». – 2011. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 6 : портр.

2012

532. **Герасько М. О.** Деякі уподобання та смаки Кирила Розумовського / М. О. Герасько // Сіверщина в історії України. – 2012. – Вип. 5. – С. 218–219.

533. **Дзекун К.** Музична капела К. Розумовського / Катерина Дзекун // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Верес.–жовт. (№ 4). – С. 7–8.

534. **Коляда І. А.** Кирило Розумовський / І. А. Коляда, В. І. Милько. – Київ : Укрвидавполіграфія, 2012. – 126 с.

535. **Потребенко А.** Маєтності К. Г. Розумовського / Альона Потребенко // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 3 : іл.

536. **Розумовський Кирило Григорович** // Енциклопедія історії України : [у 10 т.] Т. 9 : Прил – С / НАН України, Ін-т

історії України ; [авт. кол.: Н. С. Абашина та ін.] ; ред. рада: В. М. Литвин (голова) [та ін.] ; редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.]. – Київ, 2003. – С. 267–268.

537. **Терех М. І.** Перший палац К. Г. Розумовського в Батурині / М. І. Терех // Сіверщина в історії України. – 2012. – Вип. 5. – С. 215–217.

538. **Цапко Ю.** Картинні зібрання родини Розумовських / Юлія Цапко // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Верес.– жовт. (№ 4). – С. 2–3 : іл.

539. **Цапко Ю.** Останній гетьман очима очевидців / Юлія Цапко // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 8 : іл.

540. **Цапко Ю. В.** Родина Кирила Розумовського = Kyrylo Rozumovsky's Family / Цапко Ю. В. ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Чернігів, 2012. – 12 с. : іл. – Укр., англ.

2013

541. **Герасько М. О.** Дослідження деяких доповідних записок про будівництво К. Розумовського в Батурині / М. О. Герасько // Сіверщина в історії України. – 2013. – Вип. 6. – С. 280–282.

542. **Герасько М.** Маловідомі будинки К. Г. Розумовського в Батурині / Марина Герасько // Сіверянський літопис. – 2013. – № 4/6. – С. 60–65.

2014

543. **Герасько М. О.** Будинок К. Розумовського на вулиці Київській / М. Герасько // Сіверщина в історії України. – 2014. – Вип. 7. – С. 140–142.

544. **Грабовець А.** Граверні зображення К. Розумовського / Альона Грабовець // Слово «Гетьманської столиці». – 2014. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 3 : іл.

545. **Коваленко О.** До питання про типологію української державності за гетьманування К. Розумовського / Олександр Коваленко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 49–52.

546. **Левченко Л. А.** Кирило Розумовський – останній гетьман України. Культурна розбудова України / Л. А. Левченко // Історія та правознавство. – 2014. – № 13/14. – С. 45–51.

547. **Нікітін В.** Лікарі К. Г. Розумовського / Віктор Нікітін, Микола Терех // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 66–71.

548. **Походяща О.** Іконографія гетьмана Кирила Розумовського у вітчизняному та європейському мистецтві / Олена Походяща // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 87–90.

549. **Розумовський** Кирило Григорович (1728–1803) // Батурин : путівник / [редкол.: Н. Б. Реброва та ін.]. – Київ, 2014. – С. 19.

550. **Терех М.** Відбудова Батурина за часів гетьмана К. Розумовського / Микола Терех // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 53–57.

2015

551. **Герасько М.** До історії будинків Кирила Розумовського в Батурині / М. Герасько // Етнічна історія народів Європи. – 2015. – Вип. 45. – С. 27–32.

552. **Мірошніченко О.** Дерев'яний палац Кирила Розумовського у Батурині / О. Мірошніченко // Ніжинська старовина. – 2015. – Вип. 20 (23). – С. 121–127.

553. **Сорока Ю. В.** Безгетьмання та останній гетьман України / Ю. Сорока. – Харків : Фоліо, 2015. – 62, [1] с.

2016

554. **Олефіренко Н.** Кирило Розумовський і Батурин / Наталія Олефіренко // Світ-інфо. – 2016. – 1 верес. – С. 13.

2017

555. **Фурсова Ю.** Grand Tour Кирила Розумовського / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 4 : іл.

Закордонні мандрівки К. Розумовського 1765–1767 рр.

556. **Фурсова Ю.** Домові церкви родини Розумовських / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 5 : фот.

2018

557. **Герасько М.** Заміська резиденція К. Г. Розумовського / Марина Герасько // Сіверянський літопис. – 2018. – № 1/2. – С. 50–60.

558. **Пенський А.** Деякі факти із життя останнього гетьмана України / Анатолій Пенський // Новини Придесення. – 2018. – 23 берез. – С. 1 : іл.

559. **Фурсова Ю.** Гастрономічні смаки гетьманського двору Кирила Розумовського / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 2 : іл.

560. **Фурсова Ю.** Епістолярна спадщина Кирила Розумовського / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 5.

561. **Фурсова Ю.** «Самбірський будинок» Кирила Розумовського в Батурині / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 6 : іл.

562. **Гетьман** Війська Запорізького – Кирило Розумовський : бібліогр. покажч. / [уклад. Ю. Круть ; ред.: С. Чачко, В. Кучерява, Н. Лінкевич] ; Держ. б-ка України для юнацтва. – Київ : Держ. б-ка України для юнацтва, 2018. – 36 с.

2019

563. **Салагуб Л. І. К.** Розумовський та остання сторінка історії гетьманщини: погляди сучасних науковців / Л. І. Салагуб // Гілея. – 2019. – Вип. 149 (1). – С. 163–167.

564. **Фурсова Ю.** Гетьманський Батурин часів Кирила Розумовського / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 7 ; Світ-інфо. – 2019. – 5 груд. – С. 13.

2020

565. **Олійник А.** Періодична преса на книжковій полиці Кирила Розумовського // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 7 : фот.

566. **Фурсова Ю.** До питання дослідження матеріалів, підготовлених для потреб гетьманської резиденції Розумовського в Батурині (за матеріалами ЦДІАК України) / Юлія Фурсова // Ніжинська старовина. – 2020. – Вип. 28 (31). – С. 110–120 : табл.

567. **Фурсова Ю.** Під гетьманською булавою / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 1.

568. **Фурсова Ю.** Фінансування «Національних строєній» у гетьманському Батурині: джерела, розміри видатків, заробітня платня // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 8 : іл.

За часів К. Розумовського.

2021

569. **Луняк Є. М.** Андрій Розумовський і Батурин / Є. М. Луняк // Література та культура Полісся. Серія : Історичні науки. – 2021. – Вип. 105. – С. 5–18.

Син гетьмана.

570. **Олійник А.** Деякі захоплення Кирила Розумовського на основі досліджень його приватної бібліотеки / Анастасія Олійник // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 6.

571. **Олійник А.** Образ Кирила Розумовського в історичних романах / Анастасія Олійник // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 6–7.

572. **Олійник А.** Твори італійських композиторів у музичній збірці Кирила Розумовського / Анастасія Олійник // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 3 : фот.

573. **Потапенко С.** Кирило Розумовський. Про шлях останнього українського гетьмана / Світлана Потапенко ; розмову вела Юлія Фурсова // День. – 2021. – 7–8 трав. – С. 21 : іл.

574. **Фурсова Ю.** Щодо оздоблення гетьманської садиби Кирила Розумовського в Батурині на вул. Київській (на матеріалах фонду № 51 Центрального державного історичного архіву України, м. Київ) / Ю. Фурсова // Сіверянський літопис. – 2021. – № 1. – С. 41–45.

2022

575. **Грабовець А.** Кирило Розумовський – колекціонер рукописів / Альона Грабовець // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 8.

576. **Грабовець А.** Освітня поїздка Кирила Розумовського / Альона Грабовець // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 4.

577. **Нікітіна А.** Історія формувань приватних бібліотек другої половини XVIII ст. (на прикладі приватної бібліотеки Кирила Розумовського) / Анастасія Нікітіна // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2022. – № 4. – С. 49–50.

578. **Нікітіна А.** Постать Кирила Розумовського в історичному романі «Сонце на Лемеші» / Анастасія Нікітіна // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 7.

579. **Оксінь Т.** Реставрація палацу Кирила Розумовського 1955 р. / Тетяна Оксінь // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 5.

580. **Олійник А.** Сатира на книжковій полиці Кирила Розумовського / Анастасія Олійник // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 6.

581. **Фурсова Ю.** Батуринські сторінки життя Андрія Розумовського / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 5–6 : фот.

Син гетьмана.

582. **Фурсова Ю.** Перевезення на батуринському будівництві / Юлія Фурсова // Світ-інфо. – 2022. – 26 трав. – С. 13.

Відбудова Батурина гетьманом Розумовським.

2023

583. **Грабовець А.** Батуринський період життя Кирила Розумовського / Альона Грабовець // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 2 ; Світ-інфо. – 2023. – 4 трав. – С. 13.

584. **Грабовець А.** Європейська освіта Кирила Розумовського / Альона Грабовець // Світ-інфо. – 2023. – 5 січ. – С. 13.

585. **Грабовець А. І.** Заповіт гетьмана [Кирила Розумовського] / А. І. Грабовець // Розумовські зустрічі : зб. наук. пр. / Сівер. центр післядиплом. освіти, Сівер. ін-т регіон. дослідж. ; [редкол.: Є. І. Бородін та ін.]. – Чернігів, 2023. – Вип. 10. – С. 121–126.

Детальне дослідження та висвітлення заповіту К. Розумовського, що містить прохання гетьмана щодо розподілу його власності між синами.

586. **Нікітіна А.** Бібліотеки двох правителів: Кирила Розумовського та Фрідріха II Великого / Анастасія Нікітіна // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 6.

587. **Нікітіна А.** Книжкові знаки Кирила Розумовського / Анастасія Нікітіна // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 3–4.

588. **Нікітіна А. В.** Провідні приватні бібліотеки XVIII ст. на прикладі книгозбірень Кирила Розумовського, Станіслава Понятовського та Фрідріха II Великого / Нікітіна А. В. // Розумовські зустрічі : зб. наук. пр. / Сівер. центр післядиплом. освіти, Сівер. ін-т регіон. дослідж. ; [редкол.: Є. І. Бородін та ін.]. – Чернігів, 2023. – Вип. 10. – С. 163–165.

589. **Олійник А.** Кирило Розумовський – колекціонер рукописів / Анастасія Олійник // Світ-інфо. – 2023. – С. 13.

590. **Семенюк С.** Розумовський Кирило / Святослав Семенюк // Визначні діячі українського походження : державні та релігійні діячі, політики, військові / Святослав Семенюк. – Львів, 2023. – С. 604–605.

591. **Фурсова Ю.** Огорожі гетьманської садиби Кирила Розумовського в Батурині / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 7.

2024

592. **Грабовець А.** Вшанування гетьмана Кирила Розумовського в назвах вулиць [Батурина] / Альона Грабовець // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 2.

593. **Нікітіна А.** Кирило Розумовський та його підтримка українських співаків / Анастасія Нікітіна // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 5.

594. **Нікітіна А.** Книга про конярство в бібліотеці Кирила Розумовського / Анастасія Нікітіна // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 6.

595. **Нікітіна А.** Книжковий спадок родин Розумовських та Репніних: архівний аналіз / Анастасія Нікітіна // Сіверянський літопис. – 2024. – № 5. – С. 100–103.

С. 100–102 : Згадується бібліотека К. Розумовського.

596. **Різниченко В. Ф.** На могилі останнього гетьмана України в Батурині // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва]. – Київ, 2024. – С. 201–214.

597. **Різниченко В. Ф.** Пам'ятник гетьмана Розумовського в Батурині // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва]. – Київ, 2024. – С. 199–200.

598. **Різниченко В. Ф.** Скасування гетьманства на Україні і останній гетьман України Кирило Розумовський / Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва]. – Київ, 2024. – С. 165–186.

599. **Фурсова Ю.** Гетьман Кирило Розумовський та Андрій Розумовський. Батько та син (на основі епістолярної спадщини) / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 6.

2025

600. **Грабовець А.** Усипальниця гетьманської родини Розумовських / Альона Грабовець // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 4.

601. **Нікітіна А.** Історія однієї книги / Анастасія Нікітіна // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 5.

Про приватну бібліотеку К. Розумовського, яка вважається однією з найбільших гетьманських бібліотек.

602. **Фурсова Ю.** Гетьман Кирило Розумовський (до 275-ї річниці з дня обрання Кирила Розумовського гетьманом) / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 1.

Див. також: № 939–941, 943, 944, 946, 948, 950, 954, 960, 963.



БАТУРИНСЬКА ТРАГЕДІЯ 1708 РОКУ



Кожна епоха залишає згадки про певні події, які докорінно змінюють життя держав, впливають на їх становлення й розвиток. Для України такою подією є знищення однієї з її історичних святинь – Батурина. Батурин на той час був гетьманською столицею, душею Івана Мазепи, символом української державності. В листопаді 1708 року силою російських військ гетьманську резиденцію Батурин було перетворено в руїни, а її оборонців та цивільних жителів жорстоко вбито. Жінки, діти зі слідами насильницької смерті. Ховати людей було нікому. Зима 1708–1709 років була суворою. Їх поховали аж навесні. Розкопки, які проводились в Батурині, показали, що могили були зроблені нашвидкуруч, шар землі лише 50–70 см.

Після зруйнування Батурина 40 років стояв пустою. На згарищі було заборонено будуватися і селитися. Гетьманську столицю перенесли до Глухова.

Відродження міста розпочалося в 1750 році за гетьмана Кирила Розумовського.

Література

1991

603. **Павленко С.** Варфоломійівська ніч у Батурині / Сергій Павленко // Голос України. – 1991. – 4 груд. – С. 13.

1994

604. **Павленко С.** Загибель Батурина 2 листопада 1708 року / Сергій Павленко ; Черніг. т-во «Просвіта». – Чернігів : Просвіта, 1994. – 150, [2] с.

1998

605. **Кривошея В.** Полковник Дмитро Чечель / В. Кривошея, В. Кучер // Київ. – 1998. – № 3/4. – С. 159–160.

Учасник оборони Батурина 1708 р. Мазепинець.

2004

606. **Скуратівський В.** Батуринська трагедія крізь призму сучасності / Василь Скуратівський // Берегиня. – 2004. – № 4. – С. 7–14.

2005

607. **Лобовик І.** Батурин у риштуванні: 13 листопада – День пам'яті жертв Батурина / І. Лобовик // Демократична Україна. – 2005. – 12 листоп. – С. 9.

2006

608. **Заїка В.** Останній рубіж батуринської трагедії / В. Заїка // Культурно-релігійний розвиток Гетьманщини кінця XVII – початку XVIII століття. – Ніжин, 2006. – С. 74–76.

2007

609. **Вайло О.** Погром Батурина / О. Вайло // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи : матеріали IV Міжнар. студ. наук. археолог. конф., 13–15 квіт. 2007 р. / Ін-т археології НАН України, Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка ; [редкол.: В. О. Дятлов та ін.]. – Чернігів, 2007. – С. 31–33.

610. **Павленко С.** Загибель Батурина 2 листопада 1708 р. / Сергій Павленко. – Київ : Києво-Могилянська академія : Українська Видавнича Спілка, 2007. – 267 с. : іл.

2008

611. **Вайло О.** Загибель Батурина в контексті подій Північної війни / О. Вайло // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи : матеріали VII Міжнар. студ. наук. археолог. конф., 11–13 квіт. 2008 р. / Ін-т археології НАН України, Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т археології та стародав. історії Північ. Лівобережжя ; [редкол.: В. О. Дятлов (відповід. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2008. – С. 36–37.

612. **Павленко С.** 2 листопада 1708 р. – трагічна сторінка історії Батурина / Сергій Павленко, Олена Ткаченко // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батуринської трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) та ін.]. – Київ, 2008. – С. 146–167.

613. **Павленко С.** Загибель Батурина 2 листопада 1708 р. / Сергій Павленко. – 2-ге вид. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2008. – 267 с. : іл.

614. **Павленко С.** «Тиранське поводження росіян». Різня в Батурині 2 листопада 1708 р. / Сергій Павленко. – Київ : Наталія Брехуненко, 2008. – 63 с. : іл.

615. **Павленко С.** Штурм Батурина: нові подробиці та старі схеми / Сергій Павленко // Сіверянський літопис. – 2008. – № 6. – С. 116–120.

616. **Петасюк О.** Батурин – символ українського духу: до 300-х роковин зруйнування гетьманської столиці 2 листопада 1708 р. / О. Петасюк // Визвольний шлях. – 2008. – № 10/12. – С. 129–142.

617. **Поклад Н.** Голгофа Батурина / Н. Поклад // Воля і Батьківщина. – 2008. – № 3/4. – С. 110–112.

618. **Середюк О.** Подвиг і трагедія Батурина / О. Середюк // Лицарі сонця : іст. нарис. – Луцьк, 2008. – С. 342–355.

619. **Чухліб Т.** Загибель Батурина очима свідків / Т. Чухліб // Урядовий кур'єр. – 2008. – 6 листоп. – С. 10.

620. **Яценюк Г.** Батуринська трагедія (до 300-ліття з дня знищення гетьманської столиці) / Галина Яценюк // Питання історії України. – 2008. – Т. 11. – С. 23–28.

2009

621. **Алексашкіна Л.** Падіння Батурина (1708 р.) у творчій спадщині Д. І. Яворницького / Людмила Алексашкіна // Сіверянський літопис. – 2009. – № 4. – С. 63–66.

2010

622. **Костюк О. В.** Батуринська трагедія 1708 року / О. В. Костюк // Іван Мазепа – видатний український державотворець : зб. матеріалів міжвуз. наук.-практ. конф., присвяч. 370-річчю від дня народж. І. С. Мазепи (1640–1709), 23 лют. 2010 р. / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2010. – С. 55–57.

623. **Сушко Н.** Трагедія 1708 р. очима іноземців / Наталія Сушко // Слово «Гетьманської столиці». – 2010. – Жовт.–листоп. (№ 5). – С. 3.

2011

624. **Белашов В.** Визначальні мотиви українсько-шведського союзу та батуринсько-глухівські події кінця жовтня – початку листопада 1708 р. / Валерій Белашов // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 19–23.

625. **Іваннікова Л.** Полтавська битва і Батуринська трагедія в історичних думках, піснях та легендах / Людмила Іваннікова // Батуринська старовина: зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 92–95.

626. **Ярмак Н.** Трагедія Батурина в творах сучасних художників із фондової колекції заповідника «Гетьманська столиця» / Надія Ярмак // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 103.

2013

627. **Бутко С.** Священні рани Батурина / С. Бутко // Деснянська правда. – 2013. – 21 листоп. – С. 12.

305-ті роковини трагедії гетьманської столиці.

628. **Яценко В. Б.** Загибель Батурина в листопаді 1708 р. в українському дискурсі Мазепи / В. Б. Яценко // Сіверщина в історії України. – 2013. – Вип. 6. – С. 237–247.

2014

629. **Жила С. О.** Джерела творення образу Батурина за поемою-містерією Т. Г. Шевченка «Великий льох» / С. О. Жила // Література та культура Полісся. Серія : Філологічні науки. – 2014. – Вип. 75. – С. 3–15.

Батуринська трагедія 1708 р.

2018

630. **Мамалага В.** Уроки незабутніх предків / Віталій Мамалага // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Верес.– жовт. (№ 5). – С. 1 : іл.

Різня в Батурині 1708 року.

631. **Матяш М.** Знищена столиця [Батурин у 1708 році] / Марія Матяш // Пенсійний кур'єр. – 2018. – 16 листоп. – С. 10 : іл.

632. **Новік О.** Тема «трагедії Батурина 1708 року» в образотворчому мистецтві / Оксана Новік // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 2 : іл.

633. **Сушко Н.** Дмитро Чечель – керівник оборони Батурина / Наталія Сушко // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 2.

2020

634. **Ломко О.** День пам'яті Батурина / Оксана Ломко // Світ-інфо. – 2020. – 19 листоп. – С. 2.

635. **Мицик Ю. А.** Дозвіл на прожиття на руїнах Батурина / о. Юрій Мицик // Сіверянський літопис. – 2020. – № 4. – С. 7.

636. **Чорна С.** Батуринське розп'яття / Світлана Чорна // Голос України. – 2020. – 4 листоп. – С. 16.

Батуринська трагедія 1708 р.

2023

637. **Батюк А.** 315-ті роковини батуринської трагедії. Вчора – Батурин, сьогодні – Буча / Алла Батюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 1.

2024

638. **Павленко С.** Гарнізон Батурина 2 листопада 1708 р. / Сергій Павленко // Сіверянський літопис. – 2024. – № 5. – С. 24–37.

639. **Різниченко В. Ф.** Руїни Батуринської фортеці // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва]. – Київ, 2024. – С. 307.



НАЦІОНАЛЬНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК «ГЕТЬМАНСЬКА СТОЛИЦЯ»



Перлиною і життєдайним духовним джерелом України без перебільшення є Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця».

НІКЗ «Гетьманська столиця» – культурно-освітній та науково-дослідний заклад, створений постановою Кабінету Міністрів України № 445 від 14 червня 1993 року «Про Державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», на базі комплексу пам'яток історії, культури та природи, пов'язаних з історією українського козацтва доби Гетьманщини.

Базою експозиційної, фондової, пам'яткоохоронної, природоохоронної, кадрової діяльності заповідника став реорганізований і включений до його складу Батуринський історико-краєзнавчий музей, що знаходився у пам'ятці архітектури – Будинку генерального суду (Будинок Кочубея). 1996 року було затверджено План охоронних зон заповідника. Загальна їх площа склала 57 га. У постійному користуванні заповідника перебуває 10 земельних ділянок загальною площею 31 га.

Переважна більшість пам'яток та об'єктів культурної спадщини, що формують «Гетьманську столицю», розташовані в межах історичного центру міста та його південно-східної околиці. Зокрема, територія Цитаделі Батуринської фортеці, де знаходяться Пам'ятник жертвам Батуринської трагедії 1708 року, Воскресенська церква-усипальниця Кирила Розумовського, Будинок генерального суду Лівобережної України в парку «Кочубеївському» та палац гетьмана Кирила Розумовського з прилеглим парком у південно-східній частині.

До складу заповідника увійшли окремі пам'ятки, розташовані за межами Батурина: могила основоположника всеєвропейської школи бджільництва Петра Прокоповича в с. Пальчики, Батуринський Микола-Крупницький монастир в с. Вербівка та територія колишньої садиби Івана Мазепи на острові Поросючка (с. Халимонове).

29 березня 2006 року розпорядженням Кабінету Міністрів України № 173-р цілісний майновий комплекс Батуринського державного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» було передано зі спільної власності територіальних громад Чернігівської області у державну власність з віднесенням його до сфери управління Міністерства культури і туризму України. 16 листопада 2007 року Президент України Віктор Ющенко Указом № 1102/2007, урахувуючи значення державного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» у справі збереження об'єктів, що становлять особливу історичну, наукову і культурну цінність, його роль у формуванні історичної свідомості українського народу, вихованні у молодого покоління шанобливого ставлення до історії українського державотворення, заповіднику «Гетьманська столиця» надав статус національного.

Література

2001

640. **Про передачу** в державну власність будівель та споруд Батуринського історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» Бахмацького району : рішення Черніг. облради від 26 черв. 2001 р. // Деснянська правда. – 2001. – 5 лип. – С. 2.

2003

641. **Купрієнко Н.** Гетьманська столиця відроджується / Н. Купрієнко // Деснянська правда. – 2003. – 13 груд. – С. 3.

2004

642. **Батуринський** державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця». – Київ : ЕММА, 2004. – 1 розг. арк.

2005

643. **Батуринський** державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» // Музеї України. – 2005. – № 3. – С. 35.

644. **Надбання** заповідника «Гетьманська столиця» // Музеї України. – 2005. – № 5. – С. 34–35.

645. **Ярмак Н.** Речі П. І. Прокоповича в фондovій колекції заповідника «Гетьманська столиця» / Надія Ярмак // Видатні діячі Батуринського краю : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 230-ій річниці з дня народж. П. І. Прокоповича (2–3 черв. 2005 р.) / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Батурин. держ. іст.-культ. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2005. – С. 28–29.

2006

646. **Домашенко А. А.** Робота по виявленню та занесенню до державного реєстру об'єктів культурної спадщини Батурина / А. А. Домашенко // Чернігівські старожитності : наук. читання / Нац. архітектур.-іст. заповідник «Чернігів стародавній» ; [ред. А. Доценко]. – Чернігів, 2006. – С. 39–43.

647. **Реброва Н.** Архітектурні пам'ятки Батурина / Н. Реброва // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 295-ї річниці з дня смерті гетьмана України Івана Мазепи та 10-річчя заповідника «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 144–153.

2007

648. **Про деякі** питання розвитку Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» та селища Батурин : указ Президента України № 1131 від 21 листоп. 2007 р. // Урядовий кур'єр. – 2007. – 28 листоп. – С. 11–12.

649. **Реброва Н.** Батуринський державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» / Н. Реброва ; фот. М. Тищенко]. – Чернігів : Домінант, 2007. – 11 с. : іл.

650. **Реброва Н. Б.** Шляхи поповнення фондового зібрання заповідника «Гетьманська столиця» / Реброва Н. Б., Кіяшко Л. Г. // Могилянські читання 2006 року : зб. наук. пр. – Київ : Фенікс, 2007. – Ч. 2: Доля музейних зібрань. – С. 128–133.

651. **Славинський М.** Третє відродження Батурина / М. Славинський // Віче. – 2007. – № 5/6. – С. 16–25.

2008

652. **Реброва Н. Б.** Батурин: історія в пам'ятках : путівник / [Н. Б. Реброва та ін.] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2008. – 110, [36] с. : іл., фот.

653. **Реброва Н.** Батуринський державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» / [Н. Реброва ; фот. М. Тищенко]. – Чернігів : Домінант, 2008. – 11 с. : іл.

654. **Реброва Н.** Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» / Наталія Реброва // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 465–475.

655. **Сита Л.** Орні знаряддя праці в колекції Батуринського національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» / Людмила Сита // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 212–215.

656. **Ярмак Н. О.** Кахлі з фондової колекції Батуринського державного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» / Н. О. Ярмак // Чернігівські старожитності : наук. зб. за матеріалами VII наук. конф. «Старожитності Чернігово-Сіверської землі в загальноєвропейській культурній спадщині» / редкол.: Ю. О. Соболев [та ін.]. – Чернігів, 2008. – Вип. 1. – С. 166–169.

2009

657. **Гнип Г.** У Батурині відкрили пам'ятник гетьманам / Геннадій Гнип // Гарт. – 2009. – 23 січ. – С. 3.

658. **Громовий П.** Береги й обереги Батурина / Петро Громовий // Деснянська правда. – 2009. – 24 січ. – С. 1, 3.

*Урочисте відкриття Цитаделі Батуринської фортеці
НІКЗ «Гетьманська столиця».*

659. **Громовий П.** Чернігівщина туристична. Якою їй бути? : [з виїзного розширеного засідання колегії Черніг. ОДА в Батурині] / Петро Громовий // Деснянська правда. – 2009. – 28 лип. – С. 4–5.

660. **Донець А.** Козацькі пістолі у колекції заповідника / Андрій Донець // Слово «Гетьманської столиці». – 2009. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 4 : іл.

2010

661. **Блажко Ю.** Колекція настільників / Юлія Блажко // Слово «Гетьманської столиці». – 2010. – Жовт.–листоп. (№ 5). – С. 4.

З фондової колекції НІКЗ «Гетьманська столиця».

2012

662. **Березкіна О.** Гетьманська Україна: погляд крізь віки / Олена Березкіна // Чернігівські відомості. – 2012. – 21 берез. – С. 28.

Тематична виставка «Галерея гетьманської слави» в НІКЗ «Гетьманська столиця».

663. **Відкрийте** для себе Гетьманську Україну – відвідайте Батурин = Discover Hetman Ukraine – visit Baturyn. – Мена : Домінант, [2012]. – 1 розг. арк. : іл.

664. **Гутник Ю.** Колекція дукачів НІКЗ «Гетьманська столиця»: каталогізація, проблеми формування та дослідження / Ю. Гутник // Ніжинська старовина. – 2012. – Вип. 14. – С. 107–113.

665. **Дробязко Н.** Богородичні ікони Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» / Наталія Дробязко, Оксана Мельник // Батуринська старовина : зб. наук. пр. // Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2012. – Вип. 3 (7). – С. 68–69.

666. **Реброва Н. Б.** Батурин: історія в пам'ятках : путівник / Реброва Н. Б. [та ін.] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Вид. 2-ге, допов. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2012. – 112 с.

667. **Сердюк Н.** Наша «Гетьманська столиця» / Наталія Сердюк // Деснянська правда. – 2012. – 1 трав. – С. 3.

2013

668. **Пархоменко Л.** Гетьманська столиця і повість про любов / Людмила Пархоменко, Наталія Сердюк // Деснянська правда. – 2013. – 13 черв. – С. 1, 12 : фот.

Батуринська історія в експозиціях НІКЗ «Гетьманська столиця».

669. **Сердюк Н.** Батуринські жорна / Наталія Сердюк // Сіверщина. – 2013. – 6 черв. – С. 2.

На території Цитаделі Батуринської фортеці відкрилась нова експозиція «Жорна Батуринських млинів» з середини XVII до поч. XX ст.

670. **Тютюнник Є.** «У кого в серці Україна – там має бути й Батурин» / Є. Тютюнник // Урядовий кур'єр. – 2013. – 23 серп. – С. 11.

Про НІКЗ «Гетьманська столиця».

2014

671. **Гаврик В.** Молитва за гетьмана Мазепу звучала в Батурині : [святкування 375-річчя від дня народження Івана Мазепи] / В. Гаврик // Деснянська правда. – 2014. – 27 берез. – С. 5.

672. **Історико-культурні** заповідники. Плани організації територій (Київ, Канів, Батурин) : [монографія] / НДІ пам'яткоохорон. дослідж. ; за ред. В. Вечерського. – Київ : Павленко, 2014. – 255, [13] с. : карти, фот.

673. **Огієвська Р.** Вулик-дуплянка з фондової колекції НІКЗ «Гетьманська столиця» / Руслана Огієвська // Ніжинська старовина. – 2014. – Вип. 18 (21). – С. 147–151 : іл.

2015

674. **Національний** історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» в Батурині / фот. П. Антоненка // Світ-інфо. – 2015. – 19 лют. – С. 11.

675. **Новік О. А.** Батуринський спадок від Сергія Нечипоренка / О. А. Новік // Сіверщина в історії України. – 2015. – Вип. 8. – С. 350–352.

Результати співпраці НІКЗ «Гетьманська столиця» і народного художника України Сергія Нечипоренка.

676. **Новік О.** Коралі – не просто прикраса / Оксана Новік // Слово «Гетьманської столиці». – 2015. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 7 : фот.

Коралове намисто XVII ст. з фондової колекції заповідника.

677. **Новік О.** Мальована скриня / Оксана Новік // Слово «Гетьманської столиці». – 2015. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 7 : фот.

Скриню у колекцію заповідника подарувала жителька Батурина Галина Хухарєва.

2016

678. **Желіхівська Н.** Шахи та шашки при гетьманському дворі / Наталія Желіхівська // Світ-інфо. – 2016. – 3 листоп. – С. 13.

Фондова колекція НІКЗ «Гетьманська столиця» у Батурині.

679. **Осташко І.** Батурин із глибини тисячоліть і до наших днів : [історія містечка за експозицією НІКЗ «Гетьманська столиця»] / Ірина Осташко / Деснянка. – 2016. – 25 лют. – С. 8.

680. **Осташко І.** За враженнями і змістовним дозвіллям – до «Гетьманської столиці» / Ірина Осташко // Деснянка. – 2016. – 11 лют. – С. 4 : фот.

681. **Сердюк Н.** На різдвяних гостинах у Гетьмана / Наталія Сердюк // Голос Присеймів'я. – 2016. – 16 січ. – С. 4.

НІКЗ «Гетьманська столиця» відродив традицію відзначення Різдва Христового.

2017

682. **Місечко Т.** Мамина вишня в саду / Тамара Місечко // Світ-інфо. – 2017. – 6 лип. – С. 13.

Фондова колекція НІКЗ «Гетьманська столиця» в Батурині, яка має кращі зразки народної ткацької культури.

683. **Федосенко Н.** Воскові фігури гетьманів [у НІКЗ «Гетьманська столиця»] / Наталія Федосенко // Гарт. – 2017. – 25 трав. – С. 10.

2018

684. **Кіяшко Л.** Наукові здобутки Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» / Любов Кіяшко // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 2.

685. **Куртова І.** Підсвічник з колекції Олександра Кодакова / Ірина Куртова // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 5.

Підсвічник ХІХ ст. з фондової колекції НІКЗ «Гетьманська столиця».

686. **Матушак І. М.** Основні напрямки формування фондової колекції Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» / І. М. Матушак // Ніжинська старовина. – 2018. – Вип. 26 (29). – С. 132–135.

687. **Осташко І.** Воскові гетьмани за 10 тисяч доларів запрошують туристів до Батурина / Ірина Осташко // Голос Чернігівщини. – 2018. – 15 листоп. – С. 5.

688. **Сердюк Н.** Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» як містоутворюючий чинник Батурина / Наталія Сердюк // Місцеві музеї: нові форми та інновації : матеріали Міжнар. музейного форуму (11–12 черв. 2018 р., Чернігів) / [упоряд.: Л. Бабич та ін.; редкол.: С. Лаєвський (відп. ред.) та ін.] ; Нац. ун-т «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, Черніг. обл. іст. музей ім. В. В. Тарновського. – Чернігів, 2018. – С. 127–131.

2019

689. **Новік О.** Ікона Покрова Богородиці з фондової збірки НІКЗ «Гетьманська столиця» / О. Новік // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 5 : фот.

690. **Сердюк Н.** Батурин – must-see / Наталія Сердюк // День. – 2019. – 8–9 трав. – С. 13.

НІКЗ «Гетьманська столиця».

691. **Сердюк Н.** Верхівка великого айсберга / Наталія Сердюк // Деснянська правда. – 2019. – 21 лют. – С. 5.

Експерсійна діяльність НІКЗ «Гетьманська столиця».

692. **Сидорова В.** Музей мадам Тюссо по-батуринськи / Вікторія Сидорова // Деснянська правда. – 2019. – 20 черв. – С. 4.

Воскові фігури гетьманів у НІКЗ «Гетьманська столиця».

693. **Фурсова Ю.** Зберігач родинної колекції Розумовських / Юлія Фурсова // Світ-інфо. – 2019. – 5 верес. – С. 13.

Каміл Розумовський – правнук гетьмана, представник австрійської гілки, яка існує досі, співпрацює з НІКЗ «Гетьманська столиця».

694. **Дробязко Н.** Виставка «Григорій Орлик: видатний син видатного батька України. Повернення на Батьківщину»: розроблення наукової концепції та шляхи її реалізації / Наталія Дробязко // Чернігівські старожитності. – 2020. – Вип. 6. – С. 55–60.

Висвітлені особливості комплектування музейної колекції.

695. **Дробязко Н.** Книжка зі збірки Ілька Борщак в колекції НІКЗ «Гетьманська столиця» / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 7.

Ілько Борщак (1892 –1959) – історик, публіцист, літературознавець. Книжка І. Борщака «Великий мазепинець Григор Орлик, генерал-поручник Людовика XV (1702–1759 рр.)».

696. **Дробязко Н.** Нагороди Григорія Орлика у фондovій колекції Національного заповідника «Гетьманська столиця» / Наталія Дробязко // Сіверянський літопис. – 2020. – № 3. – С. 136–141.

697. **Куртова І.** Традиційне житло Батурина початку ХХ ст. за фотоматеріалами із фондovого зібрання НІКЗ «Гетьманська столиця» / Ірина Куртова // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 194–202.

698. **Музеї** Національного заповідника «Гетьманська столиця» в Батурині відкрилися [після послаблення карантину внаслідок коронавірусу] // Світ-інфо. – 2020. – 6 серп. – С. 4.

699. **Новік О.** Народна ікона у фондovому зібранні НІКЗ «Гетьманська столиця». Богородичні ікони / Оксана Новік // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 190–193.

700. **Новік О.** Твори Феодосія Гуменюка у фондovій збірці заповідника / Оксана Новік // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 6.

701. **Піскун Н.** Не збавляючи обертів: здобутки відділу історії гетьманства НІКЗ «Гетьманська столиця» у сфері обслуговування відвідувачів за 2019 рік / Наталія Піскун // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 2.

702. **Піскун Н.** Туристичні здобутки [НІКЗ «Гетьманська столиця»] / Н. Піскун // Світ-інфо. – 2020. – 20 лют. – С. 13.

703. **Реброва Н.** Надбання «Гетьманської столиці» та Чернігівщини / Наталія Реброва, Руслана Огієвська // Деснянська правда. – 2020. – 10 груд. – С. 5.

Барельєф-медальйон із портретом Петра Кочубея роботи Пармена Забіли цього річ поповнив колекцію заповідника завдяки благодійникам.

704. **Реброва Н.** Поєднання Орликом / Наталія Реброва, Наталія Дробязко // Україна молода. – 2020. – 22 січ. – С. 3.

Для НІКЗ «Гетьманська столиця» меценати в антикварів Парижа придбали нагороду державного і військового діяча Королівства Франція Григорія Орлика – орден святого Людовика, яким він був нагороджений 1744 р.

705. **Сердюк Н.** Батури́нський інтерактив для дорослих і дітей / Наталія Сердюк // Світ-інфо. – 2020. – 16 лип. – С. 13.

НІКЗ «Гетьманська столиця» проводить екскурсії: «Таємниці Цитаделі», «Лицарі українських степів», «Подорож у минуле» (в Музеї археології Батурина), «Легенди Кочубеїв», «В діяннях гетьманів – велич України» (в палаці К. Розумовського). Для дітей екскурсії проходять у формі гри.

706. **Сердюк Н.** «Гетьманська столиця»: ми залишаємося цікавими для вас у нових реаліях життя / Наталія Сердюк // Деснянська правда. – 2020. – 18 черв. – С. 10.

Діяльність НІКЗ «Гетьманська столиця» в умовах карантину.

707. **Солдатова К.** Історичний гурток «Батуринський курінь» / Каріна Солдатова // Світ-інфо. – 2020. – 19 листоп. – С. 13.

При НІКЗ «Гетьманська столиця», який об'єднує учнівську молодь, зацікавлену у дослідженні рідного краю, збереженні пам'яток історії та культури.

708. **Сушко Н.** Літопис Самійла Величка і його сучасне видання / Наталія Сушко // Світ-інфо. – 2020. – 5 листоп. – С. 13.

НІКЗ «Гетьманська столиця» є партнером цього видавничого проєкту і саме в Батурині відбулася перша презентація «Літопису» Самійла Величка.

2021

709. **Білоус Л.** «Гетьманська столиця» очима туриста / Людмила Білоус // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 2.

710. **Білоус Л.** Портрет відвідувача «Гетьманської столиці» 2021 року / Людмила Білоус // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 2.

711. **Місечко Т.** Корсетка з фондової колекції НІКЗ «Гетьманська столиця» / Тамара Місечко // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 7 : фот.

712. **Новік О.** Ікона Покрови Богородиці з фондової збірки заповідника [«Гетьманська столиця»] / Оксана Новік // Світ-інфо. – 2021. – 4 лют. – С. 13 : фот.

713. **Новік О.** Ікони з покуті світлиці музейного комплексу «Козацький двір» / Оксана Новік // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 2 : фот.

714. **Новік О.** Скульптурна «Мазепіана» / Оксана Новік // Світ-інфо. – 2021. – 4 берез. – С. 13.

З фондової колекції НІКЗ «Гетьманська столиця».

715. **Прокопенко Н.** Жорна водяних млинів у зібранні заповідника «Гетьманська столиця» / Надія Прокопенко // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 6.

716. **Реброва Н.** Барельєф-медальйон із портретом Петра Кочубея [роботи П. Забіли] поповнив колекцію заповідника / Наталія Реброва, Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 1 ; Світ-інфо. – 2021. – 7 січ. – С. 13.

717. **Реброва Н.** Колектив Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» у 2020 році / Наталія Реброва, Тетяна Горіхіна // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 1.

718. **Саєнко Н. В.** У Батурині виставка «Гетьман Іван Мазепа – князь Священної Римської імперії» / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2021. – 21 жовт. – С. 2 : фот.

У НІКЗ «Гетьманська столиця» представлено печатку князя Івана Мазепи та документ з Австрійського державного архіву про надання українському гетьману Мазепі титулу князя Священної Римської імперії.

719. **Саєнко Н.** Благодійницькі проекти для «Гетьманської столиці» 2021 року / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 1.

720. **Через 313 років** Мазепинське Євангеліє потрапило до Батурина // Деснянка. – 2021. – 16 верес. – С. 16.

Точну копію оригіналу Мазепинського Євангелія, виготовлену вручну, подарував НІКЗ «Гетьманська столиця» Надзвичайний та Повноважний посол України у Ліванській Республіці Ігор Осташ.

2022

721. **Грабовець А.** Відкриття культурної спадщини Розумовських : досвід міжнародної співпраці в умовах війни / А. Грабовець // Світ-інфо. – 2022. – 3 листоп. – С. 13 ; Струна. – 2022. – 11 листоп. – С. 5.

Наукові пошуки істориків НІКЗ «Гетьманська столиця» під час повномасштабної російської агресії в Україні.

722. **Дробязко Н.** Полк «Руаяль Полонь» [створений Г. Орликом у Франції] / Наталія Дробязко // Світ-інфо. – 2022. – 6 січ. – С. 13 : фот.

Фондова колекція НІКЗ «Гетьманська столиця» має три гравюри, на яких зображені військові полку «Руаяль Полонь» в уніформі.

723. **Кудлай Т.** Гетьманська столиця [НІКЗ у Батурині] та прийом відвідувачів в умовах війни / Тетяна Кудлай // Голос Присеймів'я. – 2022. – 11 серп. – С. 2.

724. **Ломко О.** Інтернет-технології «Гетьманської столиці» / Оксана Ломко // Світ-інфо. – 2022. – 24 серп. – С. 13.

725. **Огієвська Р.** «Гетьманська столиця»: крок в ICOM / Руслана Огієвська // Світ-інфо. – 2022. – 15 груд. – С. 13.

У 2022 р. НІКЗ «Гетьманська столиця» був прийнятий до Міжнародної ради музеїв (ICOM).

726. **Пільтяй Н.** Діяльність історичного гуртка в умовах воєнного стану / Наталія Пільтяй // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 2.

727. **Реброва Н.** Батурин вистояв. І Україна вистоїть! / Наталія Реброва ; бесіду вів Василь Чепурний // Голос України. – 2022. – 14 жовт. – С. 8.

Про діяльність заповідника в умовах широкомасштабного російського вторгнення.

728. **Реброва Н.** Професіоналізм, патріотизм, взаємодопомога: про колектив «Гетьманської столиці» у 2021 році / Наталія Реброва, Тетяна Горіхіна // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 1–2.

729. **Саєнко Н.** Батурин : 15 років тому заповідник «Гетьманська столиця» отримав статус Національного / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2022. – 1 груд. – С. 13.

730. **Фурсова Ю.** Пошанування Андрія Розумовського Національним заповідником «Гетьманська столиця» / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 1.

731. **Білоус Л.** Історія формування колекції тканини у фондовому зібранні заповідника «Гетьманська столиця» / Людмила Білоус // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 6.

732. **Білоус Л.** Тканина та одяг у фондовій збірці «Гетьманської столиці» / Людмила Білоус // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 4.

733. **Дробязко Н.** Історія однієї книжки / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 4.

Книжка Франсуа Фенелона «Пригоди Телемака» 1719 р. з фондової колекції заповідника.

734. **Кудлай Т.** Поповнення колекції сакрального мистецтва заповідника «Гетьманська столиця» / Тетяна Кудлай // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 7.

735. **Кудлай Т.** Створення електронного каталогу фотографій заповідника / Тетяна Кудлай // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 7.

736. **Паламарюк І.** Благодійники «Гетьманської столиці» / Ірина Паламарюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 3–4.

737. **Паламарюк І.** Живопис у зібранні заповідника «Гетьманська столиця». Історія формування колекції (1993–2022) // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 3–4.

738. **Піскун Н.** Онлайн-лекції. Реалізовані плани, які приносять бажаний результат / Наталя Піскун // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 4.

739. **Реброва Н.** Колектив заповідника зі статусом «національний» / Наталія Реброва, Тетяна Горіхіна // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 1.

740. **Сердюк Н.** Микола Терех закладав підвалини заповідника [«Гетьманська столиця» в Батурині] / Наталія Сердюк // Світ-інфо. – 2023. – 5 січ. – С. 12.

М. Терех – краєзнавець, автор низки наукових статей і книг, один із засновників НІКЗ «Гетьманська столиця». 11 грудня 2022 року несподівано пішов з життя.

741. **Сушко Н.** Відеолітопис Батурина / Наталія Сушко // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 5.

742. **Науковий** доробок Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» (1997–2023) : бібліогр. покажч. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» ; уклад.: Н. А. Саєнко, І. Ю. Паламарюк. – Ніжин : Лисенко М. М., 2023. – 143 с. : фот.

743. **Національний** історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» // Туристичними шляхами Чернігівщини : бібліогр. покажч. / Черніг. обл. універс. наук. б-ка ім. Софії та Олександра Русових ; [упоряд.: О. І. Іваненко, О. М. Плаунова ; відп. за вип. Ю. О. Соболю]. – Чернігів : [Черніг. ОУНБ.], 2023. – С. 103–118.

2024

744. **Білоус Л.** Від покоління до покоління / Людмила Білоус // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 4.

Плахти у фондovій колекції заповідника.

745. **Білоус Л.** Внесок Тараса Лозинського у формування колекції НІКЗ «Гетьманська столиця» / Людмила Білоус // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 5 : фот.

746. **Білоус Л.** Килими роботи Сергія Нечипоренка / Людмила Білоус // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 4–5.

Зібрання заповідника.

747. **Грабовець А.** Україна й Чехія, поєднані Розумовськими / Альона Грабовець, Анастасія Нікітіна // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 2.

Співпраця НІКЗ «Гетьманська столиця» з Сілезьким музеєм, що у м. Опава (Чехія).

748. **Дробязко Н.** Батуринські артефакти на міжнародній виставці у Швеції / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 2.

У лютому 2024 р. у Музеї шведської армії (Стокгольм) відкрилась міжнародна виставка «Перехрестя: Швеція – Україна (1000 років)».

749. **Дробязко Н.** Шпага французького офіцера [XVIII ст.] / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 4.

Із фондової колекції НІКЗ «Гетьманська столиця».

750. **Кудлай Т.** «Мадонна в кріслі» – ікона за твором Рафаеля Санті / Тетяна Кудлай // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 7.

У фондовій колекції заповідника.

751. **Кудлай Т.** Святитель Феодосій / Тетяна Кудлай // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 7.

Ікона «Святитель Феодосій, архієпископ Чернігівський» (кінець XIX – початок XX ст.) із зібрання заповідника.

752. **Місечко Т.** Формування фондової колекції Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» в умовах воєнного стану (2022–2024 рр.) / Тамара Місечко // Чернігівські старожитності. – 2024. – Вип. 9 (12). – С. 205–207.

753. **Паламарюк І.** Привілей творити добро: благодійники «Гетьманської столиці» / Ірина Паламарюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 1.

754. **Пільтяй Н.** Діяльність історичного гуртка заповідника у 2023 р. / Наталія Пільтяй // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 5.

755. **Піскун Н.** Книга відгуків як джерело невичерпної енергії для колективу «Гетьманської столиці» / Наталя Піскун // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 4.

756. **Ромашко О.** Відкрийте для себе «Гетьманську столицю» онлайн / Олена Ромашко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 4.

757. **Ромашко О.** Другий рік в умовах війни подолано! / Олена Ромашко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 2.

Робота колективу заповідника.

758. **Саєнко Н.** Археологічні знахідки у фондовій колекції та виставково-експозиційній діяльності Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» / Наталія Саєнко, Каріна Солдатова, Тамара Місечко // Археологічні дослідження на Чернігівщині : матеріали Восьмих Самоквасівських читань, присвяч. 60-річчю Юрія Миколайовича Ситого / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: В. М. Скороход (голова) та ін.]. – Чернігів, 2024. – С. 104–109.

759. **Сердюк Н.** 100-й ювілейний номер газети! / Наталія Сердюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 1.

Про газету заповідника «Слово «Гетьманської столиці».

760. **Сушко Н.** YouTube канал заповідника у 2023 році / Наталія Сушко // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 3–4.

761. **Фурсова Ю.** Грегор Розумовський та гетьманська столиця / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 1.

Колектив заповідника веде постійну комунікацію з прямим нащадком гетьмана України Кирила Розумовського – Грегором Розумовським.

762. **Фурсова Ю.** Діти України відкривають добу Гетьманщини / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 1.

Заповідник щорічно організовує та проводить дитячий творчий конкурс РОЗУМфест, названий на честь К. Розумовського.

763. **Хармак М.** Музейний комплекс Цитадель Батуринської фортеці: діяльність заповідника у висвітленні військово-політичних та культурних процесів на теренах України-Гетьманщини кінця XVII – початку XVIII ст. і меморіалізація загиблих у російсько-українських війнах / М. Хармак // Ніжинська старовина. – 2024. – Вип. 31 (34). – С. 81–86.

2025

764. **Дробязко Н.** «Пилип Орлик. Шлях гетьмана» / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Трав.-черв. (№ 3). – С. 1.

Виставка з нагоди 315-ї річниці Конституції Пилипа Орлика до Дня Конституції України.

765. **Дробязко Н.** «Резиденція Орлика. Віднайдення України в архівах світу» / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Січ.-лют. (№ 1). – С. 2.

Вивчення та популяризація життя й діяльності гетьмана Пилипа Орлика та його родини є однією з тем над якою працюють історики заповідника.

766. **Коваленко С.** Соліди в колекції заповідника / Світлана Коваленко // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Трав.-черв. (№ 3). – С. 3–4.

767. **Кудлай Т.** Богородичні ікони святкового чину / Тетяна Кудлай // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Трав.-черв. (№ 3). – С. 5.

З фондової колекції заповідника.

768. **Кудлай Т.** Ікона Богородиці Іверської із зібрання заповідника / Тетяна Кудлай // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 6–7.

769. **Місечко Т.** До історії одного експоната: вулик-колода [XVII ст.] з Рудні / Тамара Місечко // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 4.

У фондовому зібранні заповідника особливе місце займають різноманітні типи вуликів, а також інструменти та знаряддя праці бджолярів різних епох.

770. **Нескуба М.** Пояс знатного воїна з посрібленням [XVII ст.] / Максим Нескуба // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 4–5.

Із зібрання НІКЗ «Гетьманська столиця».

771. **Паламарюк І.** Скарбниця «Гетьманської столиці» / Ірина Паламарюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Серп.–верес. (№ 4). – С. 6 : іл.

Фондова колекція Національного заповідника «Гетьманська столиця».

772. **Паламарюк І.** Твори Георгія Якутовича у фондовій колекції заповідника / Ірина Паламарюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 5.

773. **Пільтяй Н.** Деякі аспекти науково-освітньої діяльності заповідника з учнівською молоддю / Наталія Пільтяй // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 3.

774. **Піскун Н.** Музеї заповідника очима відвідувачів: результати опитування 2024 року / Наталя Піскун // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 7.

775. **Ромашко О.** Культура у військовий час: як заповідник працював у 2024 році / Олена Ромашко // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 8.

776. **Саєнко Н.** На варті історії. Заповідник «Гетьманська столиця» в умовах війни / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Серп.–верес. (№ 4). – С. 1 : фот.

777. **Солдатов К.** Унікальна люлька з Батурина / Каріна Солдатов // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 3.

Люлька у формі чобітка. Кінець XVII – початок XVIII ст. з фондowego зібрання заповідника.

778. **Фурсова Ю.** «Славу примножувати справами. Гетьман Кирило Розумовський» / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 1.

Виставка з нагоди 275-ї річниці з дня обрання Кирила Розумовського гетьманом.

779. **Хармак М.** Виставкові проекти заповідника «Гетьманська столиця» на території музейного комплексу Цитадель Батуринської фортеці / Марина Хармак // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Серп.–верес. (№ 4). – С. 5 : фот.



АРХЕОЛОГІЧНИЙ ЛІТОПИС БАТУРИНА



Здобуття Україною Незалежності дало початок проведенню у 1995 р. перших археологічних робіт на територіях новоствореного (в 1993 р.) заповідника «Гетьманська столиця». Як наслідок, вдалося детальніше вивчити основні віхи історії міста, планування його складових частин, а також скласти уявлення про матеріальну культуру тогочасного суспільства. На території сучасного Батурина та в його околицях найдавніші поселення виникли ще за доби неоліту. Пізніше тут перебували культури бронзової та ранньої залізної доби, зафіксовані й матеріали раннього середньовіччя та Давньої Русі. Останній етап завершився в другій половині XIII ст. внаслідок монгольських погромів. Однак дослідженнями останніх років встановлено, що життя на території Батурина не зупинилось і в іншій частині міста тривало аж до XIV ст.

Найяскравішою сторінкою історії Батурина є доба козаччини. Засноване Річчю Посполитою у 20-х роках XVII ст., місто вже за півстоліття, у 1669 р., стало другою столицею Гетьманщини.

Але суттєвих культурних і соціальних зрушень Батурин зазнав за правління гетьмана Івана Мазепи. Загалом, у середині

XVII – на початку XVIII ст. Батурин складався з Цитаделі, укріпленої городнями та ровом Фортеці, посаду, подолу, Батуринського Миколаївського Крупицького монастиря, а також хуторів і заміських садиб козацької старшини. На сьогодні археологам вдалося провести розкопки на території майже кожної з цих структурних частин.

Перлиною міста XVII – початку XVIII ст. була Цитадель – гетьманська резиденція, найбезпечніша частина міста, захищена потужними дерев’яними укріпленнями. У 2006–2008 роках під час розкопок рову, ближче до його дна, дослідники виявили залишки дерев’яних колод від обкладки схилів рову та дерев’яні опори мосту, що вів через рів з Фортеці до Цитаделі. Біля опор на дні рову знайдено найбільше скупчення уламків керамічних люльок, що, вірогідно, належали охоронцям Цитаделі. Центральним об’єктом, дослідженим на Цитаделі, є гетьманський дерев’яний палац. Він мав значні розміри 21х25 м та опалювався вишуканими кахляними печами. У цій частині міста археологи в різні роки зафіксували залишки кам’яниці, дерев’яної наземної церкви із цвинтарем навколо, та безліч житлових споруд. Також у 2008 році на Цитаделі проведено дослідження підземного ходу, що вів до гирла рову у бік заплави.

Фортеця, або місто, де проживала переважна більшість населення, впритул прилягала до Цитаделі. Роки археологічних досліджень дали змогу визначити напрямки головних вулиць, розташування воріт та особливості укріплень. Розкопки житлових, господарських та виробничих споруд дозволили реконструювати розміри та особливості типових садиб жителів Батурина XVII – початку XVIII ст.

Яскравою домінантою Фортеці варто вважати собор Живоначальної Трійці, досліджений у 2007–2009 роках. До нашого часу від собору залишилися лише потужні фундаменти розмірами 38,7х24,1 м та значна кількість поховань навколо них.

Для Батуринської археологічної експедиції найцікавішими й унікальними об'єктами були заміські резиденції козацької старшини. Єдина серед них садиба, що не була зруйнована на початку XVIII ст., належала генеральному судді Василю Кочубею. Тут розташований досі вцілілий цегляний будинок кінця XVII ст. Археологи встановили, яким був вигляд будинку на час його створення та розташування пізніших прибудов, зроблених за часів Кирила Розумовського.

Найвідомішою заміською садибою вважають резиденцію гетьмана Івана Мазепи на Гончарівці, що знаходиться за 2 км від центру Батурина. Спалена і пограбована у 1708 році, у наступні роки садиба стояла у запустінні. За період роботи експедиції археологам вдалося вивчити і графічно реконструювати укріплення гетьманської резиденції та розташування головних об'єктів. Окрасою садиби був гетьманський палац. Це була одноповерхова будівля розмірами 12,6–14х19 м із великим цокольним поверхом на чотири приміщення. Зовні палац був декорований керамічними розетками та великими кахлями із особистим гербом гетьмана та аббревіатурою його імені й титулу. У середині будинок прикрашали кахляні печі, вишуканість яких підкреслювала високий статус господаря будинку.

У межах садиби були виявлені й досліджені флігель, дерев'яна церква, підземний льох і курінь-вартівня.

Тривалий час увагу археологів привертала пошуки садиби ще однієї знакової особистості для української історії – Пилипа Орлика, автора першої у світі Конституції. Спроби дослідників мали успіх восени 2015 року. Значна кількість кахлів з гербами Пилипа Орлика та гетьмана Івана Мазепи дозволяють точно локалізувати місце розташування будинку генерального писаря.

Роки досліджень часів Незалежності – значний і продуктивний період, упродовж якого здійснено безліч цікавих відкриттів, і ще стільки ж чекає на майбутні покоління. Однак

найголовнішим здобутком і результатом багаторічної праці археологів є відтворення у 2008 році Цитаделі Батуриної фортеці в натуральному вигляді та палацового комплексу гетьмана Кирила Розумовського, що зробило Батурина одним із найпопулярніших і найвідвідуваніших туристичних об'єктів регіону та України [886].

Література

1999

780. **Ситий Ю.** Археологічні дослідження Батурина в 1995–1997 рр. / Ю. Ситий, В. Коваленко, О. Моця // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні : зб. наук. ст. – Київ, 1999. – Вип. 8. – С. 4–8.

2003

781. **Коваленко В.** Відкриття Батурина – гетьманської столиці / В. Коваленко, В. Мезенцев // Свобода. (Торонто). – 2003. – 20 черв. – С. 16–17, 21.

2004

782. **Ситий Ю.** Археологічні дослідження Батурина в 2001–2002 рр. / Ю. Ситий, В. Коваленко, О. Моця // Археологічні відкриття в Україні 2002–2003 рр. : зб. наук. пр. / Ін-т археології НАН України, Нац. заповідник «Софія Київська» ; [уклад. Н. О. Гаврилюк ; редкол.: Н. О. Гаврилюк (голов. ред.) та ін.]. – Київ, 2004. – Вип. 6. – С. 16–18.

783. **Ситий Ю.** Колекція кахлів з розкопок у Батурині в 1997–2002 рр. / Ю. Ситий, Л. Виноградська // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні : зб. наук. ст. – Київ, 2004. – Вип. 13. – С. 110–121.

2005

784. **Мезенцев В.** Звіт про археологічні розкопки у Батурині 2003–2004 рр. / В. Мезенцев // Молодь України. – 2005. – 10 лют. – С. 4.

785. **Ситий Ю. М.** Археологічні дослідження Батурина в 2003–2004 рр. / Ю. М. Ситий, В. П. Коваленко, В. І. Мезенцев // Археологічні дослідження в Україні 2003–2004 рр. / Ін-т археології НАН України. – Запоріжжя, 2005. – Вип. 7. – С. 234–237.

786. **Ситий Ю.** Вклад Олександра Константиновича Кодакова у формування археологічної колекції Батуринського заповідника / Юрій Ситий // Видатні діячі Батуринського краю : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 230-ій річниці з дня народж. П. І. Прокоповича (2–3 черв. 2005 р.) / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Батурин. держ. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2005. – С. 130–132.

787. **Ясенчук О.** У Батурині розкопують дитяче кладовище / О. Ясенчук // Сіверщина. – 2005. – 15 лип. – С. 8.

Поховання 1708 року.

2006

788. **Єфименко С.** Відкриття цвинтаря церкви Живоначальної Трійці в Батурині / С. Єфименко // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи. – Чернігів, 2006. – С. 44–46.

789. **Коваленко В.** Археологічні дослідження Батурина в 2005 р. / Коваленко В., Мезенцев В., Моця О., Ситий Ю. // Археологічні дослідження в Україні 2004–2005 рр. / Ін-т археології НАН України. – Київ ; Запоріжжя, 2006. – Вип. 8. – С. 194–197.

790. **Коваленко В.** Батурин археологічний / Коваленко В., Мезенцев В., Моця О., Ситий Ю. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 295-ї річниці з дня смерті гетьмана України Івана Мазепи та 10-річчя заповідника «Гетьманська столиця», 25–26 травня 2004 р., м. Батурин / Батурин. держ. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 72–106.

791. **Коваленко В.** Відкриття археологів у Батурині після Помаранчевої революції / Коваленко В., Мезенцев В. // Гомін України (Торонто). – 2006. – Вип. 10. – С. 3, 9–10.

792. **Коваленко В.** Новий етап дослідження гетьманської столиці / Володимир Коваленко, Володимир Мезенцев, Юрій Ситий // Історико-культурні надбання Сіверщини у контексті історії України : матеріали п'ятої наук.-практ. конф. (18–19 трав. 2006 р.) / Нац. заповідник «Глухів» ; ред. Ю. С. Шемшученко. – Глухів, 2006. – С. 82–89.

793. **Павленко С.** Відкопано Троїцький собор! : [археолог. розкопки у Батурині] / С. Павленко // Голос України. – 2006. – 30 серп. – С. 4.

794. **Ситий Ю.** Обстеження будинку Кочубея в Батурині / Ситий Ю. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 295-ї річниці з дня смерті гетьмана України Івана Мазепи та 10-річчя заповідника «Гетьманська столиця», 25–26 травня 2004 р., м. Батурин / Батурин. держ. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 163–173.

795. **Ситий Ю.** Цвинтар Воскресенської Замкової церкви (попереднє повідомлення) / Ситий Ю., В. Коваленко // Матеріали науково-практичної конференції «Культурно-релігійний розвиток Гетьманщини кінця XVII – початку XVIII століття». – Ніжин, 2006. – С. 86–88.

2007

796. **Антоненко П.** Археологічні сенсації Батурина: знайдено головний храм гетьманської столиці часів Івана Мазепи / П. Антоненко // Сіверщина. – 2007. – 24 серп. – С. 9.

Троїцький собор.

797. **Герасько М. О.** Батурин археологічний / М. О. Герасько // Путивльський краєзнавчий збірник. – Суми, 2007. – Вип. 3. – С. 71–75.

798. **Коваленко В.** Батурин археологічний / Володимир Коваленко, Юрій Ситий // Слово «Гетьманської столиці». – 2007. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 4 ; Берез.–квіт. (№ 2). – С. 4 ; Лип.–серп. (№ 4) – С. 4, 7.

799. **Коваленко В.** Відкриття Батурина / В. Коваленко, В. Мезенцев // Матеріали VI Міжнародного конгресу українців. Історія. Політологія : зб. наук. ст. – Київ, 2007. – С. 210–225.

800. **Коваленко В.** Відкриття церкви Живонавальної Трійці в Батурині / В. Коваленко, В. Мезенцев // Археологічні дослідження в Україні 2005–2007 рр. / Ін-т археології НАН України. – Київ ; Запоріжжя, 2007. – С. 203–205.

801. **Коваленко В.** Дослідження 2006 р. в Батурині / В. Коваленко, В. Мезенцев, О. Моця // Археологічні дослідження в Україні 2005–2007 рр. / Ін-т археології НАН України. – Київ ; Запоріжжя, 2007. – С. 206–209.

802. **Коваленко В.** Оборонні споруди Литовського замку в Батурині (за матеріалами досліджень 1996 року) / В. Коваленко, Ю. Ситий // Сіверщина в контексті історії України : матеріали шостої наук.-практ. конф. (17–18 трав. 2007 р.) / ред.: Ю. С. Шемшученко [та ін.]. – Суми, 2007. – С. 68–73.

803. **Коваленко В.** Реконструкція архітектурних пам'яток та розкопки у Батурині / В. Коваленко, В. Мезенцев // Гомін України (Торонто). – 2007. – Вип. 11. – С. 5–7.

804. **Мезенцев В.** Археологічні дослідження Батурина / В. Мезенцев // Українська культура. – 2007. – № 3. – С. 11.

805. **Мезенцев В.** Скарби гетьмана Мазепи / В. Мезенцев // Політика і час. – 2007. – № 3. – С. 57–59.

Археологічні дослідження Батурина.

806. **Ситий Ю.** Гетьманський палац на Цитаделі / Юрій Ситий // Слово «Гетьманської столиці». – 2007. – Верес.–жовт. (№ 6). – С. 7 : іл.

Археологічні дослідження залишків гетьманського палацу на Цитаделі Батурина.

807. **Шиманський О.** З історії досліджень некрополів Батурина / О. Шиманський // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи : матеріали IV Міжнар. студ. наук. археолог. конф., 13–15 квіт. 2007 р. / Ін-т археології НАН України, Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка ; [редкол.: В. О. Дятлов та ін.]. – Чернігів, 2007. – С. 209–210.

2008

808. **Виногородська Л.** Батуринська кахля / Лариса Виногородська, Юрій Ситий // Пам'ятки України: історія та культура. – 2008. – № 3. – С. 28–38.

З розкопок на території фортеці.

809. **Виногородська Л.** Колекція кахлів з розкопок на території Батуринської фортеці 2001–2002 рр. / Лариса Виногородська, Юрій Ситий // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 261–277.

810. **Журавльов О.** Археозоологічні матеріали з Батурина початку XVIII ст. / Олег Журавльов // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 318–328.

811. **Коваленко В.** Батурин, відкритий археологами. Ч. 1 / Володимир Коваленко, Юрій Ситий // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 97–145.

812. **Коваленко В.** Гетьманська столиця: спроба реконструкції / В. Коваленко, С. Дмитрієнко // Пам'ятки України: історія та культура. – 2008. – № 3. – С. 18–27.

813. **Коваленко В.** Нові знахідки археологів у гетьманському Батурині / В. Коваленко, В. Мезенцев // Україна козацька. – 2008. – Вип. 13/14. – С. 8–10.

814. **Коваленко В.** Резиденція гетьмана Івана Мазепи на Гончарівці в Батурині / Коваленко В., Мезенцев В. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія : Історичні науки. – 2008. – Вип. 52. – С. 178–182.

Археологічні дослідження заміської резиденції гетьмана.

815. **Мезенцев В.** Археологічні дослідження у Батурині / В. Мезенцев // Музеї України. – 2008. – № 3/4. – С. 10–12.

816. **Мезенцев В.** Про стиль архітектури палацу І. Мазепи в Батурині за рисунком 1744 р. та археологічними даними / Володимир Мезенцев // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 216–235.

817. **Мезенцев В.** Троїцький собор Батурина (близько 1692 р.) за писемними та археологічними джерелами: порівняльний аналіз архітектури / Володимир Мезенцев, Володимир Коваленко // Батуринська старовина : зб. наук. пр., присвяч. 300-літтю Батурин. трагедії / Ін-т історії України НАН України [та ін.] ; [упоряд. В. Коваленко ; редкол.: З. Когут (голов. ред.) [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 286–309.

818. **Ногін Є.** Нова пам'ятка доби неоліту в окрузі Батурина / Євген Ногін // Сіверянський літопис. – 2008. – № 3. – С. 3–12.

Уході розвідувальних робіт, що проводилися зусиллями Міжнародної Батуринської археологічної експедиції під керівництвом автора статті, влітку 2006 року в околицях с. Красне (Батуринська міська громада) було обстежене урочище Серікові Сосни.

2009

819. **Дробязко Н.** «Яка глина, такий і глечик» / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2009. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 8.

Про вироби з випаленої глини періоду неоліту, знайдені археологами в Батурині.

820. **Коваленко В. П.** Дослідження на Цитаделі Гетьманської столиці в 2008 р. / В. П. Коваленко, Ю. М. Ситий, О. В. Терещенко // Археологічні дослідження в Україні 2008 р. / Ін-т археології НАН України. – Київ ; Запоріжжя, 2009. – С. 121–123.

821. **Коваленко В. П.** Дослідження церкви Живоначальної Трійці в Батурині у 2008 р. / В. П. Коваленко, В. І. Мезенцев, Ю. М. Ситий // Археологічні дослідження в Україні 2008 р. / Ін-т археології НАН України. – Київ, 2009. – С. 114–116.

822. **Коваленко В.** Розкопки у Батурині 2008 р. та відзначення 300-ліття Батуринської трагедії / В. Коваленко, З. Когут, В. Мезенцев // Гомін України (Торонто). – 2009. – Вип. 10. – С. 3–4, 9–10.

823. **Мезенцев В.** Розкопки та реконструкції споруд Батурина в 2008 р. / В. Мезенцев // Музеї України. – 2009. – № 2. – С. 6–8.

824. **Олефіренко Н.** Печі Гетьманського будинку на Цитаделі / Наталія Олефіренко // Слово «Гетьманської столиці». – 2009. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 3 : іл.

Під час археологічних досліджень гетьманського палацу було виявлено рештки двох кахляних печей.

825. **Ситий Ю.** З наукових звітів Батуринської міжнародної археологічної експедиції / Ю. М. Ситий, В. П. Коваленко, О. П. Моця // Батурин: сторінки історії : зб. док. і матеріалів / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка [та ін.] ; [упоряд.: О. Б. Коваленко та ін. ; редкол.: О. Б. Коваленко (голова) та ін.]. – Чернівці, 2009. – С. 10–15, 84–93.

2010

826. **Коваленко В.** Археологічні дослідження в Батурині 2009 р.: (Розкопки залишок палацу гетьмана Мазепи) / В. Коваленко, З. Когут, В. Мезенцев, Ю. Ситий // Гомін України (Торонто). – 2010. – Вип. 10. – С. 3–4, 9–10.

827. **Коваленко В.** Дослідження Гетьманської столиці у 2009 р. / В. Коваленко, В. Мезенцев, Ю. Ситий // Археологічні дослідження в Україні 2009 р. / Ін-т рхеології НАН України. – Київ, 2010. – С. 188–191.

828. **Мезенцев В. І.** Декор палаців І. Мазепи в Батурині за матеріалами розкопок 2009 р. / В. І. Мезенцев // Сіверщина в історії України. – 2010. – Вип. 3. – С. 151–163.

829. **Мезенцев В.** Розкопки залишок палаців Івана Мазепи у Батурині / В. Мезенцев // Музеї України. – 2010. – № 2. – С. 8–10.

830. **Ситий Ю.** Декоративні кахлі з оздоблення ново-виявленої споруди палацового комплексу Івана Мазепи на Гончарівці / Юрій Ситий, Людмила Мироненко // Сіверянський літопис. – 2010. – № 4/5. – С. 11–15.

831. **Ситий Ю.** Перший кольоровий герб Івана Мазепи на декоративній кахлі / Юрій Ситий, Людмила Мироненко // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – Київ, 2010. – Вип. 19. – С. 135–137.

Археологічні знахідки із зображенням герба.

2011

832. **Дем'яненко Д. Р.** Матеріали другої половини XIII ст. в Батурині / Д. Р. Дем'яненко // Сіверщина в історії України. – 2011. – Вип. 4. – С. 135–139.

У статті подано результати перегляду колекції з розкопок у Батурині, які дозволили виокремити деяку кількість матеріалів другої половини XIII ст.

833. **Коваленко В.** Дослідження Гетьманської столиці / В. Коваленко, В. Мезенцев, Ю. Ситий // Археологічні дослідження в Україні 2010 р. – Київ ; Полтава, 2011. – С. 181–182.

834. **Коваленко В.** Елементи планування садиби К. Розумовського в Батурині (за матеріалами археологічних досліджень) / В. Коваленко, В. Мезенцев, Ю. Ситий // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Історичні науки. – Чернігів, 2011. – Вип. 87. – С. 3–9.

835. **Когут З.** Історико-археологічні дослідження гетьманських резиденцій Батурина Десять років Батуринському українсько-канадському проєктові 2001–2011 рр. / Зенон Когут, Володимир Мезенцев, Володимир Коваленко, Юрій Ситий ; Канад. ін-т укр. студій, Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка [та ін.]. – Торонто : Гомін України, 2011. – 19 с. : іл.

836. **Когут З.** Українсько-канадський проєкт археологічних досліджень у Батурині в 2001–2008 рр. / Зенон Когут, Володимир Мезенцев // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 82–89.

837. **Ленченко В.** З історії відтворення Цитаделі Батуринської фортеці / Володимир Ленченко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 105–108.

838. **Мезенцев В. І.** Реконструкції та порівняльний аналіз керамічного герба І. Мазепи з декору його палацу в Батурині / В. І. Мезенцев // Сіверщина в історії України. – 2011. – Вип. 4. – С. 163–171.

У статті розглядаються археологічні знахідки керамічних плит із зображенням герба та монограми І. Мазепи, що прикрашали його палац на околиці Гончарівки в Батурині.

839. **Олефіренко Н.** Нумізматичні знахідки на території Батурина / Наталія Олефіренко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 79–81.

2012

840. **Коваленко В.** Дослідження флігеля на подвір'ї садиби Івана Мазепи на Гончарівці в Батурині / Коваленко В., Мезенцев В., Ситий Ю. // Нові дослідження пам'яток

козацької доби в Україні : зб. наук. пр. / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПШК ; відп. ред. О. М. Титова. – Київ, 2012. – Вип. 21, ч. 1. – С. 74–83.

841. **Коваленко В.** Фрагмент керамічної закладної дошки з церкви на замиській резиденції Івана Мазепи на Гончарівці в Батурині / Коваленко В. // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні : зб. наук. пр. / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПШК ; ред. О. М. Титова. – Київ, 2012. – Вип. 21, ч. 1. – С. 86–92.

842. **Когут З.** Розкопки на садибі Івана Мазепи та фортеці Батурина у 2011 р. / Зенон Когут, Володимир Мезенцев, Володимир Коваленко, Юрій Ситий ; Канад. ін-т укр. студій, Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка [та ін.]. – Торонто : Гомін України, 2012. – 28 с. : фот.

2013

843. **Когут З.** Розкопки у Батурині 2012 року. Культура козацької еліти мазепиного двору / Зенон Когут, Володимир Мезенцев, Юрій Ситий, Вячеслав Скороход ; Канад. ін-т укр. студій, Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка [та ін.]. – Торонто : Гомін України, 2013. – 24 с. : фот.

844. **Мироненко Л. В.** Батуринські кахлі кінця XVII – початку XVIII ст. із зображеннями піших воїнів та вершників як додаткове джерело до вивчення вбрання та озброєння гетьманського війська / Л. В. Мироненко // Магістеріум. Археологічні студії. – 2013. – Вип. 53. – С. 58–64.

845. **Павленко С.** Батурин має давнішу історію, ніж вважають / Сергій Павленко // Голос України. – 2013. – 18 черв. – С. 7.

846. **Саєнко Н.** У пошуках древнього Батурина / Н. Саєнко // Сіверщина. – 2013. – 15 серп. – С. 2.

Про археологічні розкопки.

847. **Тютюнник Є.** У гетьмана Мазепи і піч була шляхетна / Євдокія Тютюнник // Урядовий кур'єр. – 2013. – 18 лип. – С. 16.

Знахідки кахлів кінця XVII – початку XVIII ст. на території Батуринської цитаделі.

2014

848. **Бачинська О.** Кухоль XVIII ст. з двома ручками з Батурина / Ольга Бачинська // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 32–34.

849. **Мезенцев В. І.** Дискусійні питання про розміри, архітектурний тип та аналогії палацу І. Мазепи на Гончарівці / В. І. Мезенцев // Сіверщина в історії України. – 2014. – Вип. 7. – С. 26–38.

На основі писемних та нових археологічних джерел.

850. **Ситий Ю.** Кахлі XVII–XVIII ст. з літерами з Батурина / Юрій Ситий // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 23–31.

Колекція кахлів з розкопок 1995–2010 рр.

851. **Юхно Ф.** Археологічний сезон в Батурині / Федір Юхно // Слово «Гетьманської столиці». – 2014. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 5 : фот.

Дослідження проводилися на заміській резиденції гетьмана Івана Мазепи Гончарівці.

2015

852. **Гаврик В.** Знахідки з Батуринської землі / Вікторія Гаврик, Яків Ковалець // Деснянська правда. – 2015. – 10 верес. – С. 6.

853. **Когут З.** Палади Івана Мазепи і Кирила Розумовського: археологічне дослідження у Батурині 2013–2014 років / Зенон Когут [та ін.] // Слово «Гетьманської столиці». – 2015. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 5 : іл.

854. **Когут З.** Розкопки гетьманського Батурина 2013–2014 рр. Палади Івана Мазепи і Кирила Розумовського / Зенон Когут, Володимир Мезенцев, Юрій Ситий, Вячеслав Скороход // Гомін України. – 2015. – 21 лип. – С. 5–9.

2016

855. **Батюк А.** Грошовий обіг Гетьманщини / Андрій Батюк // Світ-інфо. – 2016. – 18 серп. – С. 1.

За археологічними знахідками на території Батурина.

856. **Коваленко Ю. О.** Участь студентів-істориків Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка у археологічних дослідженнях Батурина (2012–2016 рр.) / Ю. О. Коваленко // Історичні студії суспільного прогресу. – 2016. – Вип. 4. – С. 170–177.

857. **Мироненко Л. В.** Керамічний посуд другої чверті XVII ст. з території Батурина / Л. В. Мироненко // Археологія. – 2016. – № 2. – С. 59–65.

858. **Саєнко Н.** Археологічний сезон 2016 р. / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2016. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 6 : фот.

Дослідження території Батуринської фортеці.

859. **Саєнко Н.** Знахідки та відкриття 20-го археологічного сезону [у Батурині] / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2016. – 20 жовт. – С. 13.

860. **Солдатова К.** Таємнича реліквія із садиби Кочубеїв / Каріна Солдатова // Світ-інфо. – 2016. – 19 трав. – С. 13 : фот.

Йдеться про каблучку, знайдену під час розкопок у Батурині на садибі Кочубеїв.

861. Солдатова К. Хрестики козацьких часів з Батурина / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2016. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 7 : фот.

Знайдені під час археологічних розкопок.

2017

862. **Когут З.** Археологічні дослідження Батурина 2016 р. Керамічні оздобы палацу Івана Мазепи / Зенон Когут, Володимир Мезенцев, Юрій Ситий ; Канад. ін-т укр. студій, Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка [та ін.]. – Торонто : Гомін України, 2017. – 31 с. : фот.

Світлої пам'яті Володимира Коваленка.

863. **Мезенцев В. І.** Керамічні розетки з декору палацу І. Мазепи в Батурині: комп'ютерні реконструкції та кийівські аналоги / В. І. Мезенцев // Сіверщина в історії України. – 2017. – Вип. 10. – С. 148–150.

У статті на основі знайдених фрагментів керамічних полив'яних розеток розглядаються їх орнаментация й розміри та оздоблення ними фасадів резиденції гетьмана І. Мазепи.

864. **Солдатова К.** Археологічні таємниці Батурина – 2017 / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 6 : фот.

865. **Солдатова К.** Православні хрестики козацьких часів [XVII–XVIII ст., знайдені археологами у Батурині] / Каріна Солдатова // Світ-інфо. – 2017. – 3 серп. – С. 13.

2018

866. **Батюк А.** Подарунки землі / Андрій Батюк // Світ-інфо. – 2018. – 2 серп. – С. 13.

Нумізматичні знахідки в Батурині (грошові скарби XVIII – поч. XX ст.).

867. **Когут З.** Розкопки у Батурині 2017 року. Реконструкції герба Пилипа Орлика / Зенон Когут, Володимир Мезенцев, Юрій Ситий ; Канад. ін-т укр. студій, Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка [та ін.]. – Торонто : Гомін України, 2018. – 32 с.

868. **У заміській** садибі Мазепи під Батурином [археологи] знайшли загадкові сходи // Деснянська правда. – 2018. – 30 серп. – С. 2.

2019

869. **Ситий Ю.** Садиба гетьмана І. Мазепи на Гончарівці у Батурині / Ю. Ситий // Сіверянський літопис. – 2019. – № 2. – С. 196–199.

Археологічні роботи на Гончарівці 1995 р., які з перервами продовжувалися протягом багатьох років.

870. **Солдатова К.** Археологічний сезон – 2019 в Батурині / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Верес.-жовт. (№ 5). – С. 1 : фот.

871. **Солдатова К.** Археологічні дослідження 2019 року в Батурині / Каріна Солдатова // Голос Присеймів'я. – 2019. – 7 верес. – С. 5.

2020

872. **Батюк А.** Математика археологічної експедиції: заповідник «Гетьманська столиця» показує зібрані за чверть століття скарби / Андрій Батюк // Україна молода. – 2020. – 10 черв. – С. 8.

873. **Батюк А.** Батуринського Посейм'я – слава і пам'ять / Андрій Батюк // Україна молода. – 2020. – 2 черв. – С. 8.

У серпні 1995-го року у Батурині розпочала роботу археологічна експедиція Інституту археології НАН України й Чернігівського педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка, яку очолював В. Коваленко.

874. **Когут З.** Розкопки у Батурині 2019 року. Кахлі гетьманської столиці XVII – початку XVIII ст. / Зенон Когут, Володимир Мезенцев, Юрій Ситий ; Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту [та ін.]. – Торонто : Гомін України, 2020. – 35 с. : фот.

875. **Корохіна А. В.** Сировинно-технологічний аналіз формувальних мас двох кахлів із Батурина (додаток) / А. В. Корохіна, В. М. Бельський // Археологія. – 2020. – № 4. – С. 123–127.

Для аналізу були надані фрагменти двох кахлів з Батурина (початок XVIII ст.) з розкопок Батуринської міжнародної археологічної експедиції 2015 р.

876. **Мироненко Л. В.** Кахляна піч з будинку В. Кочубея в Батурині / Л. В. Мироненко // Археологія. – 2020. – № 4. – С. 113–123.

У статті розглянуто рештки однієї з печей будинку В. Кочубея, виявлених у процесі розкопок 2015 р.

877. **Саєнко Н.** У пошуках древнього міста / Наталія Саєнко // Світ-інфо. – 2020. – 3 верес. – С. 13.

Археологічні роботи у Батурині.

878. **Ситий Ю.** Забудова центральної частини Батуринської фортеці (за матеріалами археологічних досліджень) / Юрій Ситий // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 10–17.

879. **Солдатова К.** Ювілейні археологічні дослідження 2020 року в Батурині / Каріна Солдатова // Слово Гетьманської столиці». – 2020. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 1: фот.

2021

880. **Когут З.** Історико-археологічні досліді Батурина 2020–2021 років : до 20-ліття Батуринського українсько-канадського проєкту / Зенон Когут, Володимир Мезенцев, Юрій Ситий ; Канад. ін-т укр. студій, Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка [та ін.]. Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту [та ін.]. – Торонто : Гомін України, 2021. – 31 с. : фот.

881. **Мезенцев В. І.** Порівняльний аналіз арматури на кахлях з гербом І. Мазепи з Батурина / В. І. Мезенцев // Сіверщина в історії України. – 2021. – Вип. 14. – С. 138–149.

У статті на основі досліджень розглядаються керамічні кахлі 1707–1708 рр. з рельєфним родовим гербом гетьмана І. Мазепи. Їх уламки знайшли під час розкопок решток резиденції генерального писаря П. Орлика у Батурині в 2017–2020 рр. Ці кахлі облицьовували печі його покійв.

2022

882. **Когут З.** Кахлі з фігурами воїнів Івана Мазепи з розкопок Батурина / Зенон Когут, Володимир Мезенцев, Юрій Ситий ; Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту [та ін.]. – Торонто : Гомін України, 2022. – 42 с. : фот.

883. **Солдатова К.** Садиба Пилипа Орлика, відкрита археологами / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Листоп.–груд. (№ 6). – С. 4.

2023

884. **Когут З.** Янголи у декорі палацу Івана Мазепи в Батурині: за матеріалами розкопок / Зенон Когут, Володимир Мезенцев, Юрій Ситий ; Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту [та ін.]. – Торонто : Гомін України, 2023. – 39 с. : фот.

885. **Ситий Ю.** Археологічний літопис Батурина / Юрій Ситий // Світ-інфо. – 2023. – 8 черв. – С. 13.

886. **Ситий Ю.** Археологічний літопис Батурина. До 30-річчя заповідника «Гетьманська столиця» / Юрій Ситий, Людмила Мироненко // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 6. – Продовження. Початок – 2023 – Січ.–лют. (№ 1). – С. 7.

887. **Ситий Ю.** Археологічні карти Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» : [монографія] / Юрій Ситий ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Чернігів : Десна, 2023. – 291 с. : іл., мапи, табл.

2024

888. **Дробязко Н.** Археологічні знахідки з садиби Пилипа Орлика в Батурині / Наталія Дробязко // Чернігівські старожитності. – 2024. – Вип. 9 (12). – С. 58–64.

889. **Реброва Н.** Батуринський проєкт археологічних досліджень та Юрій Ситий / Наталія Реброва, Наталія Сасенко // Археологічні дослідження на Чернігівщині : матеріали Восьмих Самоквасівських читань, присвяч. 60-річчю Юрія Миколайовича Ситого / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: В. М. Скороход (голова) та ін.]. – Чернігів, 2024. – С. 17–24.

Розглянуто історію реалізації Батуринського археологічного проєкту у 1995–2021 рр. Окреслено роль археолога Ю. Ситого в археологічному вивченні та популяризації пам'яток Батурина.

890. **Різниченко В. Ф.** Археологічні розкопки підземних ходів в Батурині // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 308–310.

891. **Солдатова К.** Підсумки археологічних досліджень 2024 року в Батурині / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 1.

892. **Сорокін С.** Нові матеріали епохи раннього заліза та ранньоримського часу з Батурина та Седнева / Сергій Сорокін // Археологічні дослідження на Чернігівщині : матеріали Восьмих Самоквасівських читань, присвяч. 60-річчю Юрія Миколайовича Ситого / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: В. М. Скороход (голова) та ін.]. – Чернігів, 2024. – С. 67–74.

2025

893. **Ситий Ю.** Випадкові археологічні знахідки. Інформаційний потенціал / Юрій Ситий // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 3.

894. **Солдатова К.** Гральні «крем'яхи» XVII–XVIII століття із зібрання Національного заповідника «Гетьманська столиця» / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 7.

Поширення гри – крем'яхи на прикладі археологічних знахідок з території Батурина.

895. **Солдатова К.** До 30-річчя започаткування археологічних досліджень в Національному заповіднику «Гетьманська столиця» / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Серп.–верес. (№ 4). – С. 4 : фот.

МУЗЕЙ АРХЕОЛОГІЇ БАТУРИНА



22 січня 2009 року, у День Соборності України Президент України Віктор Ющенко урочисто відкрив Музей археології Батурина.

Приміщенням музею стала Воскресенська церковно-парафіальна школа — пам'ятка архітектури місцевого значення, розташована в історичному середмісті Батурина, поруч із Воскресенською церквою-усипальницею гетьмана Кирила Розумовського. Після передачі будівлі на баланс заповідника упродовж трьох років (2005–2008 рр.) проводилася її комплексна реставрація.

Археологічне вивчення Батурина кожного сезону приносило нові сенсаційні знахідки та відкриття. Все це дозволяло сформувати стаціонарну музейну експозицію. Важливим у ній було показати не лише загальний процес історичного розвитку Батурина, а й виокремити його специфічні особливості, як то перебування у місті резиденції гетьманів та тотальне знищення його як адміністративного центру Гетьманщини в 1708 році.

Експозицію розміщено в 3-х залах. У першій залі відвідувачі мають можливість ознайомитися з історією археологічного вивчення Батурина та стародавньою історією. У цій залі

розкриті різні історичні періоди: перші знаряддя праці, глиняні жіночі та чоловічі фігурки трипільської культури, перша бойова зброя – кам'яні сокири і молотки. Наприкінці XI – на початку XII ст. на території сучасного Батурина виникло давньоруське городище. Життя людей того часу в музеї розкривають чоловічі та жіночі прикраси та різноманітні побутові речі.

Наступна зала висвітлює польсько-козацький період в історії Батурина. В цій залі розміщується фрагмент лицарського поясу XVII ст., що належав вельможному господарю чи офіцерові польської залоги, монети, що були у той час в обігу. Козацький блок представляють військово-похідні речі та предмети побуту. Особливу увагу серед них привертають рельєфні пічні кахлі з жител батуринців.

Третя зала музею розкриває історію гетьманської столиці Батурина. У цій залі представлені різні зразки зброї: пістолі, шаблі, кулі та гарматні ядра. А традиції гетьманського управління ілюструють археологічні знахідки від особистих речей української знаті до грошей європейських держав, які були тоді в обігу. У Музеї археології Батурина можна оглянути багато предметів, пов'язаних з добою Івана Мазепи: віконниці та керамічні деталі з оздоблення його палацу, кахлі з родинним гербом гетьмана та різноманітні дорогоцінні речі – фрагменти турецьких порцелянових тарілок, келихи з богемського скла та фрагмент срібної оправы від книги кінця XVII – початку XVIII ст.

Гетьманська столиця в 1708 році повністю була знищена московським військом. У Музеї археології Батурина представлені свідки цієї трагічної події в історії України: ікона «Богоматір з Немовлям», уламок церковного дзвону та фрагмент розірваної гармати із садиби Івана Мазепи.

Музей археології Батурина упродовж багатьох років є окрасою центру міста, що з роками не втрачає популярності серед шанувальників історії [906, С. 2–3].

Література

2009

896. **Герасько М.** Скарби часів минулих / Марина Герасько // Слово «Гетьманської столиці». – 2009. – № 4. – С. 6 : іл.

Експозиції Музею археології.

2013

897. **Желіхівська Н.** Вогнедобування козацької доби / Наталія Желіхівська // Слово «Гетьманської столиці». – 2013. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 4–5.

В експозиції Музею археології Батурина представлено калачеподібне кресало, яке було знайдене в Батурині у 1979 році і датується XVIII ст.

898. **Рибець О.** Козацька нагайка / Олександр Рибець // Слово «Гетьманської столиці». – 2013. – Черв.–лип. (№ 3). – С. 5 : іл.

В експозиції музею представлена дерев'яна рукоятка нагайки початку XVIII ст.

2015

899. **Музей археології Батурина** = Museum of Archeology of Baturyn / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» ; [упоряд. Н. Саєнко]. – Батурин : [б. в.], [2015]. – [8] с. : іл. – Укр., англ.

2018

900. **Сушко Н.** Відкрийте для себе музей археології Батурина! / Наталія Сушко // Голос Присеймів'я. – 2018. – 21 лип. – С. 3 : фот. ; Світ-інфо. – 2018. – 2 серп. – С. 13 : фот.

2019

901. **Желіхівська Н.** З історії глиняної іграшки / Наталія Желіхівська // Світ-інфо. – 2019. – 18 квіт. – С. 13.

В експозиції Музею археології Батурина є три зразки глиняних іграшок, які датуються XVIII ст.

902. **Сушко Н.** Музею археології [Батурина] – 10 років / Наталія Сушко // Світ-інфо. – 2019. – 21 лют. – С. 13.

2021

903. **Солдатова К.** Персні-печатки у діловодстві козацької старшини XVII–XVIII ст. / Каріна Солдатова // Світ-інфо. – 2021. – 3 черв. – С. 13.

Колекція представлена в Музеї археології Батурина

2022

904. **Батюк А.** Випадкові знахідки в археологічній колекції «Гетьманської столиці» / Андрій Батюк // Слово «Гетьманської столиці». – 2022. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 6.

905. **Нікітін С.** Пояси – обов’язковий елемент козацького вбрання / Сергій Нікітін // Світ-інфо. – 2022. – 11 серп. – С. 13.

На прикладі артефактів Музею археології Батурина.

2024

906. **Солдатова К.** До 15-річчя Музею археології Батурина / Каріна Солдатова // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 2–3.



БУДИНОК ГЕНЕРАЛЬНОГО СУДУ (БУДИНОК КОЧУБЕЯ)



Ровесником гетьманської столиці та свідком «столичної» історії Батурина є пам'ятка архітектури – Будинок Генерального суду (будинок В. Кочубея) XVII ст. – унікальний зразок кам'яного зодчества, що увібрав у себе кращі традиції українського будівництва. 6 вересня 1979 року постановою Ради Міністрів УРСР за № 442 споруду взято на державний облік та занесено до Переліку пам'яток національного значення під охоронним номером 1770. Будинок відзначається простою плановою структурою, подібною до звичайної хати (всі кімнати будувалися в одну лінію), притаманною стилю українського бароко.

Залишається відкритим питання про початкове призначення будинку та час його побудови. Деякі дослідники вважають, що він був споруджений в ході облаштування в Батурині гетьманської резиденції Дем'яна Ігнатовича (1669–1672) як канцелярія Генерального суду. Документи ж вперше згадують про будинок як власність генерального судді Василя Леонтійовича Кочубея (1700–1708). Отримавши посаду генерального судді у 1700 році, Кочубей виконував свої



*Фото 60-х років XX ст. З фондової колекції
НІКЗ «Гетьманська столиця».*

владні повноваження, як і інші верховні старшини, у себе вдома. Тому у будь-якому випадку діяльність генерального суду Лівобережної України пов'язана з цією спорудою. Після Василя Леонтійовича кілька десятиліть садибою і будинком володіли його нащадки. В подальшому її власником став гетьман Кирило Розумовський, а після нього – його син Андрій Кирилович. У власності Андрія Розумовського садиба була до 1836 року і використовувалася як адміністративна споруда – управа його економії. Після смерті Андрія Розумовського залишився борг у 200 тис. руб. під заставу батуринської власності. Після двадцяти років чекання ніхто із Розумовських борг державі не сплатив і їхня батуринська економія відійшла до державної казни за борги. Звідти садибу своїх предків викупив Петро Аркадійович Кочубей.

У другій половині XIX ст. відбулася реконструкція будинку за бажанням знаменитого мінералога, праправнука генерального судді Петра Аркадійовича Кочубея, під час

якої була зруйнована під XVII ст., барокові склепіння кімнат замінені на горизонтальні стелі. Старі стіни по зовнішньому периметру були обкладені новою кладкою, а на двох фасадах добудовано невеликі виступи. У власності родини Кочубеїв садиба з будинком перебували до революційних подій 1917 року.

У роки радянської влади унікальна пам'ятка архітектури декілька разів змінювала своє призначення. 12 липня 1925 року в будинку було відкрито музей, експозиція якого була присвячена людині з світовим ім'ям, бджоляру Петру Прокоповичу з нагоди його 150-річчя. З 1932 року в споруді розміщувався батуринський райвійськкомат.

Під час Другої світової війни пам'ятка архітектури XVII ст. була значно пошкоджена. Перше ґрунтовне обстеження будинку В. Кочубея влітку 1960 року провів дослідник архітектури Лівобережної України Михайло Цапенко. Дослідник відніс будинок до числа пам'яток, зведених наприкінці XVII ст.

У 1973 році влада прийняла рішення про реставрацію цієї унікальної пам'ятки архітектури, а за два роки, в 1975-му в будинку було відкрито історико-краєзнавчий музей.

14 червня 1993 р. постановою Кабінету Міністрів України за № 445 від 14.06.1993 року на базі Батуринського історико-краєзнавчого музею було створено Батуринський державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця».

У 2002 році з ініціативи Віктора Ющенка, була розроблена комплексна Програма збереження пам'яток заповідника «Гетьманська столиця», реалізація якої розпочалася у 2003 році. В ході реставрації 2003–2005 років вдалося детально дослідити зовнішні стіни та фундамент будинку. Під час зондажу в жовтні 2003 року виявлено 4 контрфорси різного стану збереження (цегляна кладка для укріплення фундаменту споруди). Вони будувалися вже після спорудження стін будинку, впритул до фундаменту. Наявність контрфорсів вказує на склепінчасте завершення наземного поверху будинку. Під одноповерховим

будинком розміщені великі підвали, що складались з двох кімнат та глибоких ніш, які збереглися без перебудов.

Унікальність пам'ятки архітектури та містобудування Будинку генерального суду (Будинку В. Кочубея) полягає також і в тому, що вона дозволяє уявити планову структуру заміської садиби козацької старшини кінця XVII – початку XVIII ст.

У 2006 році зусиллями колективу «Гетьманської столиці» створена постійна експозиція, що розмістилася в чотирьох залах та двох підвальних кімнатах. Музей знайомить з історією єдиного будинку на території Батурина, що став свідком усіх етапів розвитку гетьманської столиці – її злетів та падінь. Експозицію відкриває зал, що характеризує епоху Гетьманщини: привертають до себе увагу ікона початку XVIII ст. «Ісус Христос Вседержитель», портрети гетьманів, мапи України та Європи, гармата XVIII ст. Тема історії будівництва і перебудов розкрита оригінальними предметами з будинку: прикраси від люстри, замки та ключі з будинку, чудові зразки кахлів, яким була обкладена піч у будинку і які свідчать про бажання господарів не відставати в оздобленні своїх покоїв від самого гетьмана Івана Мазепи на Гончарівці. Предмети козацької доби – пояс представника козацької старшини, срібні натільні хрести, люльки, монети, посуд, портрети генеральних суддів розкривають історію будинку в кінці XVII ст. Особливо глибоко розкривається історія родини Кочубеїв завдяки родовому дереву Кочубеїв, що склали науковці заповідника, родинним портретам. Окрема вітрина присвячена Самійлу Величку. В другому залі реконструйована піч та оформлений куточок робочого кабінету, які створюють атмосферу жилого будинку. Кохання Мотрі та Мазепи, донос Кочубея, доля його родини – цій темі присвячений окремий розділ, центральне місце в якому займають листи гетьмана Івана Мазепи до Мотрі Кочубеїв. Окрасою залу є ікона

«Богоматір», подарована в 1704 році гетьманом Іваном Мазепою церкві м. Жовква. Ікону передав Батурину колекціонер зі Львова Тарас Лозинський. Зацікавить в експозиції і погляд нащадків на ті хвилюючі події – гравюри Василя Лопати, Сергія Якутовича, Федора Константинова, скульптури Андрія Гончара та Віктора Авули. Поетичні, прозові та документальні твори українських та іноземних класиків всебічно трактують ці події. Представлена в музеї колекція старанно, по крихтах, великими зусиллями (адже впродовж століть із Батурина сплановано вивезено все, що хоч чимось нагадувало про гетьманський Батурин) зібрана колективом «Гетьманської столиці».

У підвальних приміщеннях розгорнулась експозиція, що розкриває таку складову роботи Генерального суду, як слідство та ув'язнення – відтворено інтер'єр камери слідства та камери ув'язнення, де розміщені фігури в'язня та військового писаря, виконані з воску [928, С. 6].

Література

2007

907. **Кербут Т. В.** Історія реставрації будинку Генерального судді В. Кочубея в м. Батурині / Т. В. Кербут // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. – Київ, 2007. – Вип. 3. – С. 138–144.

2008

908. **Реброва Н. Б.** Будинок Генерального судді В. Кочубея / Н. Б. Реброва, А. А. Домашенко ; Батурин. держ. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Батурин : [б. в.], 2008. – 11 с. : іл.

2010

909. **Огієвська Р. І.** Історія будинку В. Л. Кочубея в спогадах та документах ХХ ст. / Руслана Іванівна Огієвська // Чернігівські старожитності. – 2010. – Вип. 3. – С. 206–209.

2011

910. **Домашенко А.** Лененди навколо родини Василя Кочубея / Алла Домашенко // Батуринаська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: О. Б. Коваленко та ін.]. – Чернігів, 2011. – Вип. 2 (6). – С. 90–91.

911. **Огієвська Р.** Оригінальні замки з садиби Кочубеїв / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2011. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 8 : іл.

Ковані замки XVII–XVIII ст.

912. **Халимон Н.** Сторож кочубеївської садиби [Д. К. Дяченко] / Наталія Халимон // Слово «Гетьманської столиці». – 2011. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 6 : іл.

2012

913. **Дробязко Н.** Родове дерево Кочубеїв / Наталія Дробязко // Формоутворення культурно-побутового середовища палацово-паркових комплексів другої половини XVIII – початку XX століття : матеріали міжнар. наук. конф. – Чернігів, 2012. – С. 243–252.

Історія родини, яка чотири століття пов'язана з Батурином.

914. **Огієвська Р. І.** Власник батуринської садиби В. П. Кочубей / Р. І. Огієвська // Сіверщина в історії України. – 2012. – Вип. 5. – С. 279–282.

2013

915. **Верба Н.** Оновлений музей запрошує ! / Наталія Верба // Слово «Гетьманської столиці». – 2013. – Черв.–лип. (№ 3). – С. 7 : фот.

Будинок-музей Генерального судді В. Кочубея.

916. **Верба Н.** Чорнильниці з будинку В. Кочубея / Наталія Верба // Слово «Гетьманської столиці». – 2013. – Жовт.–груд. (№ 5). – С. 8 : іл.

917. **Дробязко Н. В.** Життєвий шлях господаря батуринської садиби П. А. Кочубея / Н. В. Дробязко // Сіверщина в історії України. – 2013. – Вип. 6. – С. 327–330.

918. **Огієвська Р. І.** Батуринська садиба Кочубеїв у 1923–1924 роках (за матеріалами Державного архіву Сумської області) / Р. І. Огієвська // Сіверщина в історії України. – 2013. – Вип. 6. – С. 472–474.

919. **Реброва Н.** Будинок генерального судді В. Кочубея: історія пам'ятки / Наталія Реброва // Сіверянський літопис. – 2013. – № 4/6. – С. 65–70.

920. **Реброва Н. Б.** План володінь Кочубея / Н. Б. Реброва // Сіверщина в історії України. – 2013. – Вип. 6. – С. 247–249.

2014

921. **Огієвська Р.** З історії будинку В. Кочубея наприкінці XVII – на початку XIX ст. / Руслана Огієвська // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 72–74.

922. **Реброва Н. Б.** Садиба Кочубея в Батурині, друга половина XVII – початок XX ст. / Н. Б. Реброва // Сіверщина в історії України. – 2014. – Вип. 7. – С. 39–46.

2017

923. **Огієвська Р.** З історії батуринської садиби Кочубеїв / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2017. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 7 : фот.

2018

924. **Дробязко Н.** Справа про вкрадені коралі / Наталія Дробязко // Світ-інфо. – 2018. – 16 серп. – С. 13 : іл.

Коралове намисто XVIII ст. представлене в експозиції Будинку В. Кочубея в Батурині.

925. **Огієвська Р.** З історії батуринської садиби Кочубеїв / Руслана Огієвська // Світ-інфо. – 2018. – 4 жовт. – С. 13.

2019

926. **Герасько М.** Рід Кочубеїв у генеалогічних дослідженнях / Марина Герасько // Сіверянський літопис. – 2019. – № 2. – С. 150–168.

927. **Герасько М. О.** Родина генерального судді В. Л. Кочубея / М. О. Герасько // Сіверщина в історії України. – 2019. – Вип. 12. – С. 129–136.

928. **Дробязко Н.** Віковий свідок історії / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Січ.-лют. (№ 1). – С. 6 : фот.

Будинок Генерального суду (будинок В. Кочубея) XVII ст.

929. **Дробязко Н.** До історії будинку Василя Кочубея / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Лип.-серп. (№ 4). – С. 7.

Додається план підземної частини будинку.

930. **Дробязко Н.** Статки генерального судді Василя Кочубея / Наталія Дробязко // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Трав.-черв. (№ 3). – С. 6.

2020

931. **Реброва Н.** Нові відомості з історії садиби Кочубеїв у Батурині / Наталія Реброва // Сіверянський літопис. – 2020. – № 1. – С. 168–172.

932. **Сердюк Н.** Унікальність садиби Кочубеїв [у Батурині] / Наталія Сердюк // Світ-інфо. – 2020. – 19 берез. – С. 13.

2021

933. **Огієвська Р.** Власність родини Кочубеїв у Батурині / Руслана Огієвська // Світ-інфо. – 2021. – 7 жовт. – С. 13.

934. **Реброва Н. Б.** Рід Кочубеїв у суспільно-політичному та соціокультурному житті України кінця XVIII – початку ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Реброва Наталія Борисівна ; Нац. ун-т «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2021. – 20 с.

2023

935. **Кудлай Т.** Століття з історії Будинку Генерального суду [в Батурині] / Тетяна Кудлай // Світ-інфо. – 2023. – 4 трав. – С. 13.

936. **Огієвська Р.** З історії збереження будинку Василя Кочубея в Батурині / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 4–5.

937. **Огієвська Р.** Кроки до збереження садиби Кочубеїв / Руслана Огієвська // Світ-інфо. – 2023. – 6 лип. – С. 13 ; Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 3.

2024

938. **Різниченко В. Ф.** Господа генерального судді Василя Кочубея в Батурині // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб. ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок, І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод. фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 238–241.

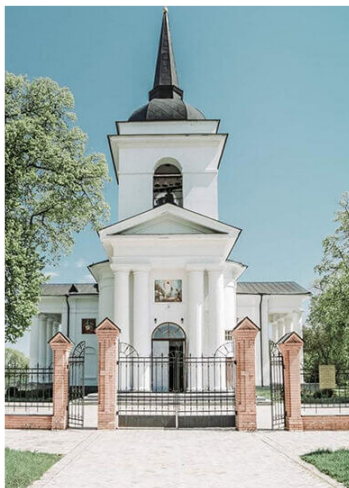
2025

939. **Огієвська Р.** Збереження унікальної архітектурної спадщини / Руслана Огієвська // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 6.

Будинок генерального суду (Будинок В. Кочубея).



ВОСКРЕСЕНСЬКА ЦЕРКВА-УСИПАЛЬНИЦЯ КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО



Воскресенська церква розташована у центрі міста, у межах колишніх земляних укріплень Батуринської фортеці, неподалік від Цитаделі. Будівництво церкви розпочато у 1799 році коштом Кирила Розумовського. Для внутрішнього убранства храму він подарував панікадило, шість срібних визолочених потирів, дерев'яний хрест у перламутровому окладі, привезений з Єрусалима, ікони в коштовних окладах та інші церковні предмети.

Будівля хрещата у плані, з напівкруглою апсидою; стіни розчленовані пілястрами; з трьох боків – монументальні чотириколонні портики тосканського ордеру, західний – із спареними фронтонами. Дзвіниця над притвором із заходу увінчана банею з високим шпилем. Збереглася в первісному вигляді.

Церква мурована, всередині та ззовні потинькована. Лаконізм інтер'єру підкреслюють двері (поч. ХІХ ст.). Церкву прикрашав однарусний іконостас роботи італійських майстрів, знищений атеїстами у 20-х роках минулого століття.



Воскресенська церква-усипальниця
Кирила Розумовського. 1799 р.



Інтер'єр Воскресенської церкви, м. Батуми. Фото кінця XIX – початку XX століття.

У крипті церкви поховано гетьмана України Кирила Розумовського. Над його склепом у 1805 році встановлено пірамідальний надгробок білого карарського мармуру роботи видатного скульптора І. Мартоса. На ньому був висічений барельєф небіжчика, фамільний герб Розумовських із девізом латиною «Славу примножувати справами».

У 1927 р. атеїсти, які мали статус науковців, зруйнували надгробок останнього українського гетьмана, а склеп пограбували. У фондівій колекції заповідника «Гетьманська столиця» збережені декілька його фрагментів.

Наприкінці 20-х років XX ст. приміщення церкви надали народному театру. У буремні роки Другої світової війни під час окупації міста зруйновано баню церковної споруди. У 1950 році проведені ремонтні роботи, в 1970-х роках відновлено іконостас. У 2006–2008 роках здійснена реставрація унікальної пам'ятки церковної архітектури. [945, с. 25–26; 951, с. 5].

Література

2006

940. **Павличко-Олександрович Я.** До питання про іконостас гетьманської церкви Кирила Розумовського у Батурині / Я. Павличко-Олександрович // Матеріали науково-практичної конференції «Культурно-релігійний розвиток Гетьманщини кінця XVII – початку XVIII століття». – Ніжин, 2006. – С. 156–157.

2008

941. **Воскресенська** церква-усипальниця К. Розумовського // Батурин: історія в пам'ятках : путівник / [авт. кол.: Н. Б. Реброва та ін.] ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2008. – С. 73–79 : іл.

2011

942. **Місечко Т.** Мармур, що плаче / Тамара Місечко // Слово «Гетьманської столиці». – 2011. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 7 : іл.

Автор надгробного пам'ятника гетьману К. Розумовському Іван Мартос, який він виконав на замовлення синів Андрія Кириловича та Олексія Кириловича. Він був встановлений в Воскресенській церкві-усипальниці К. Розумовського.

2012

943. **Юрченко С.** До питання про атрибуцію Воскресенської церкви в Батурині / Сергій Юрченко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2012. – Вип. 3 (7). – С. 84–89.

2013

944. **Дзекун К.** Гетьману України Кирилу Розумовському присвячується: з нагоди 210-ої річниці з дня смерті / Катерина Дзекун // Біла хата. – 2013. – 10 січ. – С. 14.

Воскресенська церква в Батурині.

2014

945. **Воскресенська** церква // Батурин : путівник / [редкол.: Н. Б. Реброва та ін.]. – Київ, 2014. – С. 25–26.

946. **Кербут Т.** До питання про реставрацію Воскресенської церкви у Батурині в 50-х рр. ХХ ст. / Тетяна Кербут // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 117–119.

947. **Місечко Т.** До питання про долю надгробка К. Г. Розумовського / Тамара Місечко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 81–86.

2015

948. **Кербут Т.** Відтворений живопис фасадів церкви / Тетяна Кербут // Слово «Гетьманської столиці». – 2015. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 5 : фот.

Про реставраційні роботи у Воскресенській церкві-усипальниці К. Розумовського.

2016

949. **Кіяшко Л.** Поховання Кирила Розумовського [у Воскресенській церкві Батурина] / Любов Кіяшко // Світ-інфо. – 2016. – 17 листоп. – С. 13.

2018

950. **Оксін Т.** До питання відкриття склепу гетьмана України Кирила Розумовського (на основі матеріалів ЦДАВО м. Київ) / Тетяна Оксін // Сіверянський літопис. – 2018. – № 3. – С. 122–126.

951. **Сніжок З.** До історії батуринської Воскресенської церкви / Зоя Сніжок // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 5 : фот.

952. **Сніжок З.** Псаломщик батуринської Воскресенської церкви : [Іван Локтев] / Зоя Сніжок // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 8 : фот.

2019

953. **Сніжок З.** Священники батуринської Воскресенської церкви / Зоя Сніжок // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 7.

2020

954. **Пільтяй Н.** Майстер античного мистецтва Іван Мартос / Наталія Пільтяй // Світ-інфо. – 2020. – 2 лип. – С. 13.

І. Мартос (1754–1835) – скульптор-монументаліст. Народився в Ічні. Створив надгробок гетьмана К. Розумовського у Воскресенській церкві в Батурині.

955. **Пільтяй Н.** Надгробок Кирила Розумовського: реставрація / Наталія Пільтяй Луняк // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 185–189.

956. **Сніжок З.** Воскресенський погост у Батурині / Зоя Сніжок // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 4 : фот.

Процес формування поховань на погості Воскресенської церкви.

957. **Сніжок З.** Місця поховання парафіян батуринської Воскресенської церкви / Зоя Сніжок // Батуринська старовина: зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (голов. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2020. – Вип. 8 (12). – С. 203–207.

958. **Сніжок З.** Хор Батуринської Воскресенської церкви на світлинах першої половини ХХ століття / Зоя Сніжок // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 2 : фот.

2021

959. **Сніжок З.** Хор Воскресенської церкви першої половини ХХ століття / Зоя Сніжок // Світ-інфо. – 2021. – 16 верес. – С. 13.

2023

960. **Оксінь Т.** Минуле Воскресенської церкви Батурина у світлинах 1940-х років / Тетяна Оксінь // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Трав.–черв. (№ 3). – С. 7.

961. **Оксінь Т.** Могила гетьмана Кирила Розумовського / Тетяна Оксінь // Світ-інфо. – 2023. – 16 листоп. – С. 13.

2024

962. **Оксінь Т.** До питання дослідження Воскресенської церкви-усипальниці К. Г. Розумовського у 1962 р. / Т. Оксінь // Ніжинська старовина. – 2024. – Вип. 31 (34). – С. 20–23 : іл.

963. **Оксінь Т.** До питання дослідження могили гетьмана Кирила Розумовського в Батурині: уведення в науковий обіг витягу з листа М. Вайнштейна від 30. 06. 1927 р. / Тетяна Оксінь // Сіверянський літопис. – 2024. – № 4. – С. 100–103.

2025

964. **Оксінь Т.** До історії відкриття поховання гетьмана Кирила Розумовського / Тетяна Оксінь // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Січ. –лют. (№ 1). – С. 6.



ПАМ'ЯТНИК ЖЕРТВАМ БАТУРИНСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ 1708 РОКУ



10 квітня 2004 року на території Цитаделі в пам'ять про мужніх захисників Гетьманської столиці, що прийняли мученицьку смерть, не дивлячись на вік та стать, було урочисто відкрито «Пам'ятник жертвам Батуринської трагедії 1708 року». Автори проєкту – народний художник України Анатолій Гайдамака, заслужений скульптор України Микола Обезюк.

«Пам'ятник жертвам Батуринської трагедії 1708 року» – пам'ятка історії національного значення. Величезний кам'яний хрест із бронзовою фігурою розп'ятого Ісуса Христа. Такий він, цей вражаючий і водночас суворий пам'ятник. Символ розп'ятого і воскреслого Батурина, розп'ятої і воскреслої України. Встановлений пам'ятник поруч із центром селища, на високому пагорбі над Сеймом. Саме тут і була Батуринська фортеця.

Література

2005

965. **Антоненко П.** Батурин. Воскресіння / П. Антоненко // Слово Просвіти. – 2005. – 6–12 трав. – С. 4.

Відкриття Пам'ятника жертвам трагедії 1708 р. у Батурині.

2007

966. **Кербут Т.** Відбудуємо гетьманський Батурин / Тетяна Кербут // Слово «Гетьманської столиці». – 2007. – Листоп.–груд. (№ 7). – С. 3 : фот.

Встановлення Пам'ятника жертвам Батуринської трагедії 1708 року.

2013

967. **Копил М.** Пам'ятки українського козацтва в Державному реєстрі нерухомих пам'яток України: реалії та перспективи / Михайл Копил // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні : зб. наук. ст. – 2013. – Вип. 22, ч. 1. – С. 252–257.

С. 253 : Згадується Пам'ятник жертвам Батуринської трагедії 1708 року.

2014

968. **Пам'ятник** жертвам Батуринської трагедії 1708 року // Батурин : путівник / [редкол.: Н. Б. Реброва та ін.]. – Київ, 2014. – С. 43.

969. **Паскал Ж.** «Гетьманська столиця» в Батурині як складова історико-культурної спадщини та музейної справи в Україні / Жанна Паскал // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7–9 квіт. 2015 р. / редкол.: Тюрменко І. І. [та ін.]. – Київ, 2015. – С. 61–64.

С. 63 : Згадується Пам'ятник жертвам Батуринської трагедії 1708 року.

2019

970. **Кербут Т.** Пам'ятник жертвам Батуринської трагедії [1708 р.] / Тетяна Кербут // Світ-інфо. – 2019. – 2 трав. – С. 13.

2024

971. **Хармак М.** «Вчора – Батурин, сьогодні – Буча». Виставковий проєкт національного заповідника «Гетьманська столиця» по меморизації загиблих у російсько-українських війнах 1708 та 2022 років / Марина Хармак // Музей та соціум: діалог, взаємообмін, формування ідентичності : зб. матеріалів всеукр. наук. конф. з проблем музеєзнавства, присвяч. 175-річчю від заснування Дніпропетров. нац. іст. музею ім. Д. І. Яворницького 18–19 квіт. 2024 р. – Дніпро, 2024. – С. 103–104.

С. 103 : Згадується Пам'ятник жертвам Батуринської трагедії 1708 року.

ПАЛАЦ ГЕТЬМАНА КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО



Палац гетьмана Кирила Розумовського – видатна пам'ятка національного значення доби класицизму. Він є головною окрасою, візитною карткою та символом Батурина. В Україні це єдина архітектурна споруда, зведена геніальним архітектором Чарльзом Камероном.

В 1794 році Кирило Розумовський повернувся до Батурина і створив там грандіозний палацово-парковий комплекс. Упродовж 1799–1803 років тривали масштабні будівельні роботи.

Центральною спорудою архітектурного ансамблю був палац. Два флігелі (перший – для гостей гетьмана, другий – для прислуги) розташовувались обабіч палацу на деякій відстані і поєднувались з ним декоративною металевою огорожею.



Триповерховий палац був домінантою усього комплексу. Перший поверх був вирішений у стилі римської архаїки.

Головний фасад прикрасив стрункий портик із восьми колон іонійського ордеру. Звідси відкривається вид на заплаву Сейму, помережану луками й лісами.

Кожний поверх палацу мав своє функціональне призначення. У підвальному поверсі планувалося розмістити гардеробні кімнати й комори, на першому поверсі – кабінети, каплиця, на другому – зала для урочистих прийомів, парадна їдальня, бібліотека, на третьому – спочивальні.



Інтер'єр прикрашали ліпниною, розписами і плафонами, картинами й скульптурами роботи кращих майстрів тієї доби.

Усе змінилося після смерті Кирила Розумовського в січні 1803 року. Оздоблювальні роботи було припинено, а палац невдовзі залишився без належного догляду.

У 1824 р. пожежа знищила майже всі інтер'єри споруди.

1908 року на XIV Археологічному з'їзді в Чернігові було порушено питання про подальшу долю палацу. У 1909 році Батурин відвідав правнук Кирила Розумовського Каміл Розумовський, який виділив кошти на реставрацію палацу, де хотів створити Музей народного мистецтва.



Подальші трагічні події у світі й країні надовго відвернули увагу наукової спільноти й художньої громадськості від цього шедевра. У серпні 1923 року споруда постраждала від сильної пожежі. На початку XX ст. були вщент зруйновані флігелі.

Під час Другої світової війни значних втрат зазнали фасадні стіни та архітектурно-декоративні елементи пам'ятки.

У другій половині XX ст. було здійснено кілька спроб відновлення палацу, які підтримали його стан, але жодна реставрація не була завершена.

Лише у 2002 році була розроблена комплексна програма збереження пам'яток заповідника «Гетьманська столиця», реалізація якої розпочалася з 2003 року.

22 серпня 2009 року стало знаменним для жителів Батурина та України, адже після довготривалої реставрації 2003–2008 років палац українського гетьмана урочисто відкрито для відвідування.

Палац зустрічає гостей портретами гетьмана Кирила Розумовського та архітектора палацу Чарльза Камерона. Поміж ними в ніші розмістилась скульптура музи Полігімнії (покровителька ліричної поезії, гімнів та красномовства – винахідниця ліри). Її постать сприймається як гімн самовідданості тих, хто будував палац, та всіх тих, хто відродив його з руїн і вселив у нього життя.



На першому поверсі представлено експозицію портретів родини Розумовських, виготовлених українськими художниками з оригіналів, що зберігаються у нащадків Кирила Розумовського. Представлено також оригінали XVIII–XIX ст. На першому поверсі палацу відвідувачі мають змогу ознайомитися з історичним минулим гетьманського Батурина через призму державницької діяльності Кирила Розумовського та історію будівництва і реставрації палацово-паркового ансамблю в Батурині. Інтер'єри другого поверху, відновлені за аналогами збережених робіт Чарльза Камерона, захоплюють витонченою композицією, гамою кольорів – усе тут: і розпис,

ліпнина стелі і стін, і освітлювальні прилади, і паркет, і штори, – виготовлялися за зразками XIX ст. Історичні джерела, зокрема – план, підписаний Чарльзом Камероном, зберегли інформацію про функціональне призначення кімнат цього поверху. Відповідно до цього і здійснювалася музеєфікація. На другий поверх проводить Мельпомена – муза трагедії (скульптура встановлена на сходовій клітині), а в першій залі другого поверху гостей зустрічають Евтерпа (муза ліричної поезії і музики) і Талія (муза комедії та легкої поезії).

Наступна зала, згідно з експозицією Камерона, – житлова кімната для гостей. Тут представлено м'який куточок XIX ст. у стилі неорококо.

Далі розташована зала, що призначалася для урочистих прийомів і має назву «Гетьманська». В її оформленні використано гетьманську символіку.

Чільне місце в експозиції займає крісло гетьмана. Сучасні майстри-реставратори відтворили точну копію крісла.

Поруч з Гетьманським залом представлена експозиція – «Робочий кабінет Розумовського».

Відомо, що впродовж багатьох років гетьман зберігав у себе кілька речей, які нагадували йому про родину та батьківщину. У залі, де Кирило Розумовський планував влаштувати свій кабінет, оформлено його куточок – стіл XIX ст., на ньому письмове приладдя італійської майстерні Бедіньє XVIII ст., годинники та комод тієї епохи, порцеляна XIX ст. – скринька фірми «Мейсен» та статуетка «Галантний танець».

Поряд з кабінетом – бібліотека, де планувалося розмістити унікальну бібліотеку Розумовських, яка на 1774 рік нараховувала 2000 примірників.

Наступна «Антична зала», що мала слугувати парадною їдальнею, вишукано декорована ліпниною та сюжетами давньогрецької міфології. Інтер'єри та елементи оздоблення виготовлені у єдиному стилі неогрек. Розписана стеля – рідкісний приклад завершеної художньої роботи. Сонячне

світло, що проходить крізь вікна, підкреслює довершеність стелі і склепіння. Архітектурне і мистецьке вирішення гармонує з предметами інтер'єру. Центром є бенкетний стіл та двадцять стільців, виготовлених за зразками меблів XVIII–XIX ст. сучасними українськими майстрами.

Органічним у просторі «Античної зали» є мармуровий камін, прикрашений камінною трійкою (Франція, кін. XIX ст.) та годинником «Амур та Психея».



Позолочені бронзові канделябри XIX ст. на одинадцять свічок є вишуканою окрасою зали і дають уявлення про урочисте освітлення парадної їдальні.

Інтер'єр прикрашено ліпниною, розписами і плафонами, відтвореними за відповідними зразками минулих століть.

Сьогодні гетьманський палац є своєрідним символом Батурина, важливим туристичним об'єктом України, осередком проведення різноманітних культурно-мистецьких заходів, центром популяризації історії Гетьманщини.

Плідна та багатогранна активна діяльність працівників НІКЗ «Гетьманська столиця» та небайдужих до історії людей стали запорукою створення та подальшого формування музейної експозиції у гетьманському палаці. Колектив постійно працює над створенням нових виставок, головною метою яких є розкриття важливості періоду Гетьманщини, правдивого висвітлення визначних діячів нашої історії та ролі гетьманського Батурина в історії України [988, с. 58–74].

Література

1999

972. **Пасько І. В.** До історії Батуринського палацу / І. В. Пасько // Український археографічний щорічник. – 1999. – Вип. 3/4. – С. 253–263.

2001

973. **Горностаєв Ф.** Старовинні садиби України : [гетьманський палац у Батурині] / Федір Горностаєв // Хроніка–2000. – 2001. – Вип. 41/42. – С. 341–374.

2004

974. **Палац** Кирила Розумовського в Батурині // 100 найвідоміших шедеврів України / під ред. Марини Русяєвої. – Київ : Автограф, 2004. – С. 431–434.

2005

975. **Батуринський** палац, його історія, руйнування і реставрація / передм. С. І. Дьоміна. – Київ : Воля, 2005. – 29, [2] с. : іл.

976. **Петренко Г.** «Диво-палац» над Сеймом / Григорій Петренко // Видатні діячі Батуринського краю : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 230-ій річниці з дня народж. П. І. Прокоповича (2–3 черв. 2005 р.) / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Батурин. держ. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2005. – С. 87–89.

2006

977. **Про надання** згоди на передачу до державної власності пам'ятки архітектури «Палац Кирила Розумовського» [у Батурині] : рішення Черніг. облради від 24 січ. 2006 р. // Деснянська правда. – 2006. – 2 лют. – С. 6.

978. **Кербут Т. В.** Історія реставрації палацу К. Розумовського в Батурині / Т. Кербут // Історико-культурне надбання Сіверщини у контексті історії України : матеріали п'ятої наук.-практ. конф. (18–19 трав. 2006 р.). – Глухів, 2006. – С. 228–232.

2007

979. **Матушак І.** Легенди Батурина. Зачарований палац / Ірина Матушак // Слово «Гетьманської столиці». – 2007. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 7 : фот.

980. **Сім чудес Чернігівщини.** Палац Кирила Розумовського в Батурині // Сіверщина. – 2007. – 20 груд. – С. 6.

2009

981. **Реброва Н. Б.** Палацово-парковий ансамбль гетьмана України Кирила Розумовського / Н. Б. Реброва. – Чернігів, 2009. – 56 с.

2011

982. **Бутенко Т.** Кабінет палацу К. Розумовського / Тетяна Бутенко // Слово «Гетьманської столиці». – 2011. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 4 : фот.

983. **Дзекун К.** Годинники в експозиції палацу / Катерина Дзекун // Слово «Гетьманської столиці». – 2011. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 6 : фот.

984. **Цапко Ю.** Парадна їдальня палацу [К. Розумовського] / Юлія Цапко // Слово «Гетьманської столиці». – 2011. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 5 : фот.

2012

985. **Цапко Ю.** Картинні зібрання родини Розумовських / Юлія Цапко // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Верес.–жовт. (№ 4). – С. 2–3 : іл.

Створена картинна галерея в палаці К. Розумовського відтворює епоху життя та діяльності гетьмана, його політичні орієнтири, смаки та уподобання.

2014

986. **Герасько М. О.** Щодо особливостей побудови палацово-паркового комплексу К. Г. Розумовського в Батурині / Герасько М. О. // Розумовські зустрічі : зб. наук. пр. / Ін-т законодавства Верхов. Ради України [та ін.] ; [редкол.: Є. І. Бородін та ін.]. – Вип. № 1. – Чернігів, 2014. – С. 188–194.

987. **Мірошниченко О.** Дерев'яний палац Кирила Розумовського у Батурині / О. Мірошниченко // Ніжинська старовина. – Вип. 20 (23). – С. 121–127.

988. **Палацово-парковий ансамбль К. Розумовського** // Батурин : путівник / [редкол.: Н. Б. Реброва та ін.]. – Київ, 2014. – С. 58–74.

989. **Саєнко Н.** До питання про облаштування палацово-паркового ансамблю К. Г. Розумовського у Батурині / Наталія Сасенко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2014. – Вип. 4 (8). – С. 58–61.

2016

990. **Кербут Т.** Про руїни палацу Кирила Розумовського [у Батурині] / Тетяна Кербут // Світ-інфо. – 2016. – 4 серп. – С. 13.

2018

991. **Шепель І.** «Кампанья ді Рома» / Ірина Шепель // Світ-інфо. – 2018. – 20 груд. – С. 13.

Історія однойменної оригінальної картини ХІХ ст. польського художника Генрика Цєшковського, яка розміщена в експозиції палацу К. Розумовського.

2019

992. **Кіяшко Л.** Архітектор Микола Львов / Любов Кіяшко // Світ-інфо. – 2019. – 21 лют. – С. 13.

У 1800 році керував роботами з будівництва палацу К. Розумовського.

993. **Оксін Т.** «З гетьманських покоїв у Батурині» / Тетяна Оксін // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 8 : фот.

Оздоблення палацу К. Розумовського кахлями, ліпниною.

994. **Сидорова В.** Палац Кирила Розумовського: 10 років крок за кроком / Вікторія Сидорова // Деснянська правда. – 2019. – 15 серп. – С. 1, 3.

995. **Фурсова Ю.** Гетьманські зали. Ренесанс / Ю. Фурсова // Україна молода. – 2019. – 9–10 серп. – С. 14 : фот.

Палац Кирила Розумовського у Батурині.

996. **Фурсова Ю.** До питання дослідження садиби гетьмана Кирила Розумовського в Батурині на вулиці Київській: (на матеріалах ЦДІАК України, м. Київ) / Юлія Фурсова // Сіверянський літопис. – 2019. – № 1. – С. 47–50.

997. **Фурсова Ю.** Невідоме зображення гетьманського палацу / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 4 : іл.

Гетьманський палац К. Розумовського. Малюнок Л. Тюргейм, 1819 р.

998. **Фурсова Ю.** Ювілей палацу Кирила Розумовського // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Лип.-серп. (№ 4). – С. 1–2.

10 років з часу відкриття для відвідувачів після відбудови.

2020

999. **Оксін Т.** З історії реставрації палацово-паркового ансамблю Кирила Розумовського в Батурині у 1947–1949 рр. / Тетяна Оксін // Сіверянський літопис. – 2020. – № 1. – С. 188–192.

1000. **Оксін Т.** Реставрація палацу Кирила Розумовського у 1947–1949 рр. / Тетяна Оксін // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Лип.-серп. (№ 4). – С. 6 : фот.

1001. **Пільтяй Н.** Крилаті янголи в експозиції палацу Кирила Розумовського // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 5 : фот.

1002. **Фурсова Ю. В.** Палацово-парковий ансамбль гетьмана України Кирила Розумовського / Фурсова Ю. В. ; Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця». – Мена : Домінант, 2020. – 12 с.

1003. **Цікаве** про Палац гетьмана Кирила Розумовського [в Батурині] // Світ-інфо. – 2020. – 5 берез. – С. 13 : фот.

2021

1004. **Оксін Т.** Історичні віхи палацу у Батурині через живопис / Тетяна Оксін // Порадник. – 2021. – 21 трав. – С. 5.

1005. **Оксінь Т.** Фото першої реставрації палацу Кирила Розумовського / Тетяна Оксінь // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 5 : фот.

1006. **Фурсова Ю.** Невідоме зображення гетьманського палацу / Юлія Фурсова // Світ-інфо. – 2021. – 4 лют. – С. 13.

У статті йдеться про мемуари Лулу Тюргейм «Мое життя. Спогади із великосвітської Австрії 1788–1852 рр.». Ілюстрації, зроблені авторкою, – джерело для створення наукової реконструкції гетьманського палацу К. Розумовського в Батурині.

1007. **Фурсова Ю.** Паркова складова садиби Кирила Розумовського [в Батурині] / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2021. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 6.

2022

1008. **Оксінь Т.** Фото першої реставрації палацу Розумовського / Тетяна Оксінь // Світ-інфо. – 2022. – 3 лют. – С. 13 : фот.

2023

1009. **Оксінь Т.** З історії палацу Кирила Розумовського / Тетяна Оксінь // Слово «Гетьманської столиці». – 2023. – Січ.–лют. (№ 1). – С. 5.

1010. **Фурсова Ю.** Господарська складова гетьманської садиби / Юлія Фурсова // Світ-інфо. – 2023. – 2 берез. – С. 13.

2024

1011. **Фурсова Ю.** Палац гетьмана Кирила Розумовського: 15 років діяльності музею / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2024. – Лип.–серп. (№ 4). – С. 1.

2025

1012. **Фурсова Ю.** Палац гетьмана України Кирила Розумовського як місце для проведення дитячих творчих конкурсів / Юлія Фурсова // Слово «Гетьманської столиці». – 2025. – Серп.–верес. (№ 4). – С. 7 : фот.

БАТУРИНСЬКИЙ МИКОЛО-КРУПИЦЬКИЙ МОНАСТИР



До складу заповідника «Гетьманська столиця» входить комплекс Батуринського Микола-Крупицького монастиря. Ця унікальна пам'ятка історії та архітектури включає: Дзвіницю 1825 року, що є пам'яткою національного значення, Спасо-Преображенську теплу церкву 1803 року та келії з трапезною 1834 року, які є пам'ятками місцевого значення.

Монастир розташований на околиці с. Осіч, за 9 км від Батурина. Це один з найстаріших і найшанованіших монастирів доби Гетьманщини. Його історію не можна відділити від історії гетьманської столиці – Батурина. За монастирськими переказами, записаними в XVII ст., чоловічу обитель було засновано за давньоруської доби на місці явлення ікони святителя Миколи Чудотворця.

Під час татаро-монгольської навали монастир був зруйнований і спустошений.

Особливого значення обитель набула після перенесення до Батурина гетьманської резиденції. Він став одним із значних

релігійних центрів Лівобережної України. Козацька старшина захищала служителів обителі від усяких утисків, підтримувала його матеріально, а гетьмани видавали універсали на маєтності. Серед побожних меценатів монастиря – Богдан Хмельницький, Дем'ян Многогрішний, Іван Самойлович, Іван Мазепа. Монастир шанували і запорозькі козаки, і українська шляхта.

У 80–90-х роках XVII ст. настоятелем обителі був видатний церковний діяч, богослов і письменник Димитрій Туптало, згодом канонізований Православною Церквою. Саме тут він працював над своїми славнозвісними «Четьми Мінеями». У 1691 році з ініціативи Димитрія Туптала і за підтримки гетьмана Івана Мазепи до монастиря було перенесено часточку мощів святої Варвари. З Миколаївським Крупицьким монастирем пов'язане побожне служіння відомих представників духівництва: Ісакія Григоровича, Феодосія Гугуревича, Гедеона Одорського, Феодосія Углицького, Іларіона Мігури, Володимира Сокальського.

Поступово сформувався величний архітектурний ансамбль обителі. Гетьмани України від Богдана Хмельницького до Кирила Розумовського дарували монастирю землі й привілеї, що дозволяло йому розбудовуватися і процвітати. За час свого існування монастирський комплекс доповнювався, перебудовувався, неодноразово ремонтувався. Спершу всі монастирські споруди були дерев'яними. Про укріплення та інші будівлі монастирського комплексу відомо із зображення Крупицько-Батуринського Святомиколаївського монастиря кінця XVII – початку XVIII ст. На малюнку показана огорожена територія обителі з мурованим Миколаївським собором та дерев'яними спорудами: церквою, келійними корпусами, будинком настоятеля, криницею та іншою забудовою. Укріпленнями монастиря слугувала дерев'яна огорожа на стовпах із трьома кутовими вежами, винесеними за лінію монастирської стіни для ведення фронтального

вогню. Окрім дерев'яної стіни, що обмежувала центральну частину монастирської садиби, на малюнку зображені ділянки огорожі господарського подвір'я та частоколу, який прикривав підступи до обителі з північного сходу. У монастирський двір вело дві брами: парадна, з двоповерховим надбрамним корпусом – з боку Сейму, та північна – у нижньому ярусі двоповерхової дзвіниці.

У 1680 році коштом генерального судді Івана Домонтовича у стилі українського бароко було зведено Миколаївський собор. Храм був розписаний чудовими фресками. Довжина його від вівтаря до західних дверей сягала близько 36 м, ширина – 28 м, висота до хреста – 45 м. Храм мав три престоли. На початку XVIII ст. в Миколаївському соборі було встановлено багаторусний іконостас, прикрашений пишним різбленням і позолотою. Він являв собою рідкісний зразок повного високого барокового іконостасу. Місцем поховання видатних ігуменів монастиря була крипта, яка знаходилася під вівтарем Миколаївського собору. Сліди її були виявлені під час розкопок решток храму у 2000 році. Могили монахів знаходилися і ззовні собору, біля південної його стіни [1019, с. 3]. В 1930 році відомий дослідник дерев'яної архітектури Стефан Таранушенко здійснив фахове обстеження Миколаївського собору і завдяки йому маємо унікальні фото внутрішнього вигляду храму та іконостасу, а також його креслення.

Протягом 1801–1803 років було зведено кам'яну теплу трапезну Спасо-Преображенську церкву на місці старої



Миколаївський собор
Крупницько-Батуринського
монастиря (не зберігся).
Фото початку XX ст.

дерев'яної. Зазнала значних перебудов у 1858 році. Зараз церква одноповерхова, Т-подібна в плані, безапсидна, має високий, складного абрису вальмовий дах. Західний фасад, обернений до парадного монастирського двору, симетричний, має по центру лоджію з чотириколонним портиком тосканського ордера, високим трикутним фронтоном. Такі самі лоджії, але без фронтонів, є на північному і південному фасадах. Первісно вони мали огорожі у вигляді балюстради. Стіни потиньковані та побілені, вікна та ніші мають аркові завершення. У 1999–2002 роках проводились реставраційні роботи будівлі. У приміщенні церкви зберігається чудотворна ікона Святого Миколая.

Важливою домінантою монастирського комплексу є дзвіниця, яку видно з обох берегів та заплави р. Сейм. Збудували її у 1823–1825 роках. У 1853 роках дзвіницю розібрали до підмурків і збудували заново на первісному фундаменті. Представляє традиційний для України тип триярусної дзвіниці. Висота – 31, 05 м. Нижній четверик двоповерховий, у нижньому поверсі – арка проїзду, верхній – глухий. Восьмерик має високі аркові отвори для дзвонів за сторонами світу.

На південь, навпроти західного фасаду теплої церкви, зведено в 1834 році келії з трапезною, що формують західний бік монастирського двору.

Монастиреві належала унікальна бібліотека, окрасою якої була Острозька Біблія. Тут зберігалися гетьманські універсали, починаючи від Богдана Хмельницького до Кирила Розумовського. Історичним раритетом для сучасних дослідників є синодик Микола-Крупицького монастиря – важливе джерело з історії Лівобережної України XVII–XIX ст.

На некрополі монастиря знайшли вічний спокій багато відомих людей: Адам Зернікау, Фома Дусик – особистий лікар гетьмана Кирила Розумовського.

За радянської влади монастир було закрито (1922), церковне начиння та бібліотеку розграбовано. Миколаївський

собор знищено за наказом радянських урядовців у 1935 році. Під час Другої світової війни дзвіницю монастиря двічі намагалися підірвати, але це не вдалося – дзвіниця витримала вибухи й залишилася непошкодженою. Після війни на території монастиря розміщалася адміністрація колгоспу. У келіях обителі працювала школа.

У наш час обитель переживає друге народження.

У жовтні 1999 року Батуринський Миколо-Крупницький монастир було відновлено як жіночий. Звідусіль до обителі приїздять паломники, аби помолитися біля чудотворної ікони Святого Миколая [1024, с. 84–88].

Література

2001

1013. **Зіневич А.** Третє народження святої обителі / А. Зіневич // Деснянська правда. – 2001. – 12 черв. – С. 3.

Відродження Батуринського Миколо-Крупницького монастиря.

2006

1014. **Дробязко Н.** Дещо до історії Батуринського Миколо-Крупницького монастиря / Н. Дробязко // Матеріали науково-практичної конференції «Культурно-релігійний розвиток Гетьманщини кінця XVII – початку XVIII століття». – Ніжин, 2006. – С. 46–49.

1015. **Кіяшко Л. Г.** Батуринський Миколо-Крупницький монастир: вчора, сьогодні, завтра / Л. Г. Кіяшко // Могилянські читання : зб. наук. пр. 2005 / Нац. Києво-Печер. іст.-культур. заповідник ; [ред. рада: В. М. Колпакова (відп. ред.) та ін.]. – Київ, 2006. – С. 206–215 : іл.

1016. **Тимошенко К.** З історіографії Крупницько-Батуринського монастиря / К. Тимошенко // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи. – Чернігів, 2006. – С. 166–168.

2007

1017. **Кербут Т.** Відбудуємо гетьманський Батурин. Відбудова святині / Тетяна Кербут // Слово «Гетьманської столиці». – 2007. – Трав.–черв. (№ 4). – С. 5 : фот.

Про Миколо-Крупицький монастир.

2009

1018. **Коваленко В. П.** Про час заснування Батуринсько-Крупицького Свято-Миколаївського монастиря / В. П. Коваленко // Чернігівські старожитності. – 2009. – Вип. 2. – С. 159–164 : фот.

2012

1019. **Кіяшко Л.** Миколаївська церква [Батуринського Миколо-Крупицького монастиря] / Любов Кіяшко // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Берез.–квіт. (№ 2). – С. 3 : фот.

1020. **Кіяшко Л.** Настоятелі Батуринського Миколаївського Крупицького монастиря доби Гетьманщини / Любов Кіяшко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2012. – Вип. 3 (7). – С. 29–30.

1021. **Потребенко А.** Поховання Хоми Дуссика у скиту Батуринського Миколаївського Крупицького монастиря / Альона Потребенко // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2012. – Вип. 3 (7). – С. 81–89.

1022. **Рига Д.** Монастирі Новгород-Сіверської єпархії (1785–1797 рр.) / Данило Рига // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2012. – Вип. 3 (7). – С. 62–65.

С. 63 : Згадується Батуринський Миколо-Крупицький монастир.

1023. **Терех М.** Земельні пожалування і благодійні пожертви Батуринському Миколаївському Крупицькому монастирю / Микола Терех // Батуринська старовина : зб. наук. пр. / Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця» [та ін.] ; [редкол.: Н. Б. Реброва (відп. ред.) та ін.]. – Чернігів, 2012. – Вип. 3 (7). – С. 31–34.

2014

1024. **Батуринський** Миколо-Крупицький монастир // Батурин : путівник / [редкол.: Н. Б. Реброва та ін.]. – Київ, 2014. – С. 84–88.

2018

1025. **Кіяшко Л.** Доля Батуринського Миколаївського Крупицького монастиря на початку ХХ ст. // Слово «Гетьманської столиці». – 2018. – Трав.–чер. (№ 3). – С. 6 : фот.

2019

1026. **Кіяшко Л.** Дослідження сакральних пам'яток Батурина в ХХ ст. / Любов Кіяшко // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 2 : фот.

Згадується Батуринський Миколо-Крупицький монастир.

1027. **Саєнко Н.** Батуринські монастирі / Наталія Саєнко // Слово «Гетьманської столиці». – 2019. – Верес.–жовт. (№ 5). – С. 3 : фот.

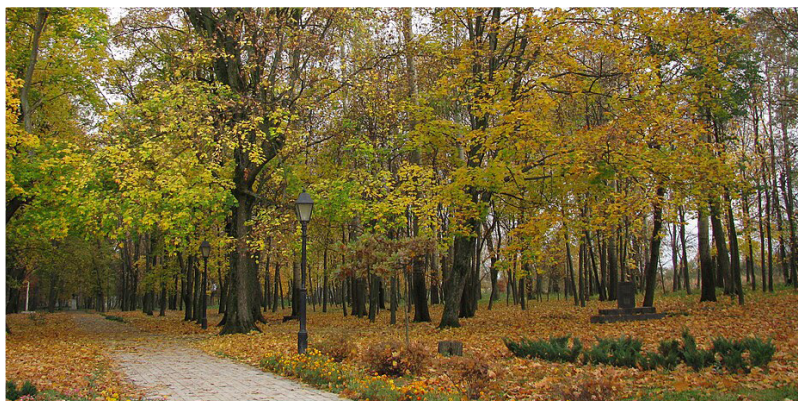
2020

1028. **Дробязко Н.** Земельні непорозуміння [Батуринського Миколо-Крупицького монастиря] / Наталія Дробязко // Світ-інфо. – 2020. – 15 жовт. – С. 15.

1029. **Кіяшко Л.** Батуринський Миколаївський Крупицький монастир. Його доля на початку ХХ століття / Любов Кіяшко // Світ-інфо. – 2020. – 23 січ. – С. 13.

1030. **Остраниця Є.** Батуринський Миколо-Крупицький монастир – духовна скарбниця Північно-Дніпровського Лівобережжя / Євгенія Остраниця // Ніжинська старовина. – 2020. – Вип. 28 (31). – С. 120–126 : іл.

БАТУРИНСЬКИЙ ПАРК «КОЧУБЕЇВСЬКИЙ»



До складу Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» входить пам'ятка садово-паркового мистецтва XVII ст. місцевого значення – парк «Кочубеївський». Він – невід'ємна складова садиби генерального судді Василя Кочубея, і за своїм ландшафтним стилем та сприйняттям є пейзажним витвором мистецтва. Сам парк буває шелестом листя на деревах, різноманіттям квітів, трав, насаджених самою природою. На території парку «Кочубеївський» налічується до 20-ти видів дерев, найшановнішим з яких є дуб. Ці багатовікові дерева – живі свідки різних історичних подій, вони є героями народних переказів, легенд та спогадів, пов'язаних з багатьма відомими історичними постатями.

Ці дерева мають символічну і естетичну цінність, викликають почуття захоплення і творчого натхнення, вражають своєю міцністю та життєздатністю, пов'язують минуле з майбутнім через сучасне. Не злічити, скільки часу минуло відтоді, як дубове коріння переплелось з батуринською землею, які події відшуміли біля цих величних і мовчазних свідків.

У батуринському парку «Кочубеївський» збереглися багатомістові дуби. Їх середній вік сягає понад 300 років і вони є свідками багатьох історичних подій гетьманського Батурина, зокрема, і романтичного кохання гетьмана Івана Мазепи і красуні Мотрі Кочубей. Романтична історія їхніх взаємин розгорталася під кремезним дубом, що вкривав своєю прохолодою тремтливим кохання. Цей свідок людського щастя, котрого місцеві прозвали «Дубом Мотрі», шелестів своїм листям на Кочубеївщині ще в ХХ ст. Та час не



Багатомістовий дуб на території парку «Кочубеївський».

був милостивим до мовчазного свідка палких зізнань: в 70-х роках ХХ ст. легендарний «Дуб Мотрі» згорів від влученої в нього блискавки.

Дубами парку «Кочубеївський», які перенесли безліч буреломів та негод і ще, мабуть, багато побачать на своєму віку, можна помилуватися і сьогодні. Наприклад, росте в парку канадський дуб (*Quercus rubra*), якого ще називають червонолистим – по кольору листя в осінню пору. Їх на території парку налічується біля десяти, а орієнтовний вік цих дубів – до 150 років. За формою листя дубів може бути лопатевим чи зубчастим. Гілки, як правило, зігнуті. Звивистість дуба має наукове пояснення – пагони дерева тягнуться до сонця, і з цієї причини змінюють свій напрямок в залежності від погоди, періоду року і часу доби. Коренева система дубів відмінно розвинена, коріння його не менш потужне, ніж він сам, і йде глибоко в землю.

Багатомістові дерева – об'єкти охорони держави. На відміну від кам'яниць, скульптур чи археологічних решток вони живі,

тому потребують щоденного догляду, лікування за новітніми технологіями. Саме ці завдання успішно виконують працівники паркових відділів НІКЗ «Гетьманська столиця» [1035, с. 13].

2012

1031. **Хаценко Т.** Виставки в парку «Кочубеївський» / Тетяна Хаценко // Слово «Гетьманської столиці». – 2012. – Берез.-квіт. (№ 2). – С. 4 : фот.

2014

1032. **Парк «Кочубеївський»** // Батурин : путівник / [редкол.: Н. Б. Реброва та ін.]. – Київ, 2014. – С. 52–53.

2017

1033. **Дробязко Н.** Поховання на території парку «Кочубеївський» / Наталія Дробязко // Карнабідівські читання : зб. наук. пр. / Нац. архітектур.-іст. заповідник «Чернігів стародавній» [та ін.]. – Чернігів, 2017. – Вип. 1/3. – С. 42–46.

2018

1034. **Кербут Т.** Парк «Кочубеївський» Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» / Т. Кербут, М. Горілий // Історичні, правові та природоохоронні аспекти збереження пам'ятних багатовікових дерев : матеріали III міжнарод. наук.-практ. конф. (18–20 квіт. 2018 р., Чигирин) / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 36–38.

2019

1035. **Куштурна Н.** Нестаріючі дуби – витвори природи / Наталія Куштурна // Слово Гетьманської столиці». – 2019. – Січ.-лют. (№ 1). – С. 8 ; Світ-інфо. – 2019. – 5 груд. – С. 13.

2023

1036. **Гірман О.** Вікові дуби парку «Кочубеївський», як раритетна компонента флори Національно історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» / Олександр Гірман, Наталія Куштурна, Геннадій Лисенко // Збереження вікових дерев на

природоохоронних територія : матеріали IV міжнарод. наук.-
практ. конф. (05–06 жовт. 2023 р., с. Мельники Черкаська обл.) /
Нац. природ. парк «Холодний Яр». – Київ, 2023. – С. 28–31.

2024

1037. **Різниченко В. Ф.** Дуб Мотрі Кочубеївни в Батурині /
Василь Різниченко // Нариси з історії Чернігово-Сіверщини : [зб.
ст.] / Василь Різниченко ; [упоряд.: Л. Г. Кіяшко, З. М. Сніжок,
І. Ю. Паламарюк ; наук. ред.: О. Б. Коваленко, Н. Б. Реброва] ;
Нац. іст.-культур. заповідник «Гетьманська столиця», Благод.
фонд «Спадок Гетьманщини». – Київ, 2024. – С. 242–243.



ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

(Включено прізвища авторів, укладачів, а також осіб, яким присвячено матеріали. Номери, що відносяться до прізвищ осіб, яким присвячені матеріали, наводяться в дужках)

А

Абашина Н. С. 536
Адруг А. К. 143
Акічев Ш. М. 22, 32
Алексашкіна Л. 621
Алмазов О. 384
Антоненко П. 674, 796, 965
Апостол Д. (308)

Б

Бабич Л. 688
Балюз Жан (513)
Баранович Лазар (26)
Батюк А. 139, 270–272, 294, 405, 637, 855, 866, 872, 873, 904
Бачинська О. 848
Бельський В. М. 875
Березкіна О. 662
Бертоліатті Ф. (214)
Белашов В. І. 521, 624
Білогруд А. (196)
Білокінь С. 23
Білокриницька Т. І. 468
Білоус А. (168)
Білоус Л. 273, 709, 710, 731, 732, 744–746
Блажко Ю. 70, 73, 92, 97–100,

343–345, 347, 349, 661
Бовгиря А. 501
Боднарчук Л. 24
Бокані, рід (283)
Бокань М. (261)
Бондар О. М. 171, 481
Бондаренко В. 73
Бородін Є. І. 585, 986
Бородюк Н. 450
Боршак Ілько (454), (513), (695)
Бузун О. 18, 25, 63, 101, 516
Бутенко Т. 982
Бутич І. 366
Бутко С. В. 445, 627

В

Вайло О. 609, 611
Вайнштейн М. (963)
Величко Самійло (212), (708)
Венероні Й. (214)
Верба Н. 915, 916
Вечерський В. 74, 301, 522, 672
Виговський І. (366)
Винар Л. 418
Виноградська Л. 783, 808, 809
Віроцький В. Д. 299
Ворона В. В. 423
Воронцові, родина (76)
Вуяхевич М. (328)

Г

Гаврик В. 671, 852
Гаврилюк Н. О. 782
Гарига М. 86
Гейда О. 485
Герасименко Н. О. 298
Герасько М. О. 64, 93, 102, 140–142, 188, 215, 532, 541–543, 551, 557, 797, 896, 926, 927, 986
Гірман О. 1036
Главацький М. 486
Гнип Г. 65, 657
Гончар І. М. (141)
Гончарук П. С. 415
Гончарук Т. Г. 348, 353
Горілий М. 1034
Горіхіна Т. 717, 728, 739
Горностаєв Ф. 973
Горобець В. М. 351, 416
Горська Н. 26
Грабовець А. 544, 575, 576, 583–585, 592, 600, 721, 747
Грищенко О. 503
Громовий П. 658, 659
Гуменюк Феодосій (700)
Гурець М. 30
Гутник Ю. 306, 664

Д

Дегтярьов С. І. 71, 75
Дем'яненко Д. Р. 832
Денис Д. 261
Денисенко В. 444
Дзекун К. 533, 944, 983

Дзира І. 302

Дзюба І. М. 18
Дзюба О. М. 443
Дмитрієнко М. Ф. 462
Дмитрієнко С. 812
Долинський Г. (276)
Домашенко А. А. 646, 908, 910
Донець А. 216, 660
Доценко А. 646
Дробязко Н. В. 18, 76, 103, 217–219, 241, 665, 819, 913, 917, 924, 928, 930, 1014, 1028
Дробязко Н. М. 151, 274, 311, 313, 314, 316, 321, 324–327, 330, 331, 337, 694–696, 704, 722, 733, 748, 749, 764, 765, 888, 929, 1033
Дубина О. 469
Дубов В. 523
Дубовський І. (67)
Дуссик Х. (1021)
Дятлов В. О. 70, 482, 502, 508, 609, 611, 807
Дяченко Д. К. (912)
Дьомін С. І. 975

Е

Ернст Ф. (279)

Є

Єнсен А. 409
Єфименко С. 788

Ж

Желєзко Р. 488

Желіхівська Н. М. 104, 118, 678, 897, 901
Жила С. О. 629
Журавльов Д. 492
Журавльов О. 810

З

Забіла П. (703), (716)
Задко В. 13
Зайченко І. В. 451
Заїка В. 608
Затворницький М. Ф. (237)
Захарчук Ю. 364
Зіневич А. 1013
Зозуля С. 126, 493
Зуй В. Д. 459

І

Іваненко О. І. 743
Іваничук Н. Р. 409
Іваннікова Л. 625
Іванченко Ю. 19
Ілляшенко Е. 143

К

Карацюба А. 368
Карацюба Є. 368
Карпенко Ю. О. 20
Кентржинський Б. 463
Кербут Т. В. 45, 907, 946, 948, 966, 970, 978, 990, 1017, 1034
Киркевич В. Г. 299
Кіяшко Л. Г. 21, 34, 38–40, 44, 66, 67, 73, 106, 144, 152, 220, 284–287, 292, 293, 295, 334, 335, 514, 515, 529, 596–598, 639, 684, 890, 938, 949, 992, 1015, 1019, 1020, 1025, 1026, 1029, 1037
Климчук А. 107
Клімашевський А. 475
Ковалевська О. О. 449, 464, 503
Коваленко В. 15, 27, 44, 46–51, 53, 58, 59, 61, 62, 74–85, 108, 127, 187, 284–287, 292, 293, 334, 335, 436, 438, 454–456, 458, 514, 515, 529, 530, 545, 596–598, 624–626, 639, 654, 655, 780–782, 785, 789–792, 795, 798–803, 809–814, 816, 817, 820–822, 825–827, 833–835, 836, 837, 839–842, (873), 890, 910, 938, 1018, 1037
Коваленко С. 766
Коваленко Ю. О. 856
Ковалець Я. 852
Когут З. 44, 46–51, 53, 58, 59, 61, 374, 436, 438, 654, 655, 809–811, 816, 822, 826, 835, 836, 842, 843, 853, 854, 862, 867, 874, 880, 882, 884
Кодаков О. К. (685), (786)
Колпакова В. М. 1015
Колпановіч М. 434
Коляда І. А. 534
Кондратьєв І. 48
Копил М. 967

Корж-Усенко Л. 530
Корнієнко М. В. 453
Корохіна А. В. 875
Костюк О. В. 622
Кочерга В. А. 446
Кочубей В. (876), (907–923),
(925–939)
Кочубей М. В. (443), (493)
Кочубей П. (703), (716)
Кравець М. 17
Кралюк П. 483
Кривошея В. 16, 605
Крижанівський М. 340
Криловець М. 109
Крупницький Б. Д. 416
Круть Ю. 562
Кудлай Т. 262, 723, 734, 735,
750, 751, 767, 768, 935
Куліч В. 143
Купрієнко Н. 641
Курико В. 503
Куртова І. 172, 189, 221, 222,
242–246, 685, 697
Кучер В. 605
Кучерява В. 562
Куштурна Н. 1035, 1036
Кущник І. (379)

Л

Лавренчук В. 477
Лагард-Шамбон Шарль (191)
Лаєвський С. 688
Лазаревський О. 1, (110), (119)
Лазорський М. (336), 519

Левченко Л. А. 546
Лелюх Н. 190
Ленченко В. 417, 424, 436, 837
Леп'явко С. 421
Лепкий Б. (511)
Лещинський С. (469)
Липа Ю. (338)
Лисенко Г. 1036
Литвин В. М. 536
Лілеєв М. (78)
Лінкевич Н. 562
Лобовик І. 14, 607
Лозинський Т. (745)
Локтев І. (952)
Ломко О. 247, 248, 263, 264,
317, 332, 333, 494, 509–511,
634, 724
Лукомський Георгій (106),
(152)
Лунін С. 380, 385
Луняк Є. М. 191, 569
Любич О. А. 54, 373
Львов М. (992)

М

Мазепа І. С. (117), (310), (316),
(408–515), (718), (867, 868),
(882)
Мамалага В. 354–359, 361,
362, 478, 487, 495, 630
Мартиненко Д. 530
Мартос І. (942), (954)
Маслянка Ю. 465
Матушак І. М. 686, 979

Матяш М. 631
 Мацьків Т. 412
 Мезенцев В. І. 425, 461, 471,
 781, 784, 785, 789–792, 799,
 800–805, 813–817, 821–823,
 826–829, 833–836, 838, 840,
 842, 843, 849, 854, 862, 863,
 867, 874, 880–882, 884
 Мельник О. 665
 Миколайко Т. 479
 Милько В. І. 534
 Мироненко Л. В. 128, 153, 830,
 831, 844, 857, 876, 886
 Михайленко В. 346
 Мицик Ю. 17, 49, 110, 119, 145,
 154, 192, 193, 394, 426, 431,
 472, 496, 497, 508, 635
 Мишанич О. 519
 Мірошніченко О. 552, 987
 Місечко Т. 87, 682, 711, 752,
 758, 769, 942, 947
 Многогрішний (Ігнатович) Д. Г.
 (339–364)
 Мокляк В. 399
 Моця Б. 50
 Моця О. 15, 47, 780, 782, 789,
 790, 801, 825

Н

Нарішкіна К. (528)
 Небожчицькі, родина (291)
 Недюха М. П. 459
 Недяк В. 414
 Нескуба М. 275, 770

Нечипоренко М. 381, 382
 Нечипоренко С. (675), (746)
 Нікітенко Н. 512
 Нікітін В. Г. 129, 547
 Нікітін С. 401, 905
 Нікітіна А. 577, 578, 586–588,
 593–595, 601
 Новицький І. (394)
 Новік О. 632, 675–677, 689, 699,
 700, 712–714
 Ногін Є. 51, 818

О

Обруч Т. 88
 Огієвська Р. 155–158, 173, 174,
 194, 195, 223, 249, 276–278,
 296, 328, 673, 703, 716, 725,
 909, 911, 914, 918, 921, 923,
 925, 933, 936, 937, 939
 Огієнко І. 339, 369
 Оглоблин О. П. 418
 Окерблом Л. М. (237), (238)
 Оксінь Т. 196, 279, 579, 950,
 960–964, 993, 999, 1000, 1004,
 1005, 1008, 1009
 Олефіренко Н. 554, 824, 839
 Олійник А. 565, 570–572, 580,
 589
 Орлик Г. П. (274), (311), (694–
 696)
 Орлик П. (306), (309), (313),
 (314), (316), (321), (324–327),
 (330), (331), (337), (764), (765),
 (883), (888)

Оссолінський Єжи (107)
Осташ І. (720)
Осташевська Ю. 80
Осташко І. 679, 680, 687
Остраниця Є. 1030

П

Павленко С. О. 10, 11, 35, 52, 53, 79, 89, 90, 94, 111, 175, 310, 410, 411, 413, 419, 420, 422, 427, 430, 437, 442, 452, 466, 484, 498–500, 504, 508, 513, 603, 604, 610, 612–615, 638, 793, 845
Павличко-Олександрович Я. 940
Павлусенко Н. (406)
Паламарюк І. Ю. 197, 198, 224, 225, 250, 251, 265, 284–287, 292, 293, 334, 335, 514, 515, 596–598, 639, 736, 737, 742, 753, 771, 772, 890, 938, 1037
Пархоменко Л. 668
Паскал Ж. 969
Пасько І. В. 972
Пенський А. 558
Перепеляк І. 432
Петасюк О. 616
Петренко Г. 976
Пиріг П. 54, 342, 373
Пільтяй Н. 146, 159, 160, 176, 199–203, 226, 227, 252, 253, 266, 267, 280–282, 726, 754, 773, 954, 955, 1001

Піскун Н. 701, 702, 738, 755, 774
Плаунова О. М. 743
Подволоцький А. 363
Поклад Н. 617
Полуботок П. (368)
Полюшко Г. 473
Понятовський С. (588)
Попельницька О. 80
Потапенко С. 573
Потребенко А. 535, 1021
Походяща О. Б. 462, 548
Пришляк В. 308
Прокопенко Н. 283, 715
Прокопович П. І. (24), (30), (112), (130), (296), (645)
Путро О. І. 524, 525

Р

Рафаель Санті (750)
Рахно О. 81
Реброва Н. Б. 18, 20, 28, 33, 89, 101, 105–109, 111–113, 130, 191–193, 204, 209, 284–287, 292, 293, 305, 334, 335, 350, 362, 383, 470, 500, 514, 515, 545, 547–550, 596–598, 639, 647, 649, 650, 652–654, 666, 697, 699, 703, 704, 716, 717, 727, 728, 739, 848, 850, 878, 889, 890, 908, 919–922, 931, 934, 938, 941, 943, 945–947, 955, 957, 968, 981, 988, 1020–1024, 1032, 1037

Рева Л. 454
 Рендюк Т. Г. 447
 Рєпніни, родина (595)
 Рибець О. 898
 Рига Д. 113, 1022
 Ринсевич В. 366
 Ричка В. 438
 Різниченко В. 2–4, (23), (87), 284–287, 292, 293, 334, 335, 514, 515, 596–598, 639, 890, 938, 1037
 Рінальдї Антоніо (88)
 Розумовський А. К. (149), (599), (730), (942)
 Розумовський Грегор (761)
 Розумовський Каміл (693)
 Розумовський К. Г. (129), (186), (302), (516–602), (762), (778), (939–941), (943, 944), (946), (948), (950), (954), (960), (963)
 Розумовський О. К. (942)
 Ромашко О. 756, 757, 775
 Ростовська О. 488
 Руденок В. 439
 Рудчук Ю. 527
 Русяєва М. 974

С

Савичі, родина (277, 278)
 Сасенко Н. 95, 114, 115, 120–124, 131, 132, 147, 148, 161–163, 177–182, 204–206, 228–233, 254–257, 268, 288, 315, 322, 391, 395, 718, 719, 729, 742, 758, 776, 846, 858, 859, 877, 889, 899, 989, 1027
 Салагуб Л. І. 563
 Самойлович І. (310), (316), (365–407)
 Самойлович М. (в дівоцтві – Голуб) (386)
 Самойлович П., донька гетьмана І. Самойловича (396)
 Самченко В. 498
 Сапухіна Л. 36
 Свербигуз В. 41, 42, 55, 82, 300, 303
 Семенюк О. 29, 43
 Семенюк С. 590
 Семиволос П. 56
 Сенюк С. 68
 Сердюк Н. 304, 336, 338, 667, 668, 669, 681, 688, 690, 691, 705, 706, 740, 759, 932
 Середюк О. 618
 Сидорова В. 692, 994
 Сита Л. 655
 Ситий І. 7–9, 12, 57, 421, 433, 517, 518
 Ситий Ю. М. 15, 27, 47, 83, 128, 780–783, 785, 786, 789, 790, 792, 794, 795, 798, 802, 806, 808, 809, 820, 821, 825–827, 830, 831, 833–835, 840, 842, 843, 850, 854, 862, 867, 869,

874, 878, 880, 882, 884–887,
(889), 893
Сіренко Ю. 133
Скоропадський І. (517)
Скороход В. М. 758, 843, 854,
889, 892
Скуратівський В. 606
Славинський М. 651
Слесарєв С. 30
Слюнькова І. 5
Смолій В. А. 536
Сніжок З. М. 134, 183, 184,
207, 284–287, 292, 293, 297,
334, 335, 514, 515, 596–598,
639, 890, 938, 951–953, 956–
959, 1037
Соболь Ю. О. 656, 743
Сокирко О. 58
Соколов В. 520
Солдатова К. 164, 165, 208–
210, 234, 269, 386–390, 392,
393, 396–398, 400, 402–404,
406, 407, 489, 505, 707, 758,
777, 860, 861, 864, 865, 870,
871, 879, 883, 891, 894, 895,
903, 906
Сорока Ю. В. 553
Сорокін С. 892
Сохань О. 235, 318, 319, 323
Сохань П. 366
Станіславський В. 365, 440, 455
Стовпці, рід (290)
Стожок З. 236

Струкевич О. К. 416
Сушко Н. 211, 212, 377, 460,
490, 506, 623, 633, 708, 741,
760, 900, 902

Т

Тарасенко І. 110, 119
Тарасенко О. 46
Терех М. І. 31, 59, 69, 72, 91, 129,
135, 136, 166, 185, 213, 237–240,
258, 320, 550, 537, (740), 1023
Терещенко О. В. 820
Терлецький В. 84
Тесленко І. 366
Тимошенко К. 1016
Тимошик М. 339, 369
Титова О. М. 841
Тищенко К. М. 37
Тищенко М. 653
Ткаченко О. 612
Токарєв С. 60
Травкіна О. 491
Тронько П. Т. 7
Тюргейм Лулу (997), (1006)
Тюрменко І. І. 969
Тютюнник Є. 670, 847

У

Удод О. А. 449

Ф

Федосенко Н. 683
Фенелона Франсуа (733)
Феодосій, святий,
архиєпископ Чернігівський (751)

Філарет (Гумілевський) (46)
Філоненко С. 441

Фрідріх II Великий, король
Пруссії (586), (588)
Фурсова Ю. 149, 186, 214, 259,
260, 289, 329, 555, 556, 559–561,
564, 566–568, 573, 574, 581,
582, 591, 599, 602, 693, 730,
761, 762, 778, 995–998, 1002,
1006, 1007, 1010–1012

Х

Халимон Н. 448, 912
Харитоновна О. 167
Хармак М. М. 96, 116, 125, 137,
150, 168–170, 290, 291, 307, 312,
507, 763, 779, 971
Харченко О. 375, 378, 379
Хаценко Т. 1031
Хмельницький Б. (374)
Хмельницький Ю. (310)

Ц

Цапко Н. 480
Цапко Ю. 528, 538–540, 984,
985
Цешковський Генрик (991)

Ч

Чачко С. 562
Чепурний В. 360, 727
Четвертинський Гедеон (377)
Чечель Д. (605), (633)
Чікало Й. М. 408
Чорна С. 636

Чухліб Т. 352, 367, 456, 619

Ш

Шаров І. 19
Шеболдаєв В. В. (237)
Шевченко Т. Г. (29), (64)
Шевчук В. 371, 428, 457
Шепель І. 531, 991
Шепіда А. 138
Шиманський О. 807
Шкрібляк М. 376
Штанкіна І. 61
Шудря М. А. 341, 372
Шумило С. 476

Ю

Юрченко С. 943
Юхно Ф. 851

Я

Яковенко Н. 429
Яковлева Т. Г. 370
Якубова Т. 458
Якутович Георгій (772)
Ярмак Н. 626, 645, 656
Ясенчук О. 787
Яценко В. Б. 628
Яценюк Г. 117, 309, 467, 620

Довідкове видання

Батурин – гетьманська столиця

Бібліографічний покажчик

Укладачі:	О. І. Іваненко О. М. Плаунова
Відповідальний за випуск	Ю. О. Соболь
Комп'ютерний набір	О. І. Іваненко
Макетування	І. В. Розумій

Ризограф ОУНБ імені Софії та Олександра Русових

Тираж 50 прим.

Видавець і виготовлювач

КЗ «Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека

імені Софії та Олександра Русових»

проспект Миру, 41, м. Чернігів, 14002

e-mail: chounb@ukr.net

